

"Službeni glasnik RS", br. 13/96

Na osnovu člana 83. tačka 3. Ustava Republike Srbije, donosim

U K A Z

O PROGLAŠENJU ZAKONA O PROSTORNOM PLANU REPUBLIKE SRBIJE

Proglašava se Zakon o Prostornom planu Republike Srbije, koji je donela Narodna skupština Republike Srbije, na Prvoj sednici Prvog redovnog zasedanja Narodne skupštine Republike Srbije u 1996. godini, održanoj 19. marta 1996. godine.

PR broj 1
U Beogradu, 19. marta 1996. godine

Predsednik Republike,
Slobodan Milošević, s.r.

Z A K O N

O PROSTORNOM PLANU REPUBLIKE SRBIJE

Član 1.

Prostornim planom Republike Srbije (u daljem tekstu: Prostorni plan) utvrđuju se dugoročne osnove organizacije, uređenja i korišćenja prostora Republike Srbije.

Prostorni plan je sastavni deo ovog zakona.

Član 2.

Prostorni plan sastoji se iz tekstualnog dela i grafičkih prikaza.

Za planove namene prostora i korišćenja prirodnih resursa, mreže centara i regionalne organizacije prostora, infrastrukturnih koridora i turizma i zaštite prostora, grafički prikazi (referalne karte) izrađeni su u razmeri 1:300.000.

Grafičke prikaze iz stava 2. ovog člana, izrađene u pet primeraka, overava svojim potpisom predsednik Narodne skupštine Republike Srbije.

Član 3.

Prostorni plan se ostvaruje regionalnim prostornim planovima, prostornim planovima područja

posebne namene, prostornim planovima mreže infrastrukture za područja utvrđena Prostornim planom, urbanističkim planovima, planovima i programima razvoja i propisima i opštim aktima donetim za njihovo sprovođenje.

Član 4.

Vlada Republike Srbije utvrdiće mere od značaja za ostvarivanje Prostornog plana i pripremu i donošenje prostornih planova iz člana 3. ovog zakona u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 5.

Po jedan primerak grafičkih prikaza iz člana 2. stav 2. ovog zakona čuva se trajno u Narodnoj skupštini Republike Srbije, Republičkom zavodu za prostorno planiranje i urbanizam i Republičkom geodetskom zavodu, a dva primerka u ministarstvu nadležnom za poslove urbanizma.

Studijska i dokumentaciona osnova na kojoj se zasniva Prostorni plan čuva se u ministarstvu nadležnom za poslove urbanizma.

Član 6.

Pravo na neposredan uvid u grafičke prikaze iz člana 2. stav 2. ovog zakona imaju pravna i fizička lica, na način i pod uslovima koje bliže propisuje ministar za urbanizam.

Član 7.

Izveštaj o ostvarivanju Prostornog plana, Vlada Republike Srbije podnosiće jednom godišnje Narodnoj skupštini Republike Srbije, a predlagaće usklađivanje Prostornog plana sa stanjem društvenog i privrednog razvoja Republike, svake pete godine.

Član 8.

Prostorni i urbanistički planovi, propisi i drugi opšti akti uskladiće se sa odredbama ovog zakona u roku od dve godine od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Prostorni i urbanistički planovi doneti do stupanja na snagu ovog zakona, primenjuju se u delovima koji nisu u suprotnosti sa ovim zakonom.

Član 9.

Tekstualni deo Prostornog plana objavljuje se u "Službenom glasniku Republike Srbije".

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

PROSTORNI PLAN REPUBLIKE SRBIJE

U V O D

Prostorni plan Republike Srbije kao strateški razvojni dokument za period do 2010. godine utvrđuje:

- dugoročne osnove organizacije korišćenja i uređenja prostora Republike Srbije;
- pravce urbanizacije i osnovne kriterijume uređenja naselja;
- planska načela i kriterijume korišćenja prirodnih resursa i zaštite životne sredine;
- uslove za zaštitu i korišćenje područja od posebnog značaja; i
- koridore osnovnih infrastrukturnih sistema.

Prostornim planom se prvenstveno usmerava i kontroliše organizacija i uređenje prostora Republike ali su u njemu sadržane i propozicije iz drugih oblasti razvoja (ekonomskog, socijalnog i dr.). Utoliko je Plan do određenog stepena integrativan. Razlog je u neodvojivosti raznih aspekata razvoja, što je naročito izraženo u delu o sprovođenju Prostornog plana. Naime, planske propozicije o uređenju i korišćenju prostora na nacionalnom nivou ne mogu biti sprovedene primenom samo prostornih politika, mera i instrumenata u užem smislu, već i pokretanjem i primenom složenijeg instrumentarijuma, koji obuhvata i politike iz naznačenih drugih oblasti razvoja.

Prostorni plan obuhvata sledeće oblasti/sektore: zaštita i korišćenje prirodnih resursa (poljoprivredno i šumsko zemljište, vode, mineralne i energetske sirovine); osnove razmeštaja stanovništva; razvoj i uređenje gradskih i seoskih područja; načela prostorne organizacije javnih službi; lokacioni uslovi i usmeravanje razmeštaja industrije; razvoj i razmeštaj infrastrukture (vodoprivreda, energetika, saobraćaj i telekomunikacioni sistemi); razvoj i organizacija turističkih područja; zaštita životne sredine i prirodnih dobara i zaštita nepokretnih kulturnih dobara. Regionalni razvoj obrađen je na dva nivoa: (i) pojedinačnih sektora i (ii) funkcionalnih područja. Dati su pojedinačni sektorski bilansi planiranog korišćenja prostora i opšti bilans za kraj planskog perioda. U kartografskom delu, planska rešenja su prikazana na četiri referalne planske karte.

Prostorni plan Republike Srbije sadrži i blok o primeni i sprovođenju: opšte mere; posebne politike, mere i instrumenti za ostvarivanje Prostornog plana; smernice za primenu Prostornog plana u prostornim i urbanističkim planovima; spisak prostornih i urbanističkih planova od republičkog značaja; odredbe o programskoj, institucionalno-organizacionoj, informatičkoj i istraživačkoj podršci ostvarivanju Plana.

Prostornim planom su obuhvaćene sledeće vrste planskih propozicija: (i) ciljevi različitog stepena opštosti/posebnosti i vremenskog doseg po pojedinačnim oblastima/sektorima; (ii) planski iskazi o budućem razvoju (projekcije, prognoze, planske strategije, planske koncepcije itd.); i (iii) skup mera o implementaciji.

U Prostornom planu postignut je stepen sinteze planskih rešenja moguć u datim okolnostima. Biće neophodno da se dugoročne koncepcije Plana razrade za srednjeročni period i usaglase instrumenti primene Prostornog plana sa politikama i merama koje će biti korišćene u drugim oblastima razvoja. Problem usklađivanja raznih interesa (često oprečnih i konfliktnih) u korišćenju prostora, u institucijama političkog sistema, zahtevaće potpuniju stručnu i naučnu podršku, kako informatičku i istraživačku, tako i institucionalno-organizacionu i programsku. U tom smislu,

prioritetno će se pristupiti izradi i donošenju posebnog Programa za ostvarivanje Prostornog plana Republike Srbije.

U posebnoj knjizi pod nazivom Prostorni plan Republike Srbije - Planska i analitičko-dokumentaciona osnova izloženi su (a) ciljevi i planska rešenja sa objašnjenjima, obrazloženje pristupa i koncepcija planskih rešenja (deo I), (b) osnovni nalazi iz analitičko-dokumentacione građe Prostornog plana i dokumentacione karte, i (v) podaci o radnom timu i institucijama angažovanim u izradi Plana (deo II).

I. CILJEVI I OSNOVNE POSTAVKE PROSTORNOG PLANA REPUBLIKE SRBIJE

1. OPŠTI CILJEVI

Osnovni opšti cilj je postizanje racionalne organizacije i uređenja prostora, usklađivanjem njegovog korišćenja sa mogućnostima i ograničenjima u raspolaganju prirodnim i stvorenim vrednostima, i sa potrebama dugoročnog socijalnog i ekonomskog razvoja. Ostvarivanje ovog cilja postići će se:

- (1) zaustavljanjem dalje degradacije prostora, ugrožavanja i uništavanja prirodnih resursa i dobara suzbijanjem neplanske izgradnje i nenamenskog korišćenja prostora, revitalizacijom ugroženih područja naročito onih koja imaju perspektive razvoja;
- (2) ravnomernijim razmeštajem stanovništva, privrednih i drugih aktivnosti u skladu sa prednostima pojedinih delova Republike, odnosno sa potrebama skladnijeg i prostorno, energetski i ekološki racionalnog razvoja proizvodnje i drugih delatnosti, usporavanjem koncentracije stanovništva, privrednih i drugih aktivnosti u područjima intenzivnog naseljavanja, podsticanjem razvoja u emigracionim i nedovoljno razvijenim područjima i obezbeđivanjem uslova za povratak stanovništva u populaciono malobrojna i nenaseljena područja;
- (3) usklađenijim regionalnim razvojem, naročito nedovoljno razvijenih, brdskih, planinskih i pograničnih područja;
- (4) usklađivanjem dinamike između procesa deagrarijacije, industrijalizacije i urbanizacije; globalnim usporavanjem deagrarijacije; racionalnim i umerenijim nastavljanjem procesa industrijalizacije i bržim razvojem seoskih područja, kroz razvojne programe i projekte sa tzv. čistom tehnologijom (u oblastima industrije, turizma, poljoprivrede, zanatstva, trgovine, ugostiteljstva, saobraćaja i dr.); kvalitativnim poboljšanjima uslova života u najurbanizovanim područjima;
- (5) usklađivanjem organizacije, uređenja i korišćenja prostora sa potrebama zaštite od elementarnih i drugih većih nepogoda i zaštite državne teritorije, stanovništva, aktivnosti, prirodnih i stvorenih resursa;
- (6) zaštitom životne sredine.

2. OSNOVNA UPORIŠTA I POSTAVKE PROSTORNOG PLANA

Osnovno strategijsko opredeljenje je da se postigne veći stepen ukupne funkcionalne

integrisanosti prostora Republike Srbije. Istovremeno, da se obezbede uslovi za znatno veće saobraćajno i ekonomsko povezivanje Republike sa susednim i ostalim evropskim zemljama (u tome posebno korišćenjem prednosti položaja i planiranih tehničkih sistema čija realizacija predstoji u ovom delu Evrope); poseban značaj za Republiku Srbiju ima povezivanje sa mediteranskim zemljama, preko luke u Baru, železničke pruge i koridora puta Beograd-Bar, saobraćajnog koridora koji povezuje Metohiju sa Republikom Crnom Gorom, kao i pravcem prema Solunu.

Postizanje većeg stepena integrisanosti prostora Srbije podrazumeva ublažavanje smanjenje regionalnih disproporcija, odnosno kvalitativne promene u prostornoj, ekonomskoj i socijalnoj strukturi, naročito područja sa izraženim disfunkcijama socijalnog i ekonomskog razvoja. Uporišta ravnomernijeg regionalnog razvoja su: (a) uvažavanje realnih faktora razvoja; (b) preduzimanje podsticajnih mera od strane državnih i drugih fondova i drugih vidova podrške programima lokalnih zajednica i privrednih aktera; (c) uspostavljanje tržišnih principa i formiranje odgovarajućeg institucionalnog okvira u kome će tržišne institucije moći da funkcionišu; (d) stvaranje regionalno (teritorijalno) diferenciranog ambijenta privređivanja, putem odgovarajućih politika.

U razvoju sistema gradova u Republici težište je na smanjenju relativne koncentracije stanovništva i aktivnosti u republičkom i pokrajinskim centrima, odnosno na kvalitativnim promenama njihove privredne i socioekonomske strukture, uz intenzivnije korišćenje građevinskih fondova, zemljišta i lokacionih pogodnosti, stručnih, naučnih i razvojnih potencijala kojima raspolažu. Deo ove strategije je podsticanje odgovarajućih programa za poboljšanje kvaliteta života u makro i regionalnim centrima, kao i stimulisanje razvoja manjih gradova. Demetropolizacija (selektivno prenošenje pojedinih funkcija i aktivnosti - upravno-administrativnih, ekonomskih, kulturnih, posredničkih itd. - iz republičkog i makroregionalnih centara u druge gradove) ne označava zaustavljanje razvoja, već neophodnost kvalitativnog preobražaja njihove prostorne i socio-ekonomske strukture. U okviru aglomeracionog sistema Beograda to se posebno odnosi na male gradove u njegovim rubnim zonama.

Rešenja u Prostornom planu polaze od postojeće koncentracije stanovništva i aktivnosti u dunavsko-savskom pojasu i zoni Velike, Zapadne i Južne Morave. Istovremeno, delom planskih propozicija teži se smanjenju prevelike koncentracije stanovništva i aktivnosti u dunavsko-savskom pojasu i u moravskoj zoni, kroz primenu principa policentričnog razvoja. Suština ove koncentracije je selektivno podsticanje privrednog razvoja usklađenog sa razvojem zajedničkog i individualnog standarda u manje razvijena i područja prioriternog razvoja.

Razvoj seoskih naselja i područja, kao višefunkcionalnih proizvodnih, socijalnih i kulturnih prostora i jačanje ekonomske snage seoskih domaćinstava, zato što se cilj ravnomernijeg razvoja u prostoru Republike može da ostvari samo kvalitativnim promenama na seoskom području. Zbog toga se razvoj poljoprivrede i seoskih područja posmatra kao jedno od najznačajnijih pitanja budućeg razvoja Republike.

Nužno je aktivirati i učiniti privlačnim za lociranje privrednih kapaciteta i naseljavanje više zona u odnosu na današnje stanje i tendencije. Ovo se u prvom redu odnosi na delove Republike koji imaju značajne potencijale (prirodne i stvorene) i relativno dobar saobraćajni položaj i dostupnost (deo Pomoravlja, Podunavlja, Braničevo, Timočka krajina i dr.).

Razvoj nedovoljno razvijenih, brdskih, planinskih i prigraničnih područja zasniva se na integralnom razvoju, koji podrazumeva kombinaciju faktora kao što su: prirodni resursi, demografski procesi, saobraćajna i druga infra i suprastrukturalna opremljenost.

U investicionim odlukama o materijalnoj proizvodnji striktno će se poštovati lokacioni, tehnokoekonomski i kriterijumi zaštite životne sredine, koji su usvojeni na nacionalnom nivou. Programi javnih službi i valorizacija postojeće mreže biće usklađeni sa privrednim razvojem, finansijskim mogućnostima i osobenostima lokalnih zajednica, kao i sa ciljevima razvoja pojedinih područja.

Programi razvoja javnih službi podrazumevaju i odgovarajuću podršku u drugim sektorima (u prvom redu u saobraćajnoj infrastrukturi).

Jedno od osnovnih uporišta Prostornog plana odnosi se na štednju, racionalno korišćenje i zaštitu prirodnih resursa, naročito deficitarnih i strateški značajnih za razvoj i kvalitet življenja u Republici. Ukupan bilans vodnih resursa, kao i njihov prostorni i vremenski razmeštaj zahteva izuzetno pažljivo korišćenje i u potpunosti obezbeđen sistem zaštite od zagađenja i neplanskog korišćenja. Među prioritarnim opredeljenjima Prostornog plana je zaštita poljoprivrednog zemljišta, a naročito striktno ograničavanje pretvaranja zemljišta I-IV bonitetne klase u nepoljoprivredne namene, kao i očuvanje kvaliteta i prirodne plodnosti zemljišta. Isti značaj pridaje se pošumljavanju, obnavljanju i poboljšanju kvaliteta šuma. Neophodno je uspostaviti efikasnu kontrolu korišćenja i uređivanja građevinskog zemljišta i utvrditi norme i standarde građenja i komunalnog opremanja naselja. Radi blagovremenog rezervisanja prostora za racionalnu izgradnju i korišćenje objekata/područja od javnog interesa, utvrđuje se zaštita koridora za izgradnju infrastruktura, područja eksploatacije ruda, prostora za izgradnju akumulacija, kao i prostora zaštićenih prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara.

U zaštiti prirodnih i kulturnih vrednosti i nastojanju da se unapredi kvalitet življenja u Republici posebno težište je na unapređenju i zaštiti životne sredine, čiji stepen ugroženosti i degradacije je nesrazmerno veći u odnosu na postignuti nivo privrednog i socijalnog razvoja. Stanje životne sredine i ekološki zahtevi su bitan faktor ograničenja u planiranju privrednih aktivnosti. Poseban značaj imaju zaštita i promocija vredne prirodne baštine i očuvanje većih područja posebne namene sa prirodnim vrednostima od značaja za biodiverzitet i kvalitet životne sredine. U domenu zaštite i promocije kulturnog istorijskog nasleđa zalaganje je za promenu dosadašnje prakse koju je karakterisala regionalna relativizacija, zanemarivanje odnosa prema okruženju u merama zaštite spomenika i sužen izbor u odnosu na istorijske periode i vrste nasleđa.

Prostornim planom se blagovremeno rezervišu koridori za infrastrukturne sisteme. Imajući u vidu troškove izgradnje infrastrukturnih sistema i date ekonomske mogućnosti, težište je na tehničkom poboljšanju postojećih sistema, kao i na poboljšanju uslova njihovog funkcionisanja.

Predložen je novi oblik teritorijalne organizacije, iskazan u funkcionalnim područjima sa regionalnim centrima kao težištima, radi racionalizacije upravljanja i organizacije javnih službi, kvalitetnijeg zadovoljavanja potreba zajedničke potrošnje i efikasnijeg koordiniranja aktivnosti lokalnih zajednica.

Osnovu strategije u organizaciji i korišćenju prostora, u smislu podrške strategiji razvoja privrede Republike, čine takva rešenja u prostoru koja omogućavaju:

1. veću aktivnost prostora i širi izbor rešenja, sa lokacionog stanovišta, za ulaganje domaćeg i stranog kapitala;
2. teritorijalno diferenciranje razvojnih politika, mera i instrumenata;
3. zaštitu prirodnih i stvorenih resursa i dobara, sa stanovišta ekonomskih interesa i interesa očuvanja kvaliteta životne sredine;
4. podsticanje naučnog i tehnološkog razvoja;
5. saobraćajno, informatičko i upravljačko povezivanje kao preduslov za efikasniju proizvodnju i socijalni razvoj;
6. razvijanje informacionog sistema o prostoru i životnoj sredini;
7. lokacionu fleksibilnost u donošenju investicionih odluka.

II. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA PRIRODNIH RESURSA

1. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

1.1. Ciljevi

U oblasti zaštite i korišćenja poljoprivrednog zemljišta ciljevi su:

- (1) čuvanje površina i plodnosti poljoprivrednog zemljišta uporedo sa preduzimanjem celovitih i efikasnih mera očuvanja drugih prirodnih resursa za potrebe dugoročnog razvoja;
- (2) poboljšavanje bonitetne strukture obradivih površina strogom i delotvornom zaštitom najplodnijih zemljišta od preuzimanja u nepoljoprivredne svrhe, uz istovremeno vraćanje degradiranog zemljišta prirodnoj nameni i preduzimanje odgovarajućih meliorativnih zahvata;
- (3) prestrukturiranje korišćenja zemljišnih resursa radi jačanja strateške pozicije agrarnog izvoza na svetskom tržištu;
- (4) potpunije iskorišćavanje komparativnih pogodnosti pojedinih područja/gazdinstva za ekonomski racionalnu proizvodnju zdravstveno bezbedne hrane, kako za domaće tržište, tako i za izvoz;
- (5) smanjivanje razlika u intenzitetu poljoprivredne proizvodnje, između pojedinih područja/tipova gazdinstva, sa punim uvažavanjem značaja porodičnih poljoprivrednih gazdinstava za uspostavljanje usklađenijeg razvoja poljoprivrede, kao i njihove mnogostrane uloge u korišćenju prirodnih resursa, ljudskog rada i materijalnih činilaca razvoja.

1.2. Planska rešenja (Referalna karta I)

1.2.1. Opšti preduslovi

Za ostvarivanje ciljeva u korišćenju i zaštiti poljoprivrednog zemljišta, opšti preduslovi su:

1. povećanje stočnog fonda na celoj teritoriji Republike, a posebno na teritoriji Vojvodine; uspostavljanjem direktnih proizvodnih i ekonomskih veza između razvoja biljne i stočarske proizvodnje, obezbediće se uslovi za: uspešnije očuvanje i poboljšanje plodnosti poljoprivrednog zemljišta; povećanje zdravstvenog kvaliteta hrane; elastičnije uključivanje gazdinstava u tržišne uslove privređivanja i za eliminisanje organizaciono-tehnoloških rešenja koja ugrožavaju životnu sredinu;
2. podsticanje procesa ukрупnjavanja, specijalizacije i intenzifikacije radno sposobnih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava;
3. podsticanje sitnih poljoprivrednih gazdinstava, kao i domaćinstava sa pretežno nepoljoprivrednim izvorima prihoda, pre svega, u pravcu povećavanja stepena robnosti putem intenzivne proizvodnje povrća, voća, grožđa, lekovitog bilja i drugih proizvoda;

usvajanje i sprovođenje mera za ukрупnjavanje parcela poljoprivrednog zemljišta, odnosno destimulisanje/sprečavanje daljeg usitnjavanja parcela;

4. stvaranje uslova za obnovu, opstanak i razvoj porodičnih poljoprivrednih gazdinstava na područjima od velikog geostrateškog i kulturno-istorijskog značaja, koja su zahvaćena procesima depopulacije;
5. razvoj poljoprivrednog zadrugarstva i drugih oblika zajedničkog organizovanja proizvodnje, dorade, prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, pri čemu prerađivački, prehrambeni i skladišni kapaciteti agrarnog kompleksa imaju odlučujući uticaj na formiranje strukture primarne proizvodnje, a shodno tome i na način korišćenja poljoprivrednog zemljišta.

1.2.2. Osnove sistema zaštite i unapređivanja stanja poljoprivrednog zemljišta

Poljoprivredne površine su u procesima ekonomskog razvoja ugrožene zahtevima za prostorom drugih privrednih i društvenih aktivnosti, kao i nepovoljnim uticajima spoljnih zagađivača prirodne sredine. Konfliktna situacija koje pri tome nastanu, rešavaće se na osnovu kriterijuma globalne društveno-ekonomske racionalnosti. Nedovoljna istraženost pedoloških uslova i drugih elemenata očuvanosti/zagađenosti prirodne sredine, stvara ozbiljne teškoće pri donošenju optimalnih rešenja, kako u pogledu neophodnih promena namene produktivnog prostora, tako i po pitanju unapređivanja stanja i načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta. Stoga sledeće mere, informatičko-dokumentacionog karaktera, čine sastavni deo neposrednih planskih rešenja:

1. sektorsko usklađivanje kriterijuma i metoda ocene pedagoških, bonitetnih, erozivnih, meliorativnih i drugih ekoloških karakteristika prostora između poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede, građevinarstva, rudarstva i energetike; utvrđivanje jedinstvene metodologije, obavezne za sve sektore na svim nivoima planiranja i programiranja razvoja;
2. inoviranje katastarskog premera i ažuriranje podataka o korišćenim površinama po katastarskim kulturama i vlasnicima zemljišta;
3. temeljno ispitivanje pedoloških osobina, položaja, nagiba, ekspozicija stepena erodibilnosti, kontaminiranosti i drugih osobina poljoprivrednog zemljišta, uz istovremenu izradu odgovarajućih pedoloških i bonitetnih kartografskih podloga po naseljima/katastarskim opštinama;
4. poboljšavanje organizacionih i sistemskih uslova za operativno uključivanje podataka o stanju/promenama životne sredine i živog sveta u razvojne programe poljoprivrede.

1.2.3. Biološke mere zaštite i druga ekološka poboljšanja

Do 2010. godine planiraju se sledeće promene namena korišćenja poljoprivrednih površina:

1. pošumljavanje oko 105 hilj. ha plitkih i erodibilnih oranica VI bonitetne klase, kao i dela oranica II-V bonitetne klase koje su zahvaćene ekscesivnom erozijom (Vojvodina - 15, središnja Srbija - 75, Kosovo i Metohija - 15);
2. pošumljavanje oko 114. hilj. ha niskoproduktivnih pašnjaka VI i VII bonitetne klase (Vojvodina - 36, središnja Srbija - 63, Kosovo i Metohija - 15);

3. isključivanje iz poljoprivredne proizvodnje oko 93 hilj. ha različitih zemljišta za potrebe podizanja šumskih pojaseva u zaštitnim zonama iznad hidro-akumulacionih bazena, duž većih saobraćajnica i oko drugih aero zagađivača; u tome oko 60% ovih površina ili 55 hilj. ha otpada na oranice (Vojvodina - 5, središnja Srbija - 45, Kosovo i Metohija - 5), a preostali deo čine, uglavnom, pašnjaci;
4. podizanje prigradskih šuma (ukupno 30 hilj. ha) zasnivaće se na prethodnom ispitivanju svih mogućnosti iskorišćavanja i rekultivacije slobodnog prostora na obodu gradskih i industrijskih zona, koji je u minulom periodu oduzet poljoprivredi; time se ostvaruje oko 30% potreba; odgovarajuće ukupno smanjenje oranica za ove potrebe procenjeno je na 20 hilj. ha (Vojvodina - 14, središnja Srbija - 5, Kosovo i Metohija - 1);
5. podizanje šumskih poljozaštitnih pojaseva na površini od oko 10 hilj. ha u ravničkim područjima (Vojvodina - 8,2, Stig, Mačva i Pomoravlje - ukupno 1,8); ove površine ostaju u kategoriji poljoprivrednog zemljišta, a prioritet pri izvođenju odgovarajućih radova imaju komasirani potesi i priobalni delovi većih vodotoka;
6. zatravljavanje oko 180 hilj. ha oranica VII i VIII katastarske klase (130 hilj. ha pašnjaci i 50 hilj. ha livade) na brežuljkastim i brdovitim terenima središnje Srbije;
7. uključivanje višegodišnjih zasada odgovarajućih poljoprivrednih kultura u programe antierozivne i ekološke zaštite, kao i šira primena konturne obrade, terasiranja i drugih agrotehničkih mera u skladu sa prirodnim uslovima pojedinih lokaliteta; pri osnivanju poljozaštitnih pojaseva i drugih zaštitnih šuma, obavezno je programiranje razvoja proizvodnje autohtonih/ekološki pogodnih vrsta i sorti voća.

1.2.4. Tehničko-tehnološka poboljšanja poljoprivrednog zemljišta

Postizanje proizvodnog i ekonomskog napretka u oblast korišćenja poljoprivrednog zemljišta, uz istovremeno čuvanje sposobnosti agrocezoza za obnavljanje, zasnivaće se na sledećim principima i planskim zadacima do 2010. godine:

1. u razradi i realizaciji organizacionih, hidrotehničkih i agrotehničkih programa, prioritet ima ukрупnjavanje i uređivanje površina poljoprivrednih gazdinstava, uz istovremeno vođenje računa o očuvanju/uspostavljanju optimalnih odnosa između oranica, višegodišnjih zasada, livada, pašnjaka, šuma, voda, putne mreže i naseljenih mesta na nivou opština;
2. izgradnja sistema za navodnjavanje na površini od oko 463,5 hilj. ha i unapređivanje sistema za odvodnjavanje, a naročito osavremenjavanje cevne drenaže na površini od oko 154 hilj. ha, kao i mere zaštite od plavljenja i bujičnih tokova, omogućiće poboljšanje produktivnosti poljoprivrednog zemljišta;
3. melioracije planskih livada i pašnjaka kao značajna antierozivna mera i osnovni faktor povećanja fizičke produktivnosti i ekonomske efektivnosti stočarske proizvodnje na skoro jednoj trećini poljoprivrednih površina Republike; pri njihovom sprovođenju naročito uvažavati ekološka ograničenja, a odgovarajuće mere obavezno razrađivati u sklopu kompleksnog uređivanja poljoprivredno-šumskog prostora;
4. očuvanje prirodne plodnosti pedološkog pokrivača u procesima intenzifikacije poljoprivredne proizvodnje, kao i preduzimanje efikasnih mera popravke niskoproduktivnih i degradiranih zemljišta.

1.3. Glavni pravci prestruktuiranja poljoprivredne proizvodnje

Prostorne osnove za usklađivanje razvojno-proizvodnih programa u oblasti poljoprivrede, sa potrebama domaćeg tržišta i izvoznim mogućnostima, obezbediće se sledećim planskim smernicama do 2010. godine:

1. na oraničnim površinama, za oko 10% smanjenim i znatno poboljšanim (Vojvodina - 3%, središnja Srbija - 19%, Kosovo i Metohija - 4,5%), biće moguće osetno povećanje prinosa, uz istovremenu izmenu strukture useva povećanjem učešća industrijskog, krmnog i povrtnog bilja, na račun odgovarajućeg smanjenja učešća površina pod žitima;
2. poboljšanje produktivnosti prirodnih travnjaka, povećanje proizvodnje kabastog krmnog bilja sa oranica, rast prinosa krmnih žitarica, šire korišćenje industrijskih smeša i različitih uzgrednih proizvoda, osavremenjavanje tehnologije čuvanja/pripremanja krmiva i načina ishrane stoke;
3. očuvanje/obnavljanje salaša, zaselaka i malih sela predstavlja jednu od strateških odrednica za postizanje prostorno usklađenijeg korišćenja poljoprivrednog zemljišta i za preusmeravanje nepovoljnih strukturnih tendencija u okviru porodične poljoprivrede;
4. proširenje šaranskih ribnjaka na oko 26 hilj. ha produktivne vodne površine; izgradnja selektivnog centra za proizvodnju larvi toplovodnih riba; unapređenje proizvodnje mlađi; osnivanje novih pastrmskih ribnjaka manjeg kapaciteta; rekonstrukcija postojećih šaranskih i pastrmskih ribnjaka; amortizovani ribnjaci osposobiće se za intenzivnu ratarsku/povrtnarsku proizvodnju;
5. povećanje površina voćnjaka za oko 38 hilj. ha, zasniva se pretežnim delom na zauzimanju oranica, koje su nepogodne za ratarsku proizvodnju;
6. povećavanje površina plantažnih vinograda, tako da do kraja planskog perioda ukupne površine vinograda iznose oko 100 hilj. ha;
7. intenziviranje proizvodnje i proširenje asortimana tržišne ponude povrća, lekovitog bilja i drugih specijalizovanih poljoprivrednih kultura;
8. uključivanje racionalnog korišćenja geotermalnih voda, šumskih plodova, samoniklih biljaka i drugih prirodnih izvora u razvojne/izvozne programe poljoprivrede i ribarstva i ekonomska valorizacija specifičnih agro-ekoloških rejonu; doneti program zaštite područja vanrednih prirodnih pogodnosti za ostvarivanje efekata fleksibilnog uklapanja u konkurentske i komplementarne odnose na svetskom tržištu hrane, kao što su Metohija, Stig, Braničevo, deo Mačve kao i područja očuvane ekološke ravnoteže, koja su pogodna za uključivanje u biodinamičke i druge tehnologije po različitim linijama proizvodnje zdravstveno bezbedne hrane.

1.4. Rejonizacija poljoprivredne proizvodnje

Osnovna obeležja i pravci efikasnijeg korišćenja proizvodnog potencijala poljoprivrednih makrorejonu Republike Srbije su:

1. Ratarsko-stočarski rejon obuhvata nizijske i uravnjene abrazione oblasti, veće rečne doline, kao i druge terene na kojima preovlađuju plodna zemljišta, bez većih ograničenja za intenzivnu obradu i navodnjavanje. Odlikuje se relativno visokim učešćem krupnih poljoprivrednih organizacija u strukturi korišćenja obradivih površina, dosta dobrom saobraćajnom infrastrukturuom i razvijenom prehrambenom industrijom. Značajni delovi ovog rejonu zahvaćeni su sukcesivnim pogoršavanjem strukture oraničnog sloja. Ove nepovoljne

tendencije su povezane sa zapostavljanjem razvoja stočarstva. Planski prioritet je ponovno uspostavljanje direktnih veza između razvoja biljne i stočarske proizvodnje na nivou poljoprivrednih gazdinstava/preduzeća, sa osloncem na obezbeđenje sopstvene krmne baze. Zbog dugoročne dominantne orijentacije na ratarstvo, prelazna rešenja su: zaoravanje zelenih organskih đubriva i žetvenih ostataka; uvođenje plodoreda; poboljšavanje tehnoloških postupaka obrade zemljišta i drugo.

Ratarsko-stočarski rejon ima, posebno u uslovima navodnjavanja, izvanredne potencijale za vođenje ekonomski efikasne i raznovrsne ratarske, povrtarske i stočarske proizvodnje. Trajnu odrednicu njegove osnovne proizvodne orijentacije čine društvene potrebe za pšenicom, krmnim žitima i industrijskim kulturama, kao i za svinjskim i živinskim mesom. On ima i značajnu ulogu u snabdevanju stanovništva/prehrambene industrije povrćem. Ovo usmerenje treba i dalje podržavati, posebno na terenima koji imaju tradiciju u proizvodnji pojedinih vrsta povrća, odnosno uslove za razvoj zdravstveno bezbedne hrane. Istu poziciju treba da dobiju specijalizovani proizvodni sistemi (hmelj, lekovito bilje, cveće itsl.), kao i intenzivni zasadi voća na manjim površinama. U pogledu uspostavljanja optimalnih odnosa između biljne i stočarske proizvodnje, prioritetni značaj ima razvoj mlečnog govedarstva, naročito na terenima blizu šećerana, kao i potpunije iskorišćavanje mogućnosti pojedinih gazdinstava/užih područja za rentabilnu proizvodnju junećeg i ovčijeg mesa.

2. Stočarsko-voćarsko-vinogradarski rejon prostire se pretežnim delom na brežuljkastim i brdovitim terenima sa različitim klimatskim, konfiguracijskim i pedološkim uslovima. On se odlikuje visokom izdiferenciranošću načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta. I pored relativno visoke zastupljenosti prirodnih travnjaka i voćnjaka, a po pojedinim područjima i vinograda, oranice samo u izuzetnim slučajevima čine manje od polovine ukupnih poljoprivrednih površina. Širi prostori ovog makrorejona su zahvaćeni izraženom erozijom, što predstavlja glavno ograničenje za širenje ratarske proizvodnje. Optimalne kombinacije proizvodnih struktura moraju se ovde zasnivati na intenziviranju razvoja stočarstva, uporedo sa potpunijim iskorišćavanjem komparativnih pogodnosti za rentabilnu proizvodnju voća, grožđa i drugih specijalizovanih kultura, odnosno zdravstveno bezbedne hrane.

U celini uzev, u ovom makrorejonu ne postoji potreba bitnijeg menjanja nasledene proizvodne orijentacije. Prioritet ima zaustavljanje procesa erozije primenom napred iznetih mera biološke zaštite. Odgovarajuća pažnja se mora pokloniti poboljšavanju ekonomskih uslova proizvodnje na porodičnim gazdinstvima, koja ovde drže apsolutno dominantan deo obradivog zemljišta i drugih poljoprivrednih fondova. U stočarskoj proizvodnji težište treba staviti na intenzivniji razvoj govedarstva, ovčarstva i kozarstva, i to pretežno mešovitog tipa (mleko-meso), sa osloncem na veće korišćenje proizvodnog potencijala livada i pašnjaka, kao i na širenje proizvodnje leguminoza i drugih krmnih kultura na oranicama.

S obzirom na trajnu vezanost prirodnih travnjaka, voćnih zasada i vinograda za konfiguracijske uslove i određene tipove zemljišta, za potpunije i racionalnije korišćenje ukupnog poljoprivrednog potencijala ovog makrorejona, odlučujući uticaj imaju mere agrarne politike usmerene na eliminisanje nepovoljnih tržišnih uticaja. Posebna pažnja se poklanja stabilizaciji ekonomskih uslova razvoja stočarske proizvodnje, kao i obezbeđenju isplativog plasmana voća i grožđa.

3. Stočarski rejon obuhvata planinske krajeve, u kojima prirodni travnjaci čine pretežan deo poljoprivrednog zemljišta. Manjim delom on se prostire i na druga područja sa većom zastupljenošću šumsko-travnih površina. Stočarstvo je ovde apsolutno dominirajuća grana, a sve ostale proizvodnje imaju dopunjujući karakter. Na skromno zastupljenim oranicama mogu se primenom odgovarajuće agrotehnikе ostvarivati dobri proizvodni rezultati u proizvodnji krmnog bilja, semenskog i merkantilnog krompira, adekvatnih sorti jare pšenice, ječma i raži. Mestimično postoje izvanredne pogodnosti za proizvodnju malina i drugih vrsti voća, lekovitog i aromatičnog bilja itsl. Širi prostori ovog područja odlikuju se nezagađenošću hemijskim sredstvima, što pruža povoljne uslove za proizvodnju hrane

visokog biološkog kvaliteta. U tom pogledu posebne prednosti ima pašnjačko stočarstvo. Značajni dodatni izvor prihoda poljoprivrednog stanovništva može da predstavlja sakupljanje šumskih plodova, seoski turizam, domaća radinost i druge vrste uzgrednih delatnosti. Planinska poljoprivreda čini poseban proizvodni sistem i pri razradi programa njenog daljeg razvoja, mora se krenuti od verifikacije rešenja koja su se pokazala uspešnim u svetu, a koja ne zavise samo od obima finansijske podrške iz javnih fondova. Slično kao i u drugim zemljama, procesi depopulacije su osnovni ograničavajući faktor potpunijeg iskorišćavanja poljoprivrednih resursa većine planinskih oblasti Republike.

1.5. Rekapitulacija planiranih promena

Sprovođenje planskih rešenja dovešće do značajnih promena u raspoloživim poljoprivrednim površinama. Povećanje stepena šumovitosti prostora Republike, odraziće se na smanjenje ukupnog poljoprivrednog zemljišta za oko 342 hilj. ha (Vojvodina - 83, središnja Srbija - 216, Kosovo i Metohija - 43), čime će se podmiriti i odgovarajuće potrebe razvoja vodoprivrede. Obaveza zaustavljanja izražene erozije, nalaže da se na brdovitim terenima središnje Srbije deo najugroženijih oranica naknadno zatravi, što u zbirnom bilansu daje povećanje površina pašnjaka za oko 32 hilj. ha. U ostalim delovima Republike doći će do smanjenja površina pašnjaka (Vojvodina - 49,2 hilj. ha, Kosovo i Metohija - 22,3 hilj. ha), uglavnom, u korist povećanja površina pod šumama, a u Vojvodini se planira i njihovo mestimično prevođenje u oranice.

Podizanje voćnjaka, vinograda i sejanih livada, kao i sprovođenje drugih mera biološke zaštite i ostalih planskih rešenja, rezultiraće smanjenjem površina oranica i bašta za oko 400 hilj. ha (Vojvodina - 50, središnja Srbija - 334, Kosovo i Metohija - 16).

Ukupne promene površina poljoprivrednog u šumsko zemljište iznose 342 hilj. ha (Vojvodina 82,9, središnja Srbija - 215,8, Kosovo i Metohija - 43,3). Planirano ukupno smanjenje poljoprivrednih površina za potrebe drugih (infrastruktura, industrija itsl.) oblasti iznosi svega 11,2 hilj. ha (Vojvodina - 2,1, središnja Srbija - 9,4, Kosovo i Metohija - povećanje za 0,3).

Tabela II-1

Aproksimacija planiranih promena u korišćenju poljoprivrednog zemljišta u periodu 1993-2010. godine

Napomena : iz tehničkih razloga, na ovom mestu nije prikazana Tabela II-1

2. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA ŠUMA, ŠUMSKIH ZEMLJIŠTA I LOVNIH PODRUČJA

2.1. Ciljevi

Ciljevi uređenja i korišćenja šuma i šumskih zemljišta su:

- (1) unapređenje stanja šuma: prevođenjem izdanačkih šuma u visoke, melioracijom degradiranih šuma u visokoproduktivne sastojine, melioracijom izdanačkih šuma lošeg kvaliteta, rekonstrukcijom nekvalitetnih degradiranih visokih šuma u kvalitetnije i intenzivnom negom i zaštitom postojećih šuma u svim fazama razvoja;
- (2) povećanje površina pod šumom (pošumljavanjem) u skladu sa globalnom rejonizacijom i

kategorizacijom prostora;

- (3) teritorijalno diferenciranje ciljeva unapređivanja stanja šuma i pošumljavanja: na teritoriji Vojvodine prioritetno je pošumljavanje; na području središnje Srbije i naročito Kosova i Metohije prioritetno je unapređivanje stanja i funkcija postojećih šuma i pošumljavanje;
- (4) uređenje i povećanje šumskih kompleksa oko velikih gradskih centara i proizvodnih kompleksa.

2.2. Plan šuma i šumskih zemljišta

(Referalna karta I)

2.2.1. Unapređivanje postojećih šuma

Unapređivanje stanja postojećih šuma obezbediće se:

1. prevođenjem - konverzijom izdanačkih šuma u visoke na 20.000 ha do 2000. i 40.000 ha do 2010. god.;
2. melioracijom degradiranih šuma u visokoproduktivne sastojine na 22.200 ha do 2.000 i 50.000 ha do 2010. godine;
3. melioracijom izdanačkih šuma lošeg kvaliteta na 15.000 ha do 2000. i 40.000 ha do 2010. godine;
4. rekonstrukcijom nekvalitetnih degradiranih visokih šuma u kvalitetnije na 1.810 ha do 2000. godine i 16.000 ha do 2010. godine;
5. rekonstrukcijom, popunjavanjem i obnavljanjem neobnovljivih površina u visokim šumama u uzgojnim grupama 2. i 3, na površini od 88.000 ha do 2000. i 112.000 ha do 2010. godine;
6. sanitarnim sečama, zaštitnim sanitarno-uzgojnim merama, prirodnim obnavljanjem i popunjavanjem površina ugroženih procesima sušenja ublažiće se posledice sušenja šuma na 50.000 ha do 2000. i 100.000 ha do 2010. godine;
7. intenzivnom negom i zaštitom postojećih šuma u svim fazama razvoja i usklađivanjem stanja sa prioritarnim funkcijama.

Radovi na unapređivanju stanja postojećih šuma u najvećem obimu su planirani u središnjoj Srbiji, u skromnom obimu na teritoriji Kosova i Metohije i neznatno u Vojvodini.

2.2.2. Pošumljavanje

1. Granično područje u korišćenju (poljoprivreda i šumarstvo) predstavlja V klasa boniteta zemljišta, a lošija zemljišta (VI, VII, i delom VIII klasa) predodređena su za šumsku proizvodnju.

Tabela II-2

Površine koje će se pošumiti

Bonitetna klasa zemljišta	2000. god.	2010. god
VI	344 km ²	836 km ²
VII	350 km ²	850 km ²
U K U P N O:	694 km ²	1.686 km ²

2. Od ukupne teritorije Republike, vodnom erozijom, različitom po vrsti i intenzitetu, zahvaćeno je 60.000 km². Od toga zahvaćeno erozijom prvog, drugog i trećeg stepena u II, III, IV i V bonitetnoj klasi je 1.808 km² (obešumljene) površine, a ugroženo jačom erozijom je 30% od ukupne teritorije. Pošumljavanje će se izvršiti na celoj neobrasloj površini 200 km² do 2000. godine, odnosno 500 km² do 2010. godine.
3. Pošumljavanjem i podizanjem poljozaštitnih pojasa do 2000. godine biće obuhvaćena površina od 40 km², odnosno 100 km² do 2010. godine. Prioritetno podizanje navedenih pojaseva izvršiće se na području opština Subotica, Sombor, Bečej, Bačka Topola, Vršac, Čantavir, Srpski Miletić **1)**, kao i na području opština Srednje-banatskog i Severno-banatskog okruga.

1) Planom su obuhvaćene opštine za koje postoje konkretni projekti, kojima su ustanovljene površine za podizanje vetrozaštitnih pojasa.

4. U okviru izvorišta voda, vodenih akumulacija i rečnih tokova, izvršiće se (pored rekonstrukcije postojećih šuma) pošumljavanje golih površina, melioracija pašnjačkih i livadskih površina i podizanje i melioracija voćnjaka.

Pošumljavanje će se izvršiti na površini od 320 km² do 2000, odnosno 680 km² do 2010. godine. Prioritetno pošumljavanje obuhvata slivove postojećih vodnih akumulacija **2)**: Toplica-Selova (32,29 km²), Veternica (16,89 km²), Rovni (13,71 km²), Vrnjačka reka - Vrnjačka banja (5,00 km²), Veliki Rzav (20,00 km²), Čelije (45,00 km²), Timok Grljšte (11,44 km²), Lopatnica-Ibar (10,00 km²), Bovan - Aleksinačka Moravica (10,00 km²).

2) Za navedene lokalitete postoje izrađeni projekti podizanja pojasa.

5. U okviru jalovišta i pepelišta procenjena aktivna površina je 339 km².

Pošumljavanje će se izvršiti na oko 40 km² do 2000. i na 299 km² do 2010. godine.

6. Zbog povećanja stepena zagađenosti životne sredine rastom industrije i podizanjem infrastrukturnih objekata, neophodno je i podizanje zaštitnih (imisionih) šuma u graničnim zonama industrijskih postrojenja i saobraćajnica.

U tom smislu za pošumljavanje je planirana površina od 47 km² do 2000, odnosno 154 km² do 2010. godine.

7. U zavisnosti od procene rasta broja stanovnika, uglavnom, velikih gradova, ocenjena je minimalna površina šuma prigradskih naselja, a s tim u vezi i potrebno podizanje novih šuma.

Pošumljavanje je planirano na 150 km² do 2000. godine i na 300 km² do 2010. godine.

8. U okviru izgrađenih i projektovanih saobraćajnica neophodno je podizanje novih šuma zaštitnog karaktera; 20 km² do 2000. godine i 100 km² do 2010. godine.

Do 2000. godine urediće se snegobrani pojasi na trasi puta Beograd - Kraljevo (na Rudniku -

3,2 ha), na trasi puta Novi Pazar - Sjenica na površini od 14,09 ha, vetrobrani pojasi na putevima opštine Sombor 143 ha, vetrobrani i snegobrani pojas na auto-putu Beograd-Niš (prevoj Mečka) 50 ha i put Paraćin-Zaječar (Čestobrodica) 32 ha.

Ukupna površina šuma prema ovim procenama povećala bi se sa sadašnjih 24.129 km² na 25.640 km² do 2000. god. i na 27.948 km² do 2010. godine. Stepen šumovitosti u 2010. godini bio bi 31,6% na nivou Republike - Vojvodina 11,0%, središnja Srbija 37,2%, Kosovo i Metohija 43,6%.

Sa ekološkog aspekta, planirani radovi su jednakog značaja po rangu, a kako je teritorija Vojvodine izrazito deficitarna šumama, to pošumljavanja na ovom području i podizanje svih navedenih kategorija šuma imaju apsolutni prioritet.

Uvećanjem stepena šumovitosti, kroz sanaciju opšteg stanja šumskog fonda, osiguranje potpunije obraslosti, a time zaštitom biološke i mehaničke stabilnosti šuma u odnosu na sve ugrožavajuće faktore, obezbedio bi se doprinos šumarstva razvoju uslova života i privrednih odnosa.

Tabela II-3 Plan šumovitosti Tabela II-4 Neobraslo šumsko zemljište Tabela II-5 Struktura šumskog fonda Tabela II-6 Pregled površina koje treba pošumiti do 2000. godine (km²) Tabela II-7 Pregled površina koje treba pošumiti do 2010. godine (km²)

Napomena : iz tehničkih razloga, navedene tabele nisu prikazane na ovom mestu

2.3. Plan lovnih područja (Referalna karta I)

2.3.1. Ciljevi uzgoja divljači i razvoja lovstva

Osnovni ciljevi u planskom periodu su:

- (1) značajno povećanje brojnosti populacije stine divljači, naročito na ravničkim i brdskim staništima;
- (2) višestruko povećanje brojnosti krupne divljači, naročito autohtonih i ekonomski najvrednijih vrsta (jelen, srna, divlja svinja);
- (3) poboljšanje strukture (polne i starosne) populacije krupne divljači i kvaliteta trofeja;
- (4) očuvanje retkih i ugroženih vrsta lovne divljači (medved, divokoza, tetreb, droplja i dr.) i ostale faune (orlovi, sokolovi, rode i dr.).

2.3.2. Prostorno-funkcionalno rejoniranje lovnih područja

Rejoniranje staništa osnovnih vrsta divljači i prostorno-funkcionalni razmeštaj lovno-uzgojnih centara i nelovnih kompleksa u Republici utvrđeni su na sledeći način:

1. Sitna divljač

1. Vojvodina: celo područje osim Fruške gore, šuma Gornjeg Podunavlja i posavskog dela Srema;

2. Šumadijsko-podunavska zona;
3. Podrinjsko-kolubarska zona;
4. Južnomoravska zona;
5. Kosovsko-metohijska zona: obradive poljoprivredne površine do 600 m nadmorske visine i kserotermne šume brežuljkastog i brdskog dela regiona;

2. Krupna divljač

1. Podunavska šumska lovišta Gornjeg Podunavlja ("Karađorđevo", "Ristovača", Apatin, Bački Monoštar);
2. Posavska sremska lovišta ("Moravić", "Klenak");
3. Subotička i Deliblatska peščara;
4. Vršački breg;
5. Potiske ritske šume;
6. šume timočkog, užičkog, kraljevačkog i podrinjsko-kolubarskog regiona, sa područjem Tare;
7. šume planinskih masiva Prokletije i Šar-planine;
8. Lovište Lipovica - Lipljan;

3. Nelovni kompleksi - parkovi divljači

1. Goč (Kraljevo);
2. Lipovica (kod Beograda), Bosut (Morović), Brestovačka banja (Bor).

3. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA VODA I VODOPRIVREDNA INFRASTRUKTURA

3.1. Ciljevi i osnovne postavke

Utvrđuju se sledeći ciljevi i osnovne postavke korišćenja i zaštite voda i razvoja vodoprivrede:

- (1) u snabdevanju naselja vodom, prioritavno i maksimalno biće korišćena lokalna izvorišta podzemnih i površinskih voda, a nedostajuće količine biće obezbeđivane iz velikih regionalnih sistema, sa oslanjanjem na izvorišta koja su zakonom zaštićena od zagađenja; izvorišta podzemnih voda i akumulacione prostore za regionalne sisteme dimenzionisati na obezbeđenost od 97%; striktno ih štiti od zagađivanja;
- (2) dugoročne potrebe za vodosnabdevanjem zasnivaće se na izgradnji integralnih vodoprivrednih sistema s posebnim osloncem na velika izvorišta podzemnih voda i

višenamenske akumulacije (u prvom redu čeone akumulacije u gornjim delovima sliva), kao i na korišćenju metoda veštačkog prehranjivanja i regulisanja režima podzemnih voda radi povećanja eksploatacionih rezervi izvorišta podzemnih voda;

- (3) voda za tehnološke potrebe biće zahvatana, po pravilu, iz vodotoka (korišćenjem za to odgovarajućih akumulacija), i uz to obavezno recirkulisana; akumulacione prostore za obezbeđenje tehnološke vode dimenzionisati na obezbeđenost od 97%;
- (4) u oblasti hidrotehničkih melioracija, prioritet će imati revitalizacija postojećih sistema i izgradnja najracionalnijih tipova novih sistema, pre svega na zemljištima prve i druge klase pogodnosti za navodnjavanje, uz pretpostavljenu obezbeđenost funkcionisanja od 80%;
- (5) odbrana od poplava biće ostvarivana u okviru integralnih sistema, putem: aktivne odbrane u okviru akumulacionih basena, kojima se ublažavaju talasi velikih voda i velikih kanalskih sistema (HS DTD); pasivne odbrane, kroz realizaciju linijskih zaštitnih sistema; planskom kontrolom izgradnje u ugroženim zonama (uz diferencirane stepene zaštite, u skladu sa značajem područja koja se štite);
- (6) prioritet u korišćenju voda ima planska racionalizacija potrošnje i višekratno korišćenje voda u tehnološkim procesima, na pretpostavkama intenzivne recirkulacije i izmene tehnologija u mnogim industrijama;
- (7) zaštita i unapređenje kvaliteta voda do nivoa propisanih klasa kvaliteta površinskih voda i potpuna zaštita kvaliteta podzemnih voda, a prioritetno: površinskih i podzemnih voda namenjenih vodosnabdevanju stanovništva (postojećih i potencijalnih izvorišta i za navodnjavanje); termomineralnih voda na područjima banja; voda koje pripadaju područjima zaštićenih prirodnih dobara (nacionalni parkovi i rezervati prirode);
- (8) unapređivanje vodenih ekosistema očuvanjem močvara i drugih vlažnih zona (prirodnih ribljih plodišta u forlandu i priobalju reka), revitalizacijom degradirane prirodne vegetacije u ovim zonama, kao i povećanjem malih voda na rekama upuštanjem čistih voda iz vodnih akumulacija u periodu malih voda;
- (9) celovito iskorišćenje hidropotencijala, u okviru kompleksnih sistema višenamenskog karaktera, uključiv i iskorišćenje malih padova i manjih vodnih potencijala; male hidroelektrane se mogu nesmetano graditi na mestima gde svojim položajem i dispozicijom ne ugrožavaju uslove za realizaciju ili performanse nekih većih vodoprivrednih, energetskih ili drugih sistema;
- (10) plovdba na unutrašnjim plovnim putevima imaće prioritet kao vid transporta; u skladu s tim, u okviru integralnog vodoprivrednog rešavanja donjih tokova većih reka (Velika Morava, donji tok Drine), kao i u okviru daljeg razvoja velikih kanalskih sistema (HS DTD), biće proširena mreža plovnih puteva i ubrzan razvoj neophodne prateće pristanišne infrastrukture;
- (11) zaštita od vodne i eolske erozije radi sprečavanja gubitka zemljišta, zaštita od poplava, sprečavanja mehaničkog zasipanja vodnih akumulacija, mehaničkog i hemijskog zagađivanja vodotoka; protiverozioni radovi prioritetno će se izvoditi radi sprečavanja vodne erozije (tehničkim i biološkim merama), na slivovima na kojima su izgrađene vodne akumulacije i u zonama rezervisanim za potencijalna izvorišta vodosnabdevanja, na slivovima podložnim velikim štetama od poplava i u zonama posebnih prirodnih vrednosti, a od eolske erozije na području Vojvodine podizanjem šumsko-zaštitnih vegetacijskih pojasa.

3.2. Opšta koncepcija rešenja

(Referalna karta I)

Bazni principi na kojima se zasniva rešenje razvoja vodoprivredne infrastrukture jesu:

1. okosnicu budućih regionalnih sistema za vodu najvišeg kvaliteta čine zaštićena izvorišta podzemnih i površinskih voda; princip je da se najpre do racionalnih, ekološki prihvatljivih granica iskoriste lokalna izvorišta podzemnih i površinskih voda, pa da se tek nakon toga regionalnim sistemima doprema samo nedostajuća količina vode; prioritet u lokalnim izvorištima daje se podzemnim vodama, ukoliko su kvalitetne i ako se mogu zaštititi od zagađivanja;
2. sporo obnovljive zalihe podzemnih voda visokog kvaliteta koriste se samo za snabdevanje naselja i onih tehnoloških procesa u industrijama koje zahtevaju vodu najvišeg kvaliteta; dinamika njihovog korišćenja mora se primeriti dugoročnim zahtevima, bez pogoršanja kvaliteta; istražni radovi se moraju intenzivirati, radi utvrđivanja stvarno iskoristivih kapaciteta izvorišta podzemnih voda, uključiv i mogućnosti veštačkog povećanja njihovih eksploatacionih kapaciteta;
3. ključni objekti za korišćenje površinskih voda su akumulacije, koje se planiraju i koriste višenamenski, ali se prioritet u slučaju nesklada između raspoloživih voda i potražnje daje snabdevanju stanovništva;
4. zaštita prostora i slivnih područja podzemnih voda, postojećih i planiranih akumulacija, posebno onih regionalnog značaja;
5. u ravničarskim predelima na severu, koji su oslonjeni na korišćenje tranzitnih voda, razvijaće se sve složeniji regionalni kanalski sistemi, čiji je zadatak da izvrše prostornu preraspodelu voda i stvore uslove za njihovo višenamensko korišćenje, zaštitu, kao i zaštitu od voda;
6. transport vode obavljaće se zavisno od kvaliteta i vrste korisnika: (a) voda najvišeg kvaliteta transportuje se od izvorišta do mesta potrošnje magistralnim cevovodima; (b) tehnološka voda i voda namenjena potrebama navodnjavanja transportuje se vodotocima, pošto se prethodno po potrebnoj dinamici ispusti iz akumulacija;
7. obezbeđenost isporuke vode prilagođena je zahtevima korisnika; obezbeđenost snabdevanja vodom naselja je vrlo visoka, reda 95-97%; tolika je obezbeđenost isporuke vode onim industrijama i energetici, kod kojih bi nedostatak vode izazvao teške posledice (bazna hemija, termoenergetika); obezbeđenost navodnjavanja je reda 80%;
8. popravljanje režima malih voda, namenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija u periodima malovođa; garantovani protoci nizvodno od akumulacija ne smeju da budu manji od količina koje su potrebne za zadovoljenje potreba nizvodnih biocenoza; zato se sve akumulacije, posebno one u gornjim delovima slivova, računaju i za te potrebe, a opremaju se selektivnim vodozahvatima, kako bi se i za potrebe vodenih ekosistema ispuštala voda najpoželjnijeg kvaliteta;
9. vraćanje voda i vodotoka Republike u I i II klasu kvaliteta; izuzetak bi bile samo neke deonice malih vodotoka, nizvodno od velikih urbanih i industrijskih centara, na kojima bi se kvalitet vratio u III ili III/IV klasu; nijedan vodotok ne može biti u stanju kvaliteta "van klasa";
10. sanacija svih erozionih i bujičnih žarišta i konzervacija i rekultivacija slivova; kod zaštite slivova prednost imaju slivovi akumulacija, posebno onih koje služe za snabdevanje stanovništva.

3.3. Regionalni sistemi za snabdevanje stanovništva vodom

Regionalni sistemi za snabdevanje stanovništva vodom prikazani su na tabeli II-8:

Tabela II-8

Regionalni sistemi za snabdevanje stanovništva vodom

Napomena : Tabela II-8 nije prikazana na ovom mestu

3.4. Regionalni sistem korišćenja, uređenja i zaštite rečnih voda

Na teritoriji Republike razlikuju se sledeći regionalni sistemi za korišćenje i zaštitu voda:

1. Južnomoravski sistem obuhvata čitav sliv Južne Morave; pored 13 akumulacija za vodosnabdevanje planira se i više akumulacija koje su namenjene, ostalim korisnicima, a pre svega uređenju vodnih režima, od kojih u prvi planski horizont ulaze Končulj na Binačkoj Moravi, Zebica na V. Kosanici i Odorovci na Jermi; u sistemu je i niz planiranih PPOV, sa predtretmanima za industrije, pri čemu je na određenom broju PPOV predviđeno produženo biološko prečišćavanje;
2. Zapadnomoravski sistem čine pored 15 akumulacija za vodosnabdevanje još i akumulacije za popravljavanje vodnih režima za potrebe korisnika voda (Orlovača na Velikom Rzavu, Ribarići na Ibru, kasnije: Smedraž na Dičini); za potrebe industrija i termoenergetike na Kosovu predviđa se korišćenje voda Belog Drima; u taj sistem bi se uključila i kaskada na Zapadnoj Moravi za hidroenergetsko i plovidbeno korišćenje tog vodotoka;
3. Sistem Velike Morave imaće četiri akumulacije za vodosnabdevanje (Zabrege, Beljanica, Vitman, Gradac), dok se na tom slivu ne predviđaju posebne akumulacije za uređenja vodnih režima, već se taj posao obavlja na uzvodnim slivovima; predviđa se izgradnja niza PPOV, pri čemu za više gradova (Mladenovac, Arandjelovac, Rača, Topola) predviđa produženo biološko prečišćavanje, kako bi se omogućilo dalje korišćenje tih voda; u tom sistemu treba da bude i kaskada kojom se omogućava hidroenergetsko korišćenje Velike Morave i ostvarenje plovnog puta; realizacija kaskada uslovljena je odgovarajućim nivoom zaštite kvaliteta voda;
4. Kolubarski sistem je u vodnim bilansima jedan od najnapregnutijih; pošto su jako sužene mogućnosti za izgradnju novih akumulacija mora se ostvariti prevođenje vode iz Drine; na svim PPOV (osim Obrenovca, gde je PPOV opšteg tipa) predviđa se produženo biološko prečišćavanje otpadnih voda;
5. Sistem Drine sa Limom predviđa više krupnih objekata za korišćenje voda i uređenje vodnih režima; to su objekti na srednjoj Drini, gde će se rešenje tražiti sa dve, tri i više stepenica (Tegare, Dubrovica), zatim Brodarevo na Limu (varijanta Brodarevo - uzvodno i nizvodno), Klak na Uvcu, radi omogućavanja nove RHE na potezu Lim - Uvac itd.; na donjem toku Drine se planira kaskada od 4 stepenice, kojim se energetske koristi taj potez Drine i omogućava uspostavljanje plovnog puta do Zvornika;
6. Timočki sistem imaće pored 4 akumulacije za vodosnabdevanje, još dve manje akumulacije, (Brestovačka reka, kao i Krivelj na Kriveljskoj reci), za uređenje vodnih režima za druge korisnike; predviđa se realizacija PPOV na svim koncentrisanim zagađivačima;
7. Sistem Belog Drima činiće pored akumulacija za vodosnabdevanje, još i objekti koji treba da omoguće korišćenje voda Belog Drima na pravcu prema Kosovu; to su akumulacije na Pečkoj Bistrici uzvodno od Rugovske klisure, Krstovac na Bindži, Ponoševac na Lebnici, Ripaja na Travi itd.; pored PPOV opšteg tipa, za neke koncentrisane zagađivače (Peć, Istok, Srbica, Orahovac, Suva Reka) predviđa se produženo biološko prečišćavanje, kako bi se omogućilo korišćenje tih voda za druge svrhe;
8. Bački sistem čini postojeći bački deo HS DTD, koji će se u budućnosti postepeno proširivati i

na severni deo Bačke (podsistemi Tisa - Palić, Plazović, Telečka, Mali Iđoš itd); sistem se rekonstruiše (povećanje protočnosti delova OKM, povećanje kapaciteta vodozadržavanja itd.), a kompletira se i sa nizom PPOV, kojima se štiti kvalitet vode u sistemu; na ovaj sistem će pozitivno delovati planirana HEPS Beočin, jer će eliminisati ograničenje za zahvatanje vode u Bezdanu i Bogojevu; planira se povećanje protočnosti tog sistema, što će omogućiti i izgradnju mHE na nekim čvorovima sistema, kao i poboljšanje ekoloških uslova u OKM;

9. Banatski sistem čini već postojeći HS DTD na području Banata, koji će se proširivati na nekim područjima novim elementima, kao i nizom PPOV za očuvanje kvaliteta vode;
10. Sremski sistem će se ubrzano razvijati sa realizacijom kanalskih sistema koji treba da omoguće korišćenje tranzitnih voda na području Srema (kanal Sava-Bosut-Sava, Sava-Dunav i drugi kanalski sistemi za navodnjavanje); predviđa se realizacija PPOV svih većih koncentrisanih zagađivača; posebno se predviđa zaštita izvorišta podzemnih voda Klenak - Jarak derivacijom i prečišćavanjem otpadnih voda Sremske Mitrovice i Rume.

3.5. Hidrotehničke melioracije

U planskom periodu daje se prioritet realizaciji hidromelioracionih sistema. U domenu odvodnjavanja daje se prioritet rekonstrukciji nedovoljno efikasnih postojećih sistema, pre svega na površinama I i II drenažne klase. U I drenažnoj klasi ima oko 380.000 ha, od čega je preko 281.000 ha na području JVP "Dunav", dok u II klasi ima oko 390.000 ha. Realizacija novih sistema za odvodnjavanje planira se u sklopu integralnog uređenja teritorija u zoni velikih vodoprivrednih sistema. Najvažniji sistemi za odvodnjavanje, čija se realizacija očekuje do 2010. godine: priobalje Dunava u zoni uspora od HE Đerdap, podsistemi u okviru HS DTD, priobalje Save, kasete u dolini Velike i Južne Morave; priobalje Mlave; Podrinje-Mačva. Planira se osavremenjavanje sistema za odvodnjavanje do 2011. god. uvođenjem cevne drenaže na oko 154.000 ha (oko 10.000 ha/god.). Ukupno se predviđa da se raznim sistemima za odvodnjavanje pokrije oko 1.150.000 ha. Sistemi za odvodnjavanje će se realizovati tako da se uklapaju u rešenja integralnog uređenja prostora, vodeći računa o potrebi kasnije dogradnje i sistema za navodnjavanje.

Planirano je da se do 2011. godine novim sistemima obuhvati oko 463.500 ha (JVP "Dunav" 282.400 ha, JVP "Sava" 53.200 ha i JVP "Morava" 127.900 ha), pretežno na zemljištima I i II klase po pogodnosti za navodnjavanje. Prioritetni sistemi na području JVP "Dunav" bili bi podsistemi u okviru Regionalnog sistema "Severna Bačka", "Plazović" 22.100 ha, "Tisa-Palić" 10.300 ha, "Mali Iđoš" 5.600 ha, zatim regionalni hidrosistemi "Crnja-Žitište" (11.800 ha), "Kikinda" (18.800 ha), "Novi Kneževac" (8.000 ha) i "Negotin" (6.500 ha). Neophodna je rekonstrukcija HS DTD (dogradnja CS "Bezdan"), rekonstrukcija nekih deonica OKM). Izgradnjom hidrosistema "Severna Bačka" postojeći HS DTD se proširuje i na to plodno, ali veoma aridno područje Vojvodine.

Na području JVP "Sava" planiraju se veoma obimni zahvati na realizaciji sistema za navodnjavanje. To su sistemi: "Istočni Srem - donja zona i gornja zona", "Zapadni Srem - donja zona i gornja zona", "Posavski" (istočna i zapadna zona), dve zone "Kolubarskog sistema", "Tamnavski sistem", sistemi "Mačva", "Jađarski", "Pocersko-posavski". Za realizaciju ovih sistema planira se realizacija tri kanalska sistema: Hidrosistem "Drina-Sava-Dunav" sa magistralnim kanalom na relaciji Loznica, Petlovača, Jarak, Stari Banovci, kanal "Sava-Bosut-Sava" (Jamena, Gibarac, Ruma, Surčin) i sistem "Sava-Tamnava-Kolubara". Prioritetni bi bili radovi kojima se postojeći sistemi za odvodnjavanje prerađuju da služe za obe namene, pri čemu se i postojeće CS adaptiraju ugrađivanjem reverzibilnih agregata koji pumpaju u oba smera.

Na području JVP "Morava" planira se razvoj novih sistema za navodnjavanje, pre svega osposobljavanjem za tu funkciju već realizovanih "kasete" za odvodnjavanje duž većih reka

(kasete duž sve tri Morave), zatim razvoj sistema u gornjem toku Južne Morave, na Kosovu i Metohiji (dalji razvoj sistema "Radonjić" i HS "Ibar-Lepenac"). Razvoj sistema na slivovima Morave i Belog Drima je utoliko složeniji što se samo manje površine (oko 20.000 ha u dolini Velike Morave) mogu da navodnjavaju zahvatanjem iz toka, dok će za ostale površine biti neophodne čeonne akumulacije, kao i prečišćavanje otpadnih voda, kako bi se vode upotrebljene u naseljima mogle da koriste za navodnjavanje. U tom pogledu veoma su važne akumulacije Končulj na Binačkoj Moravi, dve akumulacije na Lepencu i akumulacije u Metohiji za korišćenje voda prema Kosovu. Čak se i na Drini ne mogu realizovati planirani sistemi bez izravnivanja vode u čeonim akumulacijama, kao ni na akumulaciji na srednjoj Drini.

Pored većih akumulacija, kao komplementarna dopuna sistema radi što potpunijeg iskorišćenja vodnih i zemljišnih resursa, gradiće se i male akumulacije sa višenamenskim korišćenjem.

3.6. Hidroenergetika

Ukupni hidroenergetski potencijal Republike iznosi oko 25 TWh (milijardi kWh). Od toga oko 17 TWh spada u tehnički iskoristiv potencijal. Iskorišćeno je oko 10,3 TWh (od toga je oko 6,6 TWh samo u sistemu "Đerdap"), tako da je za korišćenje preostalo oko 6,7 TWh. Neophodno je rezervisati prostore za realizaciju hidroelektrana: Dunav: HEPS Novi Sad (1.056 GWh); Drina: potez Tegare-Bajina Bašta (1.025 GWh); HE Dubravica (431 GWh), Kozluk (374 GWh), Drina I, II i III (3x380 GWh); Lim: Brodarevo uzvodno i nizvodno, Prijepolje, Priboj; Veliki Rzav: Arilje, Roge i Orlovača; Ibar; kaskada od osam HE sa malim padovima duž čitavog toka, kao i HE Ribariće; Vlasina: Boljare/Svođe; Nišava: Crnoklište i Bela Palanka; Odorovci na Jermi; Pakleštica na Pakleštici; kaskada HE sa malim padovima na Velikoj Moravi; Paraćin, Čuprija, Bagrdan, Svilajnac, Velika Plana, Vlaški Dol i Ljubičevo; kaskada HE sa malim padovima na Zapadnoj Moravi; Vitanovac, Stubal, Trstenik, Medveđa i Kukljin I i II.

Uslovi realizacije pojedinih delova sistema su sledeći:

1. Dunav - HEPS Beočin (Novi Sad) omogućava iskorišćenje preostalog potencijala Dunava, uzvodno od uspora HE Đerdap do mađarske granice; uspor od 80 mnm uglavnom se zadržava u granicama postojećih nasipa; veoma povoljno deluje i sa gledišta zahvatanja vode na bački deo hidrosistema DTD.
2. Drina - rešenje kaskade na srednjem toku Drine tražiće se naknadno, optimizacijom varijanti sa 2 i 3 akumulacione i više manjih protočnih hidroelektrana, uz detaljno razmatranje svih ograničenja; do tada se rezerviše prostor do kote 220 mnm nizvodno od Bajine Bašte do Tegara, i 224 mnm uzvodno od Bajine Bašte do hidroelektrana; za HE Dubravica 175 mnm donji tok Drine rešava se sa 4 protočne hidroelektrane (Kozluk, Drina I, II i III);
3. Lim - rešenje Lima zasniva se na dve stepenice u zoni Brodareva (uzvodno (-547 mnm) i nizvodno), kako bi se izbeglo potapanje naselja; u zoni Prijepolja potapanje se sprečava realizacijom kanalske HE, dok se u zoni Priboja predviđa niska stepenica HE Priboj;
4. Ibar - rešenje na Ibru se zasniva na kaskadi od osam niskih stepenica, zbog ograničenja, nametnutih nisko položenom prugom i magistralnim putem;
5. kaskada na Velikoj Moravi predviđa sedam niskih stepenica, sa usporom koji ostaje uglavnom u granicama postojećih nasipa; energetske performanse (preko 700 GWh/god.) su značajne, a kaskadiranje bi omogućilo ostvarivanje i plovnog puta do Stalača; na sličan način, sa šest niskih stepenica, planirano je kaskadiranje Zapadne Morave, što bi plovni put dovelo do Kraljeva; sa objektima na donjem toku Južne Morave može se realizovati plovidba do Niša;
6. pored ovih elektrana čije su performanse značajnije, predviđa se da se uz većinu

vodoprivrednih akumulacija sagrađe mHE, kao objekti koji prerađuju garantovane protoke koji se ispuštaju iz akumulacija; na već postojećim objektima HS DTD predviđa se dogradnja mHE (Vrbas, Bečej, Kajtasovo itd.); značaj ovih mHE bio bi vrlo veliki i u sferi ekološke zaštite, jer se njihovom realizacijom znatno povećava sada mala protočnost hidrosistema DTD;

7. poseban energetski problem Republike je obezbeđivanje potrebne vode za hlađenje termoelektrana; najveće zalihe uglja su upravo u najmalovodnijim područjima (Kolubara, Kosovo), tako da se do potrebne vode za hlađenje može doći samo velikim akumulacijama; mogućnosti za njihovu realizaciju su ograničene, što postaje sve ozbiljnija prepreka za razvoj velikih termoelektrana na Kosovu moraju se dovesti vode iz sliva Belog Drima, a ispitaće se režim rada i dispozicija sistema novih TE na Savi, uzimajući u obzir termički kapacitet Save i ekološke probleme u zoni beogradskog izvorišta.

3.7. Zaštita voda od zagađivanja

Dugoročni programski cilj je da se najveći broj reka i deonica na njima održi u I, IIa i IIb klasi kvaliteta, odnosno, da se vrati u te klase, ukoliko su sada u goreem stanju. Izuzetak su samo neke male reke na kojima su izgrađeni veliki urbani i industrijski centri, kod kojih bi održavanje vode u tim klasama zahtevalo ne samo produženo biološko prečišćavanje, sa dodatnim uklanjanjem fosfora i azota, već i kompletno tercijalno prečišćavanje, što i u daljoj perspektivi neće biti ekonomski moguće. No, i u tim slučajevima, koji se svode samo na pojedine deonice (npr. Lug nizvodno od Mladenovca, Lepenica nizvodno od Kragujevca, Prištevka nizvodno od Prištine i deo Sitnice do ušća Laba, Đetina između Sevojna i ušća Rzava, Bjelica nizvodno od Lučana, Borska reka itd.) zahteva se vraćanje reke i na tim deonicama u III, eventualno u III/IV klasu. Posebno je utvrđena zaštita izvorišta podzemnih voda.

3.8. Zaštita od erozija i bujica i ostale vodoprivredne grane

Planira se da se antieroziona zaštita sprovodi kao mera integralnog korišćenja voda i uređenja prostora. Postavlja se zahtev da se slivovi blagovremeno antieroziono uređuju, kako bi se postigli efekti smirivanja erozije i smanjenja produkcije nanosa pre realizacije akumulacionih basena i drugih objekata koji se štite od erozije i bujica. Posebna pažnja će se posvećivati biološkoj zaštiti: pošumljavanju degradiranih terena, melioraciji šuma, zatravljivanju i melioraciji pašnjaka.

Ribarstvo - planira se izgradnja novih oko 14.500 ha šaranskih ribnjaka. Te površine su raspoređene uglavnom u najdubljim depresijama i na slatinastim terenima u blizini većih reka, pre svega kraj Dunava, Save, Tise, HS DTD, Drine, Velike, Južne i Zapadne Morave. Predviđa se osavremenjavanje i proširenje postojećih hladnovodnih (salmonidnih) ribnjaka, i izgradnja samo 4 nova, jer se ti ribnjaci mogu plasirati samo na rekama I klase kvaliteta (Raška, Studenica, reke Starovlaških planina, karstni izvori istočne Srbije itd.). Ne dozvoljava se kavezni uzgoj riba u akumulacijama koje su predviđene kao izvorišta snabdevanja vodom naselja.

3.9. Planirane akumulacije

Sastavni deo Prostornog plana je spisak akumulacija, sa osnovnim pokazateljima (kote uspora, zapremine, namena). Date su dve tabele: (II-9) spisak lokacija koje su potrebne za realizaciju planiranih regionalnih sistema i (II-10) spisak ostalih lokacija, koje treba rezervisati za razvoj vodoprivrednih sistema u daljim vremenskim presecima. Tokom daljih planiranja definisaće se optimalni uslovi njihove realizacije, sa adekvatnim uklapanjem u okruženje. Neki su potezi

naznačeni samo kao zone koje se rezervišu, jer će se tek naknadno utvrditi optimalne dispozicije sistema, u skladu sa ovim ograničenjima koja se postavljaju.

Tabela II-9

Akumulacije potrebne za realizaciju planiranih regionalnih sistema

Napomena : Tabela II-9 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

Tabela II-10

Prostori za akumulacije potrebne za realizaciju dugoročnih vodoprivrednih ciljeva

Napomena : Tabela II-10 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

Pored rezervisanja i zaštite zona za navedene akumulacije, u Vojvodini, u okviru sistema "Severna Bačka", planirano je nekoliko akumulacija manjih zapremina, koje se moraju uklopiti u okruženje. To su akumulacije (u zgradama se daju kote uspora): Stanišić (99 mnm), Panonija (100 mnm), Pačir (103 mnm), Moravica (98,7 mnm), Tavankut (116,5 mnm), Bačka Topola (98 mnm), Srbobran (83 mnm), Svetičevo (93,5 mnm), Velebit (94,4 mnm), Mali Idoš (95 mnm), Čonoplja (102 mnm). Radi ekološki i ambijentalno odgovarajućeg uklapanja vodoprivrednih sistema u okruženje i procene uticaja na sredinu, obavezna je izrada prethodnih i detaljnih analiza uticaja i utvrđivanja uslova i mera zaštite za sve predviđene akumulacije.

4. KORIŠĆENJE MINERALNIH SIROVINA

4.1. Ciljevi

Utvrđuju se sledeći osnovni ciljevi eksploatacije ruda metala i nemetala:

- (1) iskorišćavanje komparativnih prednosti Republike u ovoj oblasti;
- (2) racionalno iskorišćavanje ruda, uz nastojanje da se izbegne raubovanje ležišta i degradacija drugih resursa u neposrednoj blizini ležišta;
- (3) poboljšanje tehnološke opremljenosti rudnika;
- (4) zaštita od neplanske izgradnje iznad ležišta;
- (5) smanjenje degradacije sredine u procesu eksploatacije i prerade rude; sanacija i rekultivacija degradiranog zemljišta.

Radi ostvarivanja navedenih ciljeva eksploatacije mineralnih sirovina nužno je blagovremeno izvršiti potrebna osnovna i druga geološka istraživanja.

4.2. Korišćenje mineralnih sirovina (Referalna karta I)

4.2.1. Metalne mineralne sirovine

Zone eksploatacije metalnih mineralnih sirovina su:

1. Timočka zona
2. Podrinjska zona
3. Kopaonička zona
4. Gračaničko-novobrdaska zona
5. Besno-Kobiljska i Pasjačko-Osogovska
6. Rudnici obojenih metala izvan rudnih zona

- 1. TIMOČKA ZONA**, pripada Timočkom rudnom rejonu gde je razvijena proizvodnja bakra i zlata. U ovoj zoni aktivno je nekoliko modernih rudnika i to:

Majdanpek, Južni i Severni revir, Krivelj-Cerovo, Borska reka i Brezonik (Bor), gde je u primeni površinska eksploatacija.

Značajne rudne rezerve skoncentrisane su u reviru Borska reka, koje se jednim delom eksploatišu podzemnim putem.

Perspektivnost ovog basena otvorena je daljim istraživanjima u basenu i okolnim rudnim rejonima, kako na rudama bakra i zlata, volframa tako i na ostalim pratećim metalima (molibden, germanijum, selen, platina). Dalji razvoj i unapređenje proizvodnje prate neophodni napori za savladavanje ekoloških problema koji su u ovoj zoni prisutni. Nije samo reč o eliminisanju postojećih izvora zagađenja sredine, već i onih, koje će naročito generisati znatne količine primarne (otkrivka kopova) i sekundarne (flotacijske) jalovine pojedinih rudnika.

U okruženju ove zone istražena su i brojna ležišta nemetalnih sirovina: krečnjaka (Zagrad, Kučevo), kvarcnog peska (Rgotina) i kvarcnih sirovina (Postojka Čoka, Rajkova Čuka, Veliki Strnjak i dr.). Poznata su i istražena brojna ležišta ukrasnog kamena u ataru Boljevca, na Rtnju i okolini. Ova ležišta su bila u eksploataciji ali je ona iz više razloga zamrla.

- 2. PODRINJSKA ZONA**, u istoimenom rudnom rejonu koju karakteriše proizvodnja antimonovih i olovo-cinkovih ruda. Specifičnost ove zone je koncentracija rudnika manjeg kapaciteta godišnje proizvodnje, sa podzemnom eksploatacijom i to:

Rudnici antimona: Brasina, Zavorje-Štira, Dolić, Kik, Rujevac, sa malim rezervama, i postrojenjima za pripremu ruda u Brasini i Stolicama i sa topionicom u Zajači. Proizvodnja antimona zbog iscrpljenosti ležišta je zamrla, a status postrojenja u Zajači je neizvestan.

Rudnici olova i cinka: Veliki Majdan, Bobija, Tisovik i Ravnaja, sa flotacijom u Velikom Majdanu. Postojeće bilansne rezerve ne omogućavaju povećanje proizvodnje, ali s obzirom da ovaj rudni rejon spada u perspektivnu grupu, realno je održavanje postojećeg nivoa u narednoj deceniji i dalje.

I u ovoj zoni istraženo je nekoliko ležišta nemetalnih sirovina. Tu spada ležište fluorita Ravnaja kod Krupnja, ležište dijabaza Selenac (Ljubovija), kaolinska glina u lokalitetu Iverak, ležište oniksa Boranja (kod Krupnja), barita Bobija kod Krupnja, tehničkog kamena Gajića stene, Bučevski potok i Sokoline, daciti (Krš) kod Ljubovije i ukrasni kamen u lokalitetu Boranja kod Krupnja itd.

U Kosjeriću se razvija snažna industrija cementa, koja po svom kvalitetu i položaju računa na dalji perspektivni razvoj.

- 3. KOPAONIČKA ZONA** ili Ibarski basen je okosnica proizvodnje olovo-cinkovih ruda u

Republici, sa aktivnim rudnicima: Belo Brdo, Žuta Prlina, Crnac, Koporić, Sastavci - Kiževak, Rajičeva gora (Pb-Zn, Sb), Stari Trg, Zijača. Eksploatacija se vrši jamskim i površinskim otkopavanjem: kop Koporić je u likvidaciji, Sastavci - Kiževak u fazi otvaranja, dok površinski kop Zijača u sastavu Trepče treba da se razvije u neposrednoj budućnosti. Proizvodnju rude u ovoj zoni karakteriše stalno opadanje procenta korisnih komponenti u rudi pa to iziskuje povećanje proizvodnje u rudnicima.

4. GRAČANIČKO-NOVOBRDSKA ZONA, koju čini grupa aktivnih rudnika olovo-cinkove rude (bogate srebrom), na prostoru između Gračanice i Novog Brda i to: Ajvalija, Kižnica, Kižnica - površinski kop, Badovac i Novo Brdo (Farbani potok).

5. PASJAČKO-KUKAVIČKA ZONA, sa Besnokobilsko-osogovskim rudnim rejonima u kome je aktivan rudnik Blagodat i istraženim bilansnim ležištem Podvirovi-Karamanica. U ovoj zoni poznate su rezerve molibdena, koje su po sadašnjim uslovima neekonomične za eksploataciju.

Na širem prostoru ove zone postoje brojne pojave vrednih nemetaličnih sirovina kao što su kvarcne sirovine - Svrljište kod Bosilegrada, bentonit u lokalitetima Donji Prisjen i Breznica, ležišta feldspata Samoljica i Borovac, rude zeolita Zlatokop, i kalini Vrtogoš kod Vranja, ležišta tufova Duge njive, Korbevac kod Vranjske Banje. U eksploataciji je i mermerni oniks kod Sijerinske Banje. U okolini Bosilegrada istražene su veće rezerve fosfatne rude ali njihova ekonomična eksploatacija još uvek nije potvrđena.

Na prostorima Nišavskog okruga registrovane su i istražene rezerve kvalitetnog kvarca, dolomita, a u ataru Gadžin Han i ležišta kalcita visokog kvaliteta.

6. RUDNICI OBOJENIH METALA IZVAN RUDNIH ZONA

U ovu grupu rudnika spadaju: Rudnik, Lece u Leckom rudnom rejonu (olovo-cinkova ruda). Eksploatacija u ovom rudniku je prekinuta ali se čine naponi za njeno obnavljanje. Ovo ležište je inače poznato po povećanoj količini plemenitih metala zlata i srebra. U grupu perspektivnih spada i lokalitet Dražaja kod Podujeva.

Na području Glogovca aktivni su površinski kopovi Čikatovo i Glavica sa postrojenjima za proizvodnju nikla. Eksploatacione rezerve ovih ležišta primiču se fazi iscrpljenja.

U zone sa perspektivnim pojavama i uslovima za razvoj novih proizvodnih kapaciteta u periodu posle 2010. god. spadaju: Šumadijski, Golijski, Podrinjski i Polimski rudni rejoni.

Tabela II-11

Pregled stanja bilansnih rezervi ruda metala do 2010. god.

Napomena : Tabela II-1 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

4.2.2. Nemetalične mineralne sirovine

Moguće je izdvojiti nekoliko karakterističnih eksploatacionih zona nemetaličnih sirovina, bilo da se radi o određenoj vrsti mineralnih sirovina (tipično za magnezite) ili o regionalnoj koncentraciji raznorodnih ruda.

U tom pogledu izdvajaju se sledeće zone:

1. Zlatiborska zona,

2. Šumadijska zona sa kolubarskim basenom,
3. Fruškogorska zona,
4. Dunavski i Moravski aluvioni,
5. Ibarski basen u sastavu kopaoničke zone.

1. ZLATIBORSKA ZONA, obuhvata grupu rudnika u Zlatiborskom rudnom rejonu koji eksploatišu ležišta magnezita u pogonima: Liska, Krive Strane, Konjske torine, Stublo, Slovići a zatim Kose i Bele vode kod Nove Varoši. U ovoj zoni istraženi su ili se nalaze u fazi istraživanja lokaliteti: Begluk, Čavlovac, Masnice, Bakića kolibe i Semegnjevo. U ovoj zoni eksploatišu se ležišta kvalitetnog krečnjaka kao tehničkog kamena (Bistrica i Surduk).

2. ŠUMADIJSKA ZONA

U okolini Pranjana, Čačka i Kraljeva istražena su brojna ležišta magnezita na kojima su otvoreni aktivni rudnici: Brezak, Koviljača, Veliki Jelen, Petrov Do, Bačevci Ljuljaška, Stara Kuća i Orljevac. Brojna su ležišta mrežastih magnezita van eksploatacije ili u fazi istraživanja. U ovoj zoni su aktivni rudnici Bogotovac i Lazac u regionu Kraljeva.

Na površinskim kopovima Jelen Do kod Požege, eksploatišu se visokokvalitetni krečnjaci. Karbonatne sirovine eksploatišu se u lokalnosti Nepričava (kod Lajkovca), sela Ba i Ljiga.

Veliki je broj pojava i ležišta tehničkog kamena, kao dazit kod Slavkovice.

Šumadijska zona raspolaže sa brojnim ležištima vatrostalnih i keramičkih glina. Na ovom prostoru su aktivni rudnici Rudovci, Krušik, Vrbica, Čumurac a zatim Pločnik, Košarno, Dren i Slatina kod Uba. U ovu zonu spadaju i ležišta kvarcnih peskova kolubarskog lignitskog basena (Polje D), kao i ležišta Slatina i Čuruge kod Uba.

Na lokalitetu Baroševac (Polje B), nalazi se jedino ležište dijamita u zemlji.

U blizini Gruže, na lokalitetu Lipnica, u povremenoj eksploataciji je jedino ležište gipsa u Republici.

3. FRUŠKOGORSKA ZONA, sa aktivnim površinskim kopovima sirovina za proizvodnju cementa u Beočinu. Ležište tehničkog kamena u lokalitetu Rakovac nalazi se na području nacionalnog parka pa će shodno zakonskoj regulativi na ovom rudniku eksploatacija biti obustavljena. Usled prodora voda došlo je do obustave eksploatacije u rudniku uglja Vrdnik, sa kojim je zajedno otkopavana prirodno aktivna montmorijonitska glina vrhunskog kvaliteta. U ovoj zoni postoje indicije o slojevima ovih vrednih glina.

4. ALUVIONI DUNAVSKO-MORAVSKOG KORITA, odnose se na ležišta šljunka i peska dobrog kvaliteta, duž korita Južne, Zapadne i Velike Morave i Dunava. Eksploatacija ovih materijala može se obavljati samo na osnovu dokumentacije kojom se dokazuje da se ovim radovima neće pogoršati morfološke karakteristike reke i njenog prioblanog pojasa.

5. IBARSKI BASEN, u sastavu Kopaoničke zone, gde se eksploatišu ležišta azbesta (Korlaće), dolomita za proizvodnju magnezijuma u Lipnici i najnovijim pojavama rude bora kod Boljevca na Ibru (Pobrdski potok i Piskanja). U ovu zonu svrstavaju se ležišta i volastonita na Kopaoniku u lokalitetima Jaram i Duboka koja do sada nisu eksploatisana. U Korlaću kod Raške eksploatišu se ruda hrizotil azbesta a u lokalitetu Poljane duniti i oliviniti. U Koprivnici kod Jošaničke banje u istražvanju su pojave ruda fluorita.

U ležištu Dreljska klisura eksploatiše se ukrasni kamen, dok je ležište Tikvice u probnoj eksploataciji.

Ostala značajnija ležišta nemetaličnih sirovina i proizvodni objekti, više nego metaličnih sirovina, rasejani su na teritoriji Republike kao samostalni objekti sa sopstvenim pogonima za preradu ili koncentraciju. U ovu grupu spadaju rudnici kvarcnog peska Rgotina, zatim rudnik magnezita Strezovci kod Kosovske Kamenice i rudnik Goleš-Magura kod Lipljana.

Tabela II-12

Pregled stanja bilansnih rezervi rude nemetala do 2010. god.

Napomena : Tabela II-10 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

5. KORIŠĆENJE ENERGETSKIH IZVORA I ENERGETSKA INFRASTRUKTURA

5.1. Planski ciljevi

Utvrđuju se sledeći ciljevi korišćenja energetske izvora i postrojenja i razvoja energetike:

- (1) povećanje proizvodnje energije i oslanjanje na sopstvene izvore zasniavaće se prevashodno na korišćenju lignita i hidropotencijala; manji deo iskopanog lignita (najviše 10%) biće korišćen za proizvodnju sušenog lignita i za druge potrebe; za veće korišćenje uglja u industriji i širokoj potrošnji neophodno je povećati kapacitete postrojenja za oplemenjivanje lignita i otvoriti nove rudnike sa podzemnom eksploatacijom;
- (2) povećanje proizvodnje i istraženosti rezervi nafte i prirodnog gasa; intenziviranje istraživanja nafte i prirodnog gasa; intenziviranje istraživanja i povećanje proizvodnje u inostranstvu (putem koncesija); poboljšanje stepena iskorišćenja nafte iz postojećih i novih ležišta (primenom savremenih sekundarnih i tercijarnih metoda eksploatacije),
- (3) istraživanje uljnih škriljaca kao i praćenje razvoja tehnologije eksploatacije ovog resursa u svetu;
- (4) korišćenje obnovljivih izvora energije, naročito od 2000, prevashodno za zadovoljavanje niskotemperaturnih toplotnih potreba (korišćenje za autonomne i lokalne svrhe, u okviru tzv. male energetike); prioritet će imati razvoj malih sistema centralizovanog snabdevanja toplotnom energijom (u gradskim naseljima i/ili manjim centrima, poljoprivrednim kombinatima, banjama itd.), na bazi korišćenja geotermalne energije, biomase i celuloznih otpadaka iz poljoprivrede; rekonstruisanje/izgradnja stočnih farmi, radi proizvodnje biogasa (biogoriva); korišćenje sunčeve energije i energije vetra za specifične lokalne namene;
- (5) poboljšanje kvaliteta rada i pouzdanosti postojeće elektroprenosne mreže i magistralne naftne i gasne mreže, kao i dalji razvoj tih sistema/mreža;
- (6) primat u razvoju savremenih centralizovanih sistema toplifikacije, u okviru kombinovane proizvodnje toplotne i električne energije, imaće povezivanje gradova (Beograd, Požarevac, Smederevo, Priština itd.) sa obližnjim termoelektranama-toplanama, putem daljinskih toplovoda, kao i korišćenje otpadne toplote industrijskih i energetske postrojenja u drugim naseljima (Lazarevac, Niš, Kraljevo, Vranje, Sokobanja, Svilajnac, Raška, Novi Pazar, Loznica itd.).
- (7) gasifikacija gradova u Republici, na bazi usklađenih koncepcija gasifikacije i toplifikacije, u svrhu zadovoljavanja potreba široke potrošnje;

- (8) racionalno korišćenje i štednja neobnovljivih resursa i štednja proizvedene energije i stimulisane primene novih tehnologija proizvodnje energije, naročito onih koje doprinose racionalnom korišćenju, štednji energije i zaštiti životne sredine;
- (9) smanjenje konflikata između korišćenja energetske resursa i zaštite životne sredine (naselja, stanovništvo, zemljište itd.) i preduzimanje odgovarajućih mera za saniranje negativnih posledica (programi rekultivacije/revitalizacije, otklanjanje šteta itd.).

5.2. Korišćenje energetske resursa

(Referalna karta I)

Imajući u vidu raspoložive energetske izvore, uglj i dalje ostaje najznačajnija sirovina u proizvodnji energije, sa učešćem od 88,0% u geološkim energetske rezervama Republike (Slika 1).

Slika 1

Struktura geoloških rezervi primarne energije u Republici

Napomena : Slika 1 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

Uglj

Pretežni deo rezervi uglja je koncentrisan u nekoliko velikih lignitskih basena - Kosovski, Metohijski, Kolubarski i Kostolački (Slika 2). Relativno povoljni geomontanski uslovi omogućuju u ovim basenima obimnu i ekonomski racionalnu eksploataciju uglja primenom moćne mehanizacije za površinski otkop, transport i pripremu uglja.

Slika 2

Rezerve lignita u velikim basenima

Napomena : Slika 2 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

Površinska eksploatacija niskokaloričnih ugljeva (lignita) ima za posledicu brojna ograničenja i konflikte sa neposrednim okruženjem, kao što su: zauzimanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta, izmeštanje naselja, saobraćajne i druge infrastrukture, vodotokova, privrednih i drugih objekata, degradacija ekosistema i dr. Termoenergetski objekti imaju značajnog udela u zagađenju vazduha, vode i tla. Relativno velik obim degradacije prostora, kao posledice obimne eksploatacije lignita, upućuje na neophodnost blagovremenog i sveobuhvatnog rešenja tog problema u svim fazama planiranja, projektovanja i kontrole proizvodnje.

Tabela II-13

Procena prostiranja lignitskih ležišta i područja eksploatacije

Napomena : Tabela II-13 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

Sadašnja proizvodnja uglja u Kolubarskom basenu od oko 25-29 miliona tona godišnje odvija se u površinskim kopovima "Polje B", "Polje D" i "Tamnava-istočno polje", a započinje proizvodnja na kopu "Tamnava-zapadno polje". Proizvodnja u "Polju B" prestaće 2000. god., a u polju

"Tamnava-istočno polje" 2005. godine. Posle 2000. god. biće otvoreni površinski kopovi "Južno polje" a zatim "Radljevo". U narednom periodu predviđa se korišćenje isključivo unutrašnjih odlagališta za smeštaj raskrivke, čime će se obezbediti manje zauzimanje poljoprivrednih površina i stvoriti uslovi za efikasnu rekultivaciju oštećenog zemljišta u napuštenim površinskim kopovima.

Proizvodnja uglja u Kostolačkom basenu od oko 8-9 miliona tona godišnje odvija se u površinskim kopovima "Ćirikovac" i "Drmno". Proizvodnja u površinskom kopu "Ćirikovac" prestaće 2005. godine, a povećaće se proizvodnja u kopu "Drmno".

Na teritoriji Vojvodine je započeto otvaranje i eksperimentalna eksploatacija površinskog kopa "Kovin", podvodnim načinom otkopavanja, koji se primenjuje prvi put u svetu i kod nas. Ukoliko se potvrdi tehnoeekonomska opravdanost takvog načina eksploatacije, definisaće se optimalan kapacitet i dinamika ulaska u pogon.

Proizvodnja uglja u Kosovskom basenu koja sada iznosi od 6-9 miliona tona godišnje, odvija se u površinskim kopovima "Belačevac" i "Dobro Selo" čije se zatvaranje predviđa do 2005. godine. U periodu do 2010. godine, a i posle toga, predviđa se otvaranje novih površinskih kopova "Sibovac" kapaciteta 17 miliona tona, "Sibovac-istok" kapaciteta 12 miliona tona i "Kruševac" kapaciteta 14 miliona tona uglja godišnje. Eventualno otvaranje novih površinskih kopova u zoni tzv. "Južnog Kosova" zavisice od izabrane varijante dugoročne strategije razvoja energetike u Republici i SR Jugoslaviji, odnosno od odluke o izvozu energije u susedne zemlje koje su deficitarne u energetske resursima.

Ograničenja buduće eksploatacije Kosovskog basena su izraženija nego u drugim basenima zbog visoke naseljenosti i izgrađenosti područja lignitskog basena, i relativno visoke zagađenosti sredine.

U Metohijskom lignitskom basenu se do 2010. godine ne predviđa proizvodnja lignita. Postoji više varijanti za otvaranje ovog basena i njegovu podelu na eksploataciona polja, tako da treba nastaviti dalji rad na definisanju optimalnog rešenja.

Pored proizvodnje lignita površinskom eksploatacijom, za Republiku je važna i proizvodnja kvalitetnijih ugljeva podzemnom eksploatacijom, jer se taj ugalj koristi u industriji i širokoj potrošnji. Od postojećih rudnika perspektivno veći značaj imaju rudnici Soko, Rembas, Lubnica i Štavalj u kojima može da se poveća i održi proizvodnja u dužem periodu. Dodatne količine kvalitetnijeg uglja moguće je dobiti otvaranjem prvo rudnika melnica, a zatim Poljane i Kose (Zabele), pri čemu bi se ostvarila ukupna proizvodnja do 3 miliona tona kvalitetnijeg uglja. U međuvremenu će se još neko vreme održavati proizvodnja u postojećim rudnicima (Bogovina, Jasenovac, Vrška Čuka, Ibarski rudnici i dr.). Otvaranje manjih rudnika koji se nalaze u blizini nekih gradova treba rešavati na lokalnom nivou, za zadovoljavanje u prvom redu potreba za grejanje.

Za zadovoljenje potreba u kvalitetnijim čvrstim gorivima veći značaj može da ima proizvodnja sušenog lignita po "Fleissner" postupku. U našoj zemlji su izgrađena tri postrojenja, ukupnog kapaciteta oko 2 miliona tona, ali u radu je samo postrojenje u RB "Kolubara" od oko 850.000 t, dok su dva postrojenja od po 600.000 t u okviru RB "Kosovo" van pogona. Za eventualne buduće potrebe kvalitetnijeg uglja neophodno je da se što pre osposobe dva postojeća postrojenja na Kosovu, kao i da se razmotri mogućnost gradnje novog postrojenja u Kolubari. Takođe treba razmotriti i mogućnost briketiranja naših ugljeva, sa ili bez dodatka veziva, jer bi se na taj način povećala ponuda kvalitetnijih čvrstih goriva.

Nafta i prirodni gas

Dosadašnjim istraživanjima definisani su tereni sa određenim rangom perspektivnosti za dobijanje nafte i gasa, pri čemu je u prvom rangu perspektivnosti (najveći deo Vojvodine) registrovano preko 97% ukupno otkrivenih geoloških rezervi. Daljim istraživanjem nafte i

prirodnog gasa potrebno je osigurati da ne dođe do pada proizvodnje i smanjenja udela domaće nafte i gasa u ukupnoj potrošnji energije u našoj zemlji. Istraživanje proizvodnje ugljovodonika ima posledice na zauzimanje zemljišta tako da se to mora imati u vidu pri definisanju prostornih planova područja posebne namene.

Imajući u vidu značaj istraživanja i proizvodnje nafte i gasa, prirodnu uslovljenost prostora za istraživanje, proizvodnju, pripremu i transport nafte i prirodnog gasa, prirodu i veličinu ležišta nafte i gasa, rang perspektivnosti pojedinih područja, tehnologiju istraživanja i proizvodnje, zaštitu životne sredine itd., neophodno je ta područja zaštititi u skladu sa definisanim lokacijama na (Referalna karta I).

Uljni škriljci

Prema sadašnjim uvidima, do 2010. godine ne planira se eksploatacija uljnih škriljaca za zadovoljavanje energetske potrebe. Nastaviće se sa geološkim i tehnološkim istraživanjima.

Uran

Prema sadašnjim uvidima, do 2010. godine ne planira se eksploatacija urana za zadovoljavanje energetske potrebe. Nastaviće se sa geološkim i tehnološkim istraživanjima.

Novi i obnovljivi izvori energije

U periodu do 2010. godine, novi i obnovljivi izvori energije (u nastavku: NOIE) biće korišćeni prvenstveno za zadovoljenje niskotemperaturnih toplotnih potreba (grejanje, priprema potrošne tople vode, sušenje, klimatizacija itd.), a znatno manje za visokotemperaturne potrebe (proizvodnja električne energije i procesna toplota). Samim tim, primena NOIE će imati najveći značaj u sektoru lične i opšte potrošnje i poljoprivrede, a manje u domenu industrije i elektroenergetike. Uz neophodna ulaganja i intenzivniji naučno-istraživački rad, učešće novih i obnovljivih izvora u finalnoj potrošnji energije u Republici iznosilo bi oko 2% u 2000. godini (oko 200.000 ten), odnosno oko 10% u 2010. godini (do 1.250.000 ten).

U stalnom porastu će biti korišćenje sunčeve energije, najviše u niskotemperaturnim procesima. Takođe, pristupiće se masovnijem tzv. pasivnom korišćenju sunčeve energije, kroz racionalizaciju korišćenja energije u zgradarstvu. U periodu do 2010. godine ne očekuje se znatnije korišćenje sunčeve energije u proizvodnji električne energije (u solarnim elektranama).

Razvoj novih tehnologija sagorevanja i proizvodnja sintetičkih tečnih i gasovitih goriva povećavaju značaj korišćenja biomase (biljnih i životinjskih otpadaka), u prvom redu i najvećim delom za lokalne potrebe i za specifične namene. Međutim, imajući u vidu veličinu tih potencijala, njihovu obnovljivost i ekološku prihvatljivost, njihov značaj će u našoj zemlji sve više rasti. Prema nekim procenama, sadašnje učešće tih izvora u ukupnoj primarnoj proizvodnji energije iznosi od 15-20%, iako se sistematski ne prati u statistici. Imajući u vidu relativno nizak stepen šumovitosti u našoj zemlji (oko 27%), koji bi se sa planskim pošumljavanjem, posebno neiskorišćenih planinskih goleti, mogao povećati na oko 40%, a čime bi se povećali i šumski fond i drvna masa (za oko 30%), biomasa bi dobila još veći energetski značaj. Stoga, u svim energetskim planovima i bilansima Republike energetski potencijal drveta i šuma mora imati adekvatno mesto i značaj.

Intenziviraće se proizvodnja sintetičkih tečnih goriva (tzv. biodizela iz repičinog, suncokretovog i sojinog ulja), čime bi se dobili korisni nuzproizvodi (sačme, glicerina, lecitina, masnih kiselina, površinski aktivnih materija itd.). Na osnovu uvida u razloge postojećeg zastoja u proizvodnji biogasa iz životinjskih (i biljnih) otpadaka, ova proizvodnja će biti obnovljena, kako za zadovoljenje energetske potrebe, tako i za dobijanje kvalitetnog đubriva. U periodu do 2010. godine biće izgrađen velik broj savremenih postrojenja za uklanjanje i tretman komunalnih i industrijskih otpadaka, odnosno za proizvodnju energije, u prvom redu u gradovima. U tu svrhu, biće intenzivirana tehnološka istraživanja i, na tim osnovama, povećana proizvodnja

odgovarajućih sistema i postrojenja.

Znatno će porasti korišćenje/primena geotermalne energije za toplotne i banjsko-rekreativne potrebe. Imajući u vidu da se danas od raspoloživog kapaciteta termalnih izvora koristi samo mali deo (u Vojvodini samo oko 9%, a slično je i u središnjoj Srbiji), realno je očekivati da bi se sa korišćenjem raspoloživih kapaciteta već u periodu oko 2000. godine moglo godišnje supstituisati od 80.000 do 100.000 t ekvivalentne nafte. U ovom pogledu, primat će imati gradovi i naselja koji su povoljno locirani sa stanovišta mogućnosti uvođenja centralizovanog korišćenja geotermalne energije. Geotermalna energija nižih temperatura biće korišćena za staklene bašte, tople leje i ribnjake najpre u odgovarajućim poljoprivrednim područjima (Vojvodina, Mačva, Posavina, Tamnava, Podunavlje, Pomoravlje, pojedine kotline itd.). Biće u porastu primena toplotnih pumpi i korišćenje niskotemperaturnih termalnih voda, prevashodno za grejanje i pripremu potrošne tople vode, za klimatizaciju tokom leta i u banjsko-rekreativne svrhe. Tokom planskog perioda istraživaće se moguća proizvodnja geoelektrične energije.

5.3. Energetski bilans i novi pogoni

(Referalna karta III)

Prognoza potrošnje električne energije u Republici data je u tabeli II-14:

Tabela II-14

Razvoj potrošnje električne energije u Republici

Vrsta/Dim	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja GWh	27.721	30.900	32.499	37.065	42.067
Stopa rasta, %		2,19	1,01	2,66	2,56

Uzimajući u obzir postojeće dugoročne ugovorene isporuke električne energije potrošačima van Republike, urađene su analize elektroenergetskih prilika u EES Srbije za period do 2010. godine. Rezultati sprovedenih analiza, koje se odnose na potrebnu strukturu novih kapaciteta, dati su u tabeli II-15.

Tabela II-15

Potreban obim izgradnje novih kapaciteta, MW

Kapaciteti	Godine		
	do 2000.	do 2005.	do 2010.
Termo*	0	1.050	700
Hidro	54	150	250
UKUPNO	54	1.200	950

* uključena TE-TO Kolubara B 2 x 250 MW koja je u izgradnji

Izgradnja novih termokapaciteta u ovom periodu se planira u okviru postojećih lokacija (TE-TO Kolubara B, TE Kosovo B, TE Kostolac B, TE Nikola Tesla B), kao i na novoj lokaciji TE Kosovo C. Veličine krajnjih kapaciteta na svakoj lokaciji će zavisiti prvenstveno od raspoloživih rezervi uglja i osnovnih tehničko-ekološko-ekonomskih pokazatelja. Posle 2010. god. računa se na otvaranje novih, još neutvrđenih lokacija u blizini površinskih kopova lignita na teritoriji Kosova i Metohije.

Učešće nafte u ukupnoj potrošnji energije u Republici imalo je vrlo naglašenu tendenciju rasta

sve do 1979. godine, a od tada uglavnom se održava na dostignutom nivou, a povremeno je i nešto niže. Budući rast u potrošnji naftnih derivata kretaće se do 2% godišnje (tabela II-16)

Tabela II-16

Procena potrošnje naftnih derivata u Republici (10 kub. t)

Godine	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja	5.438	2.900	5.603	6.096	6.571

Za prognoziranu potrošnju naftnih derivata u Republici i plasman na druga područja, odnosno za izvoz naftnih derivata do 2000. godine predviđa se sledeća struktura i dinamika prerade nafte u rafinerijama Pančevo i Novi Sad (tabela II-17).

Tabela II-17

Struktura i dinamika prerade nafte u Republici (10 kub. t)

Vrsta proizvoda	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Domaća nafta*	1.074	1.120	1.380	1.685	2.140
Uvozna nafta	4.067	880	4.620	4.915	5.160
UKUPNO	5.141	2.000	6.000	6.600	7.300

* Uključuje ukupnu domaću proizvodnju u SRJ

Proizvodnja nafte predviđa se iz postojećih i perspektivnih ležišta u zemlji i zajedničkih ulaganja u inostranstvu (tabela II-18).

Tabela II-18

Proizvodnja nafte (10 kub.t)

Lokalitet	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
u Republici/SRJ	1.074	1.120	1.380	1.685	2.140
u inostranstvu	240	275	645	1.130	1.230
UKUPNO	1.314	1.395	2.025	2.815	3.370

Dosadašnja i procenjena potrošnja prirodnog gasa po područjima data je u tabeli II-19.

Tabela II-19

Potrošnja prirodnog gasa u Republici (mil. m3)

Godine	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja	2.749	2.400	4.663	6.240	7.287

Učešće domaće proizvodnje u potrošnji prirodnog gasa u 1985. godini iznosilo je 38%, dok je u 1990. godini palo na 22%, pri čemu se planira da se to učešće zadrži na tom nivou 2000. god. Najveći deo potreba zadovoljiće se uvozom iz Rusije preko Mađarske, a kasnije i preko Bugarske izgradnjom gasovoda od Dimitrovgrada prema Nišu i spajanjem sa magistralnim gasovodom Horgoš-Batajnica-Paraćin.

Proizvodnja prirodnog gasa se danas obavlja iz 22 gasna polja, koja su priključena na gasovodni sistem, iz nekoliko manjih gasnih polja koja se koriste samo za lokalnu potrošnju i iz naftnih ležišta (kaptažni gas). Proizvodnja gasa do 2000. godine u Republici stagniraće, ali će ukupna proizvodnja porasti, zbog proširenja istražnog prostora izvan Republike. Domaća proizvodnja i uvoz prirodnog gasa dati su u tabeli II-20.

Tabela II-20

Domaća proizvodnja i uvoz gasa (mil. m3)

Vrsta	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja	2.749	2.400	4.633	6.240	7.287
Domaća proizvodnja*	656	800	800	1.100	900
Uvoz	2.142	1.700	3.933	5.240	6.487

* ukupna domaća proizvodnja, koja je veća od isporučene u gasovodni sistem, za sopstvenu potrošnju i gubitak

5.4. Prenosna i transportna mreža

(Referalna karta III)

Prostornim planom se obuhvata prenosna mreža 220 i 400 kV elektroenergetskog sistema, dok se mreža od 110 kV, kao i nižeg napona, obrađuje kroz regionalne prostorne planove.

Prenosna mreža se planira u skladu sa:

1. sagledavanjem porasta potrošnje električne energije i snage, kako ukupne, tako i po pojedinim područjima;
2. izgradnjom novih proizvodnih kapaciteta;
3. postojećim i novim aranžmanima za isporuku električne energije izvan konzumnog područja EPS-a (veze sa susednim državama);
4. rezultatima studijskih istraživanja i dugoročnog sagledavanja mreže.

Na teritoriji Republike Srbije instalisano je 6550 MVA u TS 400/h kV i 6901 MVA u TS 220/h kV. Dalekovoda 400 kV izgrađeno je 1496 km, a 220 kV - 2.183 km. Do 2000. godine planira se novih 1.200 MVA u TS 400/h kV i 145 km dalekovoda 400 kV, kao i 30 km dalekovoda 220 kV. U periodu nakon toga planira se izgradnja mreže 400 kV, pri čemu će izgradnja novih dalekovoda 400 kV, koji pojačavaju vezu sa kosovskim termoelektranama zavisiti od strategije daljeg razvoja tih proizvodnih kapaciteta za potrebe izvoza. U tabeli II-21 su navedeni planirani objekti 400 i 220 kV do 2020. godine, a na referalnoj karti III data je šema postojeće i buduće 400 kV i 220 kV elektroenergetske mreže.

Tabela II-21

Nove trafostanice i dalekovodi 400 i 220 kV

Nazivi	Napon, kV/kV	Snaga, MVA
--------	--------------	------------

NOVE TRAFOSTANICE 400/X kV

Beograd 20	400/110	3x300
------------	---------	-------

Jagodina 4	400/110	2x300
Sombor 3	400/110	2x300
Kikinda 4	400/110	2x300
Majdanpek 4	400/110	2x300
Kosovska Mitrovica	400/110	2x300
Peć	400/110	2x300
Vranje	400/110	3x300
Beograd 30	400/110	2x300
Požarevac	400/110	3x300

**POSTOJEĆE TRAFOSTANICE 220/110 kV U
KOJE SE UVODI TRANSFORMACIJA 400/h kV**

Beograd 17	400/110	3x300
Leskovac 2	400/110	2x300
Kraljevo 3	400/110+400/220	2x300+400
Smederevo 3	400/110	2x300
Kruševac 1	400/110	2x300
Sremska Mitrovica 2	400/110	2x300
Novi Sad 3	400/110	2x300
Pančevo 2	400/110	2x300

NOVE TRAFOSTANICE 220/h kV

Loznica	220/110	2x150
Bistrica	220/110	2x150

NOVI DALEKOVODI 400 kV

Nazivi	Dužina km
Priključak TS Beograd 20	20
Niš 2 - Leskovac	40
Novi Sad 3 - Sombor 3	85
Sombor 3 - Subotica 3	60
Subotica 3 - Kikinda 4	60
Kikinda 4 - Drmno	130
Kolubara B - Beograd 8 I i II vod	60
Kolubara B - Beograd 30	30
Obrenovac - Kragujevac II vod	100
Kolubara B - Zvornik	85
Obrenovac B - Srem. Mitrovica	60
Drmno - Jagodina	90
Kragujevac - Kraljevo	50
Kraljevo - Kos. Mitrovica	90
Kos. Mitrovica - Kosovo B	35
Kosovo B - Ravna Rijeka II vod	75
Kosovo B - Skoplje II vod	75
Kosovo B - Vranje I i II vod	200
Kosovo B - Niš II vod	110
Vranje - Leskovac 2	60
Kraljevo 3 - RHE Bistrica - Pljevlja	90
Kikinda 4 - Rumunija	20
Kosovo B - Kruševac 1	100
Kruševac 1 - Jagodina	50
Sombor 3 - Mađarska	20
Vranje - Skoplje	50

NOVI DALEKOVODI 220 kV

Srem. Mitrovica 2 - Šabac	40
Šabac 3 - Obrenovac B	35
Uvođenje vodova u TS Bistrica, Loznica i Valjevo 3	20

Imajući u vidu trajanje objekata prenosne mreže 110, 220 i 400 kV, planira se značajni obim revitalizacije delova mreže, uz uvažavanje svih tehničkih kriterijuma i perspektive pojedinih postrojenja. Tako se planira uvođenje transformacije 400/H kV u osam postojećih trafostanica 220/110 kV.

Zbog potrebe da se poveća mogućnost razmene EES Srbije sa Republikom Crnom Gorom i susednim državama potrebno je izgraditi sledeće 400 kV vodove: Sombor - mađarska granica, Kikinda - rumunska granica, Kosovo B - Skoplje II vod, Vranje - Skoplje, Kolubara B - Zvornik, Kosovo B - Ravna Rijeka II vod i Kraljevo 3 - RXE Bistrica - Pljevlja.

Za potrebe EPS-a od posebnog značaja je izgradnja telekomunikacionih prenosnih puteva i to: zapadna Srbija (pravac Bajina Bašta), istočna Srbija (pravac Đerdap) i pravac Kosovo. Ovo podrazumeva da se, gde je to moguće, koriste i magistralni pravci PTT Srbije.

U prostornim planovima nižeg reda biće rezervisan prostor za dalekovode i postrojenja prenosne i distributivne mreže 110 kV.

Ukoliko se predinvesticionom studijom potvrdi tehnok ekonomska opravdanost rekonstrukcije TE-TO Novi Sad i pokaže da je najekonomičniji transport goriva ugljovodom, ovo bi se postiglo kroz dopunu Prostornog plana. Isto se odnosi na ugljovod Kovin - Kostolac.

Za eventualnu gradnju naftovoda od Bara do Pančeva predviđen je koridor u prostoru budućeg auto-puta za Republiku Crnu Goru. Time bi se obezbedio prostor i za gradnju varijantnog magistralnog gasovoda za Republiku Crnu Goru.

Pored već izgrađenih, predviđena je izgradnja naftovoda koji će povezati novootkrivena ležišta sa postojećim naftovodima, a to je u prvom redu naftovod Turija - sever - rafinerija Novi Sad. Izgradnja naftovoda Stig - Pančevo (kao i nekih potencijalnih u Vojvodini) treba da se tehnok ekonomski potvrdi, jer relativno male količine nafte sa tih ležišta za sada ne opravdavaju izgradnju naftovoda. Ukoliko se poveća proizvodnja, treba predvideti koridor do Smedereva i od njega se uklopiti u predviđeni koridor produktovoda Pančevo - Smederevo.

Predviđa se cevovodna veza energetskih rafinerija u Novom Sadu i Pančevu, putem jednog ili dva cevovoda za transport poluproizvoda, koji bi bili izgrađeni uz postojeću trasu naftovoda. Potrebno je izgraditi produktovode na pravcu Pančevo - terminal Smederevo u prvoj fazi, a zatim Smederevo-Jagodina - Niš - Priština - Skoplje u drugoj fazi, za transport derivata nafte.

Za dalji razvoj gasovodnog sistema predviđa se povećanje postojećeg transportnog kapaciteta sa 3,8 na 7,1 milijardi m³ gasa godišnje sa završetkom do 2000. god. To će se ostvariti izgradnjom sledećih deonica: Bečej - Gospođinci, Gospođinci - Sombor - Apatin, Gospođinci - Bačka Palanka - Odžaci, Gospođinci - Elemir - Banatski Dvor (dvosmerni), Ada - Bačka Topola, Tilva - Bela Crkva, Gospođinci - Beočin, Horgoš - Subotica, Bečej - Novi Bečej, Bačka Palanka - Šid (kao i 19 glavnih merno regulacionih stanica). Ukupna dužina navedenih magistralnih i razvodnih gasovoda iznosiće oko 420 km, dok će dalja izgradnja distributivnih mreža prirodnog gasa u prvom redu biti vezana za dalje proširenje snabdevanja potrošača široke potrošnje, čime će se omogućiti priključenje novih 175.000 potrošača do 2005. godine.

Započeti su sledeći programi: gasifikacija zapadnog dela Republike (Bresnica - Užice, paralelni gasovod Batočina - Cvetojevac), istočnog i južnog (magistralni gasovod Dimitrovgrad - Niš -

Pojate, Niš - Knjaževac - Zaječar - Bor - Prahovo, Niš - Leskovac - Vranje i Niš - Prokuplje - Priština), program široke potrošnje i izgradnja poslovno-tehničkih i remontno-servisnih centara. Izgradnjom magistralnog pravca Pojate - Niš - Dimitrovgrad obezbediće se drugi pravac snabdevanja prirodnim gasom iz Rusije preko Bugarske u obimu 1,8 milijarde m³ godišnje. Izgradnjom nove magistralne mreže Dimitrovgrad - Niš - Pojate i njenim daljim dograđivanjem stvaraju se pretpostavke za brži razvoj gasifikacije središnje Srbije i Kosova i Metohije, povezivanje sa Republikom Crnom Gorom, Republikom Srpskom i BJR Makedonijom.

Na postojeću gasovodnu magistralnu mrežu dogradiće se mnogi razvodni gasovodi čime će se znatno povećati broj gasificiranih gradova i naselja u središnjoj Srbiji.

Zbog potrebe povezivanja naftno-gasnih ležišta u Stigu i potrošača u Požarevcu, Kučevu, Golupcu i Majdanpeku, predviđa se gradnja regionalnog gasovoda za te gradove.

Snabdevanje istočnog dela Republike predviđeno je putem novog magistralnog gasovoda Dimitrovgrad - Niš - Pojate vezom Niš - Zaječar - Bor - Prahovo.

Snabdevanje južnog dela Republike i povezivanje sa sistemom BJR Makedonije predviđa se gasovodom Niš - Leskovac - Vranje - Bujanovac - Preševo.

Za potrebe gasovodne mreže Kosova i Metohije i Republike Crne Gore, predviđa se izgradnja magistralnog gasovoda Niš - Prokuplje - Priština - Kosovska Mitrovica - Berane, sa pripadajućim razvodnim gasovodima koji će povezati naselja na Kosovu i Metohiji.

Povezivanje Republike Crne Gore se, za sada, predviđa alternativno: putem već pomenutog magistralnog gasovoda Niš - Prokuplje - Kosovska Mitrovica - Berane - Podgorica, gde bi se koristio predviđeni koridor auto-puta Niš - Podgorica, ili izgradnjom magistralnog gasovoda Požega - Podgorica, koji bi bio u zoni budućeg auto-puta Beograd - Podgorica. Samim tim, dalje proširenje gasovodne mreže i povezivanje Čajetine, Priboja, Nove Varoši i Prijepolja, u funkciji je izgradnje gasovoda Požega - Podgorica.

U sklopu razvoja gasovodnog sistema zapadnog dela Republike, potrebno je izgraditi gasovod Valjevo - Kosjerić, jer bi se na taj način ostvario sigurnosni gasni prsten Beograd - Šabac - Valjevo - Kosjerić - Bresnica - Batočina - Beograd, što bi imalo značajan uticaj na ukupnu sigurnost gasovodnog sistema Republike. Realizacijom tog gasovoda i predviđenog gasovoda Pojate - Kruševac - Vrnjačka Banja - Bresnica rasteretio bi se postojeći magistralni gasovod Beograd - Pojate i omogućilo snabdevanje središnje Srbije iz više pravaca.

Sličan problem postoji za dalji razvoj gasovodnog sistema od Kraljeva na jug. Raspoloživi kapaciteti i tehničke mogućnosti gasovoda Batočina - Kraljevo su ograničene, ali potrebe povezivanja sa budućim magistralnim gasovodom za Republiku Crnu Goru i stvaranja novog gasnog prstena treba da omogući priključenje Baljevca, Raške i Novog Pazara.

U narednom periodu će biti izvršena dogradnja postojećeg gasovodnog sistema i izgradnja gasovoda za Topolu, Svilajnac, Despotovac i neka druga mesta u blizini magistralne mreže.

Zbog tehno-ekonomskih ograničenja koja se tiču, na jednoj strani, postojeće mreže i nemogućnosti postizanja dovoljnog pritiska za transport gasa, te procenjenog malog konzuma i velike udaljenosti od gasovodne mreže pojedinih naselja, na drugoj strani, obavezno je za svako predviđeno naselje uraditi tehno-ekonomsku analizu opravdanosti priključenja na gasovodnu mrežu.

Postojeći tranzitni gasovod (Batajnica - Šabac - Zvornik), kapaciteta 420 miliona kubika godišnje, i dalje će biti u toj funkciji.

Ocenjuje se da će do 2000. godine biti izgrađeno još 1537 km gasovoda, tako da će ukupna

dužina svih (magistralnih, dovodnih i razvodnih) gasovoda biti 3050 km, čime će se gasovodni sistem udvostručiti. U Planskoj i analitičko-dokumentacionoj osnovi (deo II) data je blok-šema postojeće i buduće gasovodne mreže u Republici, sa karakterističnim mestima potrošnje.

Radi izravnavanja neravnomerne potrošnje i ravnomerne proizvodnje, odnosno kontinuiranog uvoza, u Banatskom Dvoru će biti izgrađeno podzemno skladište prirodnog gasa kapaciteta 474 miliona m³ u 1998. god. (I faza), odnosno ukupnog kapaciteta 850 miliona m³ oko 2000. godine. Porast potrošnje prirodnog gasa dovešće do potrebe da bude izgrađeno još jedno skladište kapaciteta oko jedne milijarde kubika po ciklusu, u periodu koji još nije određen.

III. STANOVNIŠTVO, NASELJA, DELATNOSTI I REGIONALNA PODELA

1. STANOVNIŠTVO 1)

1) U osnovnom izveštaju "Projekcija i razmeštaj stanovništva" date su projekcije broja, starosne strukture i kontingenata stanovništva za sve opštine Republike Srbije za 1991, 1996. i 2001. god.

1.1. Ciljevi

Sa stanovišta organizacije, uređenja i korišćenja prostora Republike, osnovni cilj je ravnomerniji teritorijalni razmeštaj stanovništva i njegovo intenzivnije obnavljanje odnosno povećanje udela mlađih kontingenata u emigracionim područjima i područjima sa visokim indeksom starenja. Ostvarivanje ovog cilja moguće je kombinovanim i usklađenim merama demografske politike i politike regionalnog razvoja, u obe osnovne komponente demografskog razvoja (biodinamika i migracije).

1.2. Projekcije razvoja stanovništva u Republici (Referalna karta II)

U okolnostima velikih promena u broju, strukturi i osnovnim kontingentima stanovništva u Republici, koje su se dogodile posle 1990. godine, o čemu ne postoji pouzdana evidencija, osnove za izradu projekcija demografskog razvoja su u značajnoj meri nepotpune i nepouz dane. Imajući ovo u vidu, urađene su dve varijante projekcija. U prvoj, prognoza promena u broju i osnovnim kontingentima stanovništva polazi od pretpostavke o nastavku dugoročnih tendencija iz prethodnog perioda (pre 1991. godine). U drugoj se, pored dugoročnih tendencija, računa i sa promenama u prostornom razmeštaju i osnovnim kontingentima stanovništva pod uticajem mera demografske politike i regionalnog razvoja. Pri tome, ni jedna varijanta nije obuhvatila izbeglo i prognano stanovništvo sa teritorije bivših republika SFRJ, niti stanovništvo koje je napustilo Republiku Srbiju posle 1990. godine. Druga varijanta projekcija je usvojena kao osnova za prognozu osnovnih demografskih kontingenata do 2011. godine, u Prostornom planu.

Ova varijanta projekcija uključuje pretpostavke o delovanju većeg broja faktora endogenog i egzogenog karaktera, koji bi, u planskom periodu, uticali na ublažavanje ispoljenih nepovoljnih trendova u demografskom razvoju u Republici.

Najizraženiji uticaj na buduće demografske tokove, prema hipotezama ove varijante ostvarili bi kompleks demografske politike i planirane promene u regionalnom razvoju i uređenju prostora Republike do 2011. godine. Kompleks demografske politike u ovoj varijanti projekcija, podrazumeva uvođenje (najkasnije tokom 1996. godine) dugoročne, sveobuhvatne i efikasne

politike populacionog razvoja, koja bi imala jedinstven cilj, ali i regionalno diferencirane aktivnosti za njegovu realizaciju.

Druga varijanta projekcija kao osnovu koristi rezultate prve varijante, s tim što značajnije modifikacije u budućim demografskim tokovima zasniva na pretpostavkama o dejstvu dve osnovne grupe faktora: onih izrazito demografskog (efekti eventualnih mera demografske politike) i onih prostornog karaktera (promene u distribuciji stanovništva kao efekt realizacije onih planskih postavki koje najuže koreliraju s demografskim razvojem: planirane promene u regionalnom razvoju, promene u osnovnim tokovima urbanizacije, proces demetropolizacije i dr.).

Prema usvojenoj varijanti projekcija, stanovništvo Republike poraslo bi sa 9.779 hiljada 1991. godine na 10.522 hiljade 2011. godine, ili za 7,6%. I dalje bi se zadržale velike međuregionalne razlike u tempu rasta, ali bi bile osetno blaže u poređenju s onim iz prve varijante. Trendovi demografskog razvoja u Vojvodini i dalje bi bili negativni, ali ne tako izrazito kao prema prvoj varijanti projekcija. Prvi osetniji efekti demografske politike manifestovali bi se krajem prognostičkog perioda (2011. godine) neznatnim populacionim rastom, ali bi demografska veličina ovog makroregiona bila još uvek manja od one 1991. godine. Stanovništvo središnje Srbije u periodu 1991-2001. ostvarilo bi neznatan porast, a u dekadi 2001-2011. blaži rast (0,9%), kao najavu prvih efekata demografske politike. Usvojenom varijantom predviđa se zadržavanje dinamičkih karakteristika stanovništva Kosova i Metohije na nivou određenom prvom varijantom projekcija, jer je grupa osnovnih demografskih hipoteza (o mortalitetu, fertilitetu i migracijama) ostala praktično nepromenjena.

Tabela III-1

Broj stanovnika u Republici (1991-2011)

Područje	1991	2001.	2011.
REPUBLIKA	9.779.000	10.104.500	10.522.400
Vojvodina	2.013.900	1.967.500	1.978.100
središnja Srbija	5.808.900	5.823.100	5.875.700
Kosovo i Metohija	1.956.200	2.313.900	2.668.600

Tabela III-2

Apsolutni porast - pad stanovništva (1991-2011)

Područje	2001-1991.	2011-2001.	2011-1991.
REPUBLIKA	325.500	417.900	743.400
Vojvodina	-46.400	10.600	-35.800
središnja Srbija	14.200	52.600	66.800
Kosovo i Metohija	357.700	354.700	712.400

Tabela III-3

Promene udela stanovništva po makrocelinama (1991-2011)

Područje	1991.	2001.	2011.
REPUBLIKA	100,0	100,0	100,0
Vojvodina	20,6	19,5	18,8
središnja Srbija	59,4	57,6	55,8
Kosovo i Metohija	20,0	22,9	25,4

Tabela III-4

Promene u starosnoj strukturi stanovništva (1991-2011.)

Područje	1991.		2001.		2011.	
	Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%
REPUBLIKA	9.779.000	100,0	10.104.500	100,0	10.522.400	100,0
0-19	2.980.700	30,5	2.819.400	27,9	2.881.900	27,4
20-39	2.835.000	29,0	2.856.000	28,3	2.916.000	27,7
40-59	2.394.200	24,5	2.540.100	25,1	2.688.000	25,5
60+	1.569.100	16,0	1.889.000	18,7	2.036.500	19,4
80+	175.800	1,8	161.000	1,6	304.100	2,9
Vojvodina	2.013.900	100,0	1.967.500	100,0	1.978.100	100,0
0-19	520.400	25,8	475.500	24,2	486.000	24,6
20-39	579.000	28,8	528.900	26,9	513.000	25,9
40-59	545.100	27,1	551.800	28,0	543.300	27,5
60+	369.400	18,3	411.300	20,9	435.800	22,0
80+	41.400	2,1	36.100	1,8	62.900	3,2
središnja Srbija	5.808.900	100,0	5.823.100	100,0	5.875.700	100,0
0-19	1.515.100	26,1	1.391.100	23,9	1.421.900	24,2
20-39	1.669.000	28,7	1.542.100	26,5	1.498.300	25,5
40-59	1.562.100	26,9	1.605.800	27,6	1.592.300	27,1
60+	1.062.700	18,3	1.284.100	22,1	1.363.200	23,2
80+	117.700	2,0	104.800	1,8	211.500	3,6
Kosovo i Metohija	1.956.200	100,0	2.313.900	100,0	2.668.600	100,0
0-19	945.100	48,3	952.800	41,2	974.000	36,5
20-39	586.900	30,0	785.000	33,9	904.700	33,9
40-59	287.100	14,7	382.500	16,5	552.400	20,7
60+	137.100	7,0	193.600	8,4	237.500	8,8
80+	16.700	0,9	20.100	0,9	29.700	1,1

Tabela III-5

Promene osnovnih funkcionalnih kontingenata stanovništva (1991-2011)

Napomena : Tabela II-5, iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

Tabela III-6

Gustina naseljenosti po makrocelinama (1991-2011)

Područje	1991.	2001.	2011.
REPUBLIKA	111	115	119
Vojvodina	94	91	92
središnja Srbija	104	104	105
Kosovo i Metohija	180	212	245

2. SISTEM GRADSKIH CENTARA I FUNKCIONALNA PODRUČJA

2.1. Ciljevi

Utvrđuju se sledeći ciljevi prvog i drugog reda u pogledu razvoja i prostorne organizacije mreže gradskih centara:

- (1) brži razvoj onih gradskih centara koji će podstaći i usmeravati ravnomerniji i usklađeniji razvoj mreže naselja na ukupnoj teritoriji Republike i u okviru tri makroceline. U vezi sa tim, neophodno je jačati razvojne snage i podsticati funkcije onih gradova koji mogu da ostvare pozitivan uticaj na:
 - (a) stvaranje protivteže snažnim polarizacionim uticajima aglomeracije Beograda;
 - (b) ubrzaniji razvoj nerazvijenih područja;
 - (v) racionalniju prostornu organizaciju privrednih, posebno proizvodnih, veza u mreži centara;
 - (g) preobražaj i razvoj prigradskih naselja i racionalno korišćenje okolnog prostora;
 - (d) razvoj gradova u prigraničnim regijama, kao centara razvoja i osnove za trajnije stacioniranje stanovništva;
- (2) racionalna prostorna organizacija centralnih funkcija, saglasno razmeštaju korisnika i usluga; u vezi s tim, nužno je:
 - (a) uravnoteženje hijerarhijsko-prostorne strukture gradskih centara;
 - (b) razvijanje sistema centralnih funkcija i njihovih kapaciteta u skladu sa ekološkim, saobraćajnim, ekonomskim i socijalnim potencijalima gradova;
 - (v) približavanje centara usluga korisnicima;
- (3) naročito značajan cilj u razvoju mreže centara i naselja na teritoriji Republike predstavlja čvršće i racionalno povezivanje gradova u regionima i makrocelinama; u vezi sa tim, neophodno je:
 - (a) ojačati saobraćajnu infrastrukturu između susednih gradova (Beograd-Pančevo, Smederevo-Kovin, Šabac-Ruma, Jagodina-Čuprija-Paraćin i dr.);
 - (b) ojačati privredne veze, međusobnu razmenu usluga i organizovanje zajedničkih aktivnosti u susednim gradovima (formiranje zajedničke privredne zone Beograd-Pančevo, Smederevo-Kovin i dr.).

2.2. Prostorni model mreže centara na teritoriji Republike u 2010. godini

(Referalna karta II)

Prostorno rešenje mreže centara na teritoriji Republike do 2010. godine obuhvata:

1. hijerarhijsku strukturu gradskih centara;
2. prostorni sistem gradskih centara;
3. zone intenzivnih veza regionalnih centara i strategiju ostvarenja predložene skice prostornog modela mreže centara.

Okosnicu mreže gradskih centara na teritoriji Republike i na teritorijama makroceline sačinjavaju sledeće kategorije gradskih centara: 1)

1) prognoza broja stanovnika u gradskim naseljima sa više od 10.000 stanovnika data je u dokumentaciji Prostornog plana.

1. centar državnog i međunarodnog značaja;
2. makroregionalni centri;
3. regionalni centri;
4. subregionalni centri.

Planira se znatno jasnije hijerarhijski diferencirana mreža gradova na teritoriji Vojvodine, kako u pogledu veličine centara, tako i u pogledu teritorije koju pokrivaju svojim uticajem i vezama. Pored makroregionalnog centra (Novi Sad), na ovoj teritoriji će 2010. godine biti izraženi sledeći tipovi, nivoi gradskih centara: regionalni centri (7), subregionalni centri (4), razvijeniji gradski centri (8), veći gradski centri (5):

1. regionalni centri - sa gravitacionom zonom koja pokriva 3 i više opština i u kojoj opslužuju više od 150.000 stanovnika - ili oko 100.000 stanovnika ako su u prigraničnim regijama (Subotica, Zrenjanin, Pančevo, Sombor, Kikinda, Vršac, i Sremska Mitrovica);
2. subregionalni centri - sa više od 25.000 stanovnika i sa gravitacionom zonom koja pokriva i delove područja susednih opština (Vrbas, Bečej-Novi Bečej; Bačka Palanka i Ruma);
- 3.1 razvijeniji gradski centri - sa izraženim centralnim funkcijama (Inđija, Senta, Kula, Apatin, Bačka Topola, Šid, Kovin i Bela Crkva);
- 3.2 veći gradski centri sa razvijenijom strukturom delatnosti i kompleksnom strukturom usluga (Srbobran, Ada, Kanjiža, Odžaci i Crvenka);
- 3.3 gradski centri sa razvijenom strukturom usluga (Žabalj, Novi Kneževac i Sremski Karlovci);
- 3.4 naselja koja će se do 2010. godine oformiti kao mali gradovi.

Mrežu gradova u središnjoj Srbiji će sačinjavati centri sa vrlo razvijenom, stabilnom i uravnoteženom funkcijskom strukturom. U okviru mreže se pored Beograda (centri državnog i međunarodnog značaja), izdvajaju sledeći niži nivoi, tipovi gradskih centara: makroregionalni centri (3), regionalni centri (17), subregionalni centri (5) i tri kategorije gradskih centara užeg teritorijalnog uticaja:

1. makroregionalni centri - sa gravitacionim područjem koje pokriva veći broj funkcionalnih područja (regionalnih sistema naselja) i u kome opslužuju po pravilu više od 1.000.000 stanovnika (Niš, Kragujevac i Užice);
2. regionalni centri - sa gravitacionom zonom koja pokriva teritorije najmanje tri opštine u kojima opslužuju više od 150.000 stanovnika ili 100.000 stanovnika ako je u prigraničnom ili populaciono stagnantnom području (Čačak, Smederevo, Leskovac, Valjevo, Kruševac, Kraljevo, Šabac, Loznica, Vranje, Novi Pazar, Požarevac, Bor, Piroć, Zaječar, Prokuplje, Jagodina-Ćuprija-Paraćin kao jedinstven centar i Prijepolje);
3. subregionalni centri - sa razvijenim centralnim funkcijama i gravitacionom zonom koja obuhvata i delove susednih opština (Arandjelovac, Mladenovac, Lazarevac, Smederevska Palanka i Negotin);

- 4.1 razvijeniji gradski centri - (4) - sa razvijenom privrednom komponentom u strukturi delatnosti, sa gravitacionom zonom koja po nekim funkcijama pokriva i delove susednih opština (Knjaževac, Priboj, Gornji Milanovac i Obrenovac);
- 4.2 veći gradski centri - (4) - sa razvijenijom strukturom delatnosti i kompleksnom strukturom usluga (Trstenik, Velika Plana, Aleksinac i Sjenica);
- 4.3 gradski centri - (23) - sa razvijenom strukturom usluga (Požega, Kuršumlija, Preševo, Bujanovac, Surdulica, Majdanpek, Ivanjica, Nova Varoš, Vrnjačka Banja, Kladovo, Veliko Gradište, Petrovac, Svilajnac, Lebane, Vlasotince, Tutin, Bajina Bašta, Sokobanja, Bela Palanka, Dimitrovgrad, Topola, Raška i Ub);
- 4.4 naselja koja će se do 2010. godine oformiti kao mali gradovi.

Na teritoriji Kosova i Metohije pored Prištine, makroregionalnog centra, će se, kao nastavak do sada ispoljenih procesa, razviti do 2010. godine sledeći nivoi gradskih centara: regionalni centri (4), subregionalni centri (1), veći gradski centri (4), gradski centri (5) i ostala gradska naselja:

- 1. regionalni centri - sa kompleksnom strukturom usluga i gravitacionom zonom koja pokriva naselja na teritoriji tri i više opština u kojoj opslužuju više od 150.000 stanovnika (Kosovska Mitrovica, Prizren, Peć i Gnjilane);
- 2. subregionalni centri sa gravitacionom zonom koja obuhvata mrežu naselja do tri opštine (Uroševac);
- 2.1 veći gradski centri - veličine oko 50.000 stanovnika (Đakovica, Orahovac, Podujevo, Vučitrn);
- 2.2. gradski centri - sa izraženom koncentracijom sekundarnih i tercijarno-kvartarnih delatnosti (Lipljan, Kačanik, Suva Reka, Klina i Vitina);
- 2.3 naselja koja će se do 2010. godine oformiti kao mali gradovi.

Osim navedenih kategorija naselja javljaju se i naselja sa specifičnim (specijalizovanim) funkcijama. Osnove za izdvajanje ovakvih naselja su: (a) da je centar područja sa posebnim prirodnim vrednostima, društvenim, kulturnim, istorijskim, obrazovnim i dugim funkcijama, i/ili (b) da je središte funkcija od posebnog interesa za Republiku.

U prostornom modelu mreže naselja u Republici predviđaju se do 2010. godine sledeći vidovi i efekti uticaja procesa urbanizacije:

- 1. Beogradska aglomeracija će jačati svoje funkcionalne veze sa centrima u okruženju, a naročito sa Pančevom, Starom i Novom Pazovom i dr.;
- 2. gradovi Vojvodine će postići stabilnu funkcionalnu strukturu uz minimalan porast broja stanovnika i jačanje veza u okviru podsistema naselja;
- 3. nastaviće se, uz izvesno usporavanje, intenzivan rast centara na teritoriji Kosova i Metohije uz brži rast malih gradova (oko 5.000 stanovnika);
- 4. procesi deagrarizacije nastaviće se u zonama oko makroregionalnih i oko pojedinih regionalnih i subregionalnih centara;
- 5. naselja oko razvijenijih gradskih centara biće pod njihovim uticajem, zbog čega je neophodno celovito usmeravanje razvoja gradova sa naseljima u gravitacionoj zoni;

6. jačanje nerazvijenih opštinskih centara, sekundarnih centara i centara zajednica sela doprineće usklađenijem razvoju mreže naselja na teritoriji opština; dnevne migracije zaposlenih, a pre svega korisnika usluga u gradovima, i dalje će biti izražene.

Proces širenja gradova i njihovih prigradskih naselja, koji je snažno i spontano ispoljen u proteklom periodu, u narednom periodu je neophodno planski usmeravati i usporiti. Planira se kod blisko lociranih gradova izraženija tendencija u funkcijskom i prostornom povezivanju (Smederevo-Mala Krsna-Požarevac-Kostolac, Jagodina-Ćuprija-Paraćin, Smederevska Palanka-Velika Plana, Čačak-Kraljevo-Trstenik).

Treba očekivati jačanje uloge povoljnog geografskog položaja kao potencijala/faktora razvoja, za nekoliko gradova u pograničnoj zoni prema Mađarskoj i Rumuniji (Subotica, Vršac, Kikinda, Kladovo), Bugarskoj (Zaječar, Negotin, Pirot) i prema Albaniji (Prizren).

2.3. Funkcionalna područja

(Referalna karta II)

Prostorno-funkcionalna organizacija Republike urađena je sa ciljem da se obezbedi: (a) racionalizacija upravljanja i efikasnije obavljanje poslova iz domena svakodnevnih potreba građana; (b) organizacija javnih službi usklađenija sa potrebama, mogućnostima i interesima lokalnih zajednica; i (v) efikasnije koordiniranje aktivnosti i programa lokalnih zajednica. Prostor Republike, u skladu sa utvrđenim kriterijumima, organizuje se u okviru 34 funkcionalna područja (sa regionalnim ili centrom višeg reda kao centrom datog područja) kako je dato u tabeli III-7:

Tabela III-7

Funkcionalna područja regionalnih sistema naselja

Napomena : Tabela III-7 iz tehničkih razloga nije prikazana na ovom mestu

3. RAZVOJ I UREĐENJE SEOSKIH PODRUČJA

3.1. Ciljevi

- (1) stvaranje društveno-ekonomskih i tržišnih uslova za ubrzani ekonomski i socijalni razvoj sela;
- (2) zaustavljanje depopulacije i pogoršanja demografske i socijalne strukture seoskih područja;
- (3) aktiviranje lokalnih potencijala i podizanje motivacije seoskog stanovništva da razvija i uređuje seosko područje kao dugoročnu perspektivu i izbor za život i privređivanje;
- (4) poboljšanje komunalnog i socijalnog standarda i kvaliteta življenja na selu;
- (5) obezbeđivanje ekonomske i socijalne sigurnosti seoskih domaćinstava;
- (6) očuvanje i unapređenje ekoloških, kulturoloških i drugih vrednosti u seoskim naseljima.

3.2. Konceptija razvoja sela

Prva pretpostavka za oživljavanje sela i njegovu kvalitativnu transformaciju je sprovođenje koordiniranih aktivnosti koje obuhvataju: (a) institucionalnu i organizacionu podršku, (b) efikasno fizičko i komunikaciono povezivanje seoskih naselja u mrežu naselja i (v) povezivanje seoskog stanovništva i organizacija sa državnim službama i tržišnim subjektima, posebno na planu uslova privređivanja, razmene, zadovoljavanja potreba i podizanja nivoa kvaliteta življenja na selu.

Koncepcija razvoja sela i unapređenja kvaliteta življenja u seoskim područjima polazi od načela višefunkcionalnog/integralnog razvoja seoskog područja. Ova koncepcija pretpostavlja uspostavljanje odgovarajućeg stepena koordinacije i kombinovanog razvoja poljoprivrede i drugih privrednih, uslužnih i posredničkih delatnosti, od malih industrijskih pogona, zanatstva, trgovine, servisnih i finansijskih usluga, do turizma i domaće radinosti, kao i aktiviranje i optimalno korišćenje proizvodnog potencijala poljoprivrede i drugih privrednih i uslužnih delatnosti radi potpunijeg zapošljavanja na selu i delom za amortizovanje gradske nezaposlenosti.

Operacionalizacija ovakve koncepcije razvoja sela obuhvata pet nivoa:

1. integrisanje sela u socijalni, privredni i kulturni razvoj;
 2. diferenciranje socio-ekonomskog i prostornog razvoja seoskih područja prema regionalnim i lokalnim posebnostima;
 3. povezivanje sela u sistem naselja i komunikacija sa centrima višeg reda;
 4. integrisani razvoj i uređenja sela i atara;
 5. aktiviranje lokalnih razvojnih potencijala seoskog područja zasnovanih na domaćinstvu/gazdinstvu kao osnovnoj proizvodnoj i socio-kulturnoj kategoriji na selu.
1. Prioritet u razvoju seoskih područja ima stvaranje takvih uslova razvoja koji će aktivirati potencijale sela i motivisati stanovništvo na povećanje kvaliteta življenja u seoskom području. To podrazumeva stvaranje seoske tržišne privrede u kojoj vodeću ulogu imaju domaćinstva sposobna da obezbede akumulaciju za reprodukciju i povećanje proizvodnih aktivnosti, kao i za unapređivanje uslova života na selu.

Uloga države u razvoju sela mora da bude podstičuća i selektivna, a naročito u: (a) menjanju vrednosne percepcije sela i seljaštva radi otklanjanja dosadašnje socijalne degradiranosti seljaštva i poljoprivrede kao zanimanja; (b) izgradnji puteva i ostale naseljske infrastrukture, radi kvalitetnijeg zadovoljavanja osnovnih proizvodnih i životnih potreba seoskog stanovništva; (v) podizanju nivoa usluga javnih službi i servisa i njihove dostupnosti za stanovništvo u seoskim područjima; (g) stručnoj pomoći domaćinstvima, zadrugama i ostalim akterima u poljoprivredi; (d) u uvažavanju specifičnosti agrarnog sektora sela, u fiskalnoj, kreditnoj i investicionoj politici, kao i u politici cena osnovnih poljoprivrednih proizvoda.

2. Seoska područja u Republici odlikuju se visokim stepenom izdiferenciranosti u pogledu: prirodnih, infrastrukturnih i drugih uslova za poljoprivrednu proizvodnju i razvoj drugih privrednih aktivnosti, blizine tržišta i uslova za tržišni plasman proizvoda, kao i u pogledu veličine i morfologije naselja. Ova izdiferenciranost pokazuje se i na planu socijalnog razvoja, demografskih karakteristika, kulturoloških osobenosti, odnosa prema tradiciji, modernizaciji itsl. To se sve odražava na efikasnost privređivanja i kvalitet življenja. Stoga pojedina područja imaju specifične razvojne probleme i njih treba rešavati u okviru regionalno specificiranih razvojnih programa, planova i projekata.

U tabeli III-8 - Tipologija seoskih područja, globalno su sagledani osnovni tipovi seoskih područja u Republici, sa kriterijumima izdvajanja, identifikacijom osnovnih uzroka koji su

generirali date razvojne karakteristike/probleme, kao i sa naznakom upozorenja i prioriternih mera koje bi trebalo uvažavati u razvojnim programima i planovima za ova područja.

Tabela III-8

Tipologija seoskih područja - globalno socio-ekonomska i prostorna diferencijacija

Napomena : Tabela III-8 nije prikazana na ovom mestu

3. Osnovni preduslov za efikasno sprovođenje različitih politika i mera na nivou državnih/regionalnih aktivnosti, na jednoj strani, i aktiviranja i razvoja lokalnih potencijala sela, na drugoj strani, jeste u smanjivanju/ukidanju sistematske i kontinuirane komunikacione/fizičke izolovanosti sela u odnosu na grad. Uslov za ovo je bolje saobraćajno i komunikaciono povezivanje sela sa urbanim područjima u celini, a naročito sa gradovima. Pored razvoja fizičke osnove (mreža lokalnih saobraćajnica, efikasan i uredan javni međunaseljski saobraćaj, PTT i druge telekomunikacione veze), neophodno je otkloniti inertnost javnih i državnih službi, privrednih i posredničkih aktera prema seoskom stanovništvu. Način rada ovih službi mora se prilagoditi osobenostima i potrebama seoskog stanovništva, kako u organizacionom pogledu tako i u pogledu posebnih vrsta aktivnosti i usluga, koje se javljaju u ovim sredinama, s obzirom na njegova demografska, socijalna i druga obeležja i uslove rada (disperzija naseljenosti, specifične potrebe i način rada, različiti dnevni i sezonski ritmovi).

Unapređenje nerazvijenih opštinskih centara, sekundarnih centara na nivou opštine, kao i razvoj zajednica sela, predstavljaće meru protivteže prenaplašenoj koncentraciji stanovništva u razvijenim opštinskim centrima, koncentraciji privrednih aktivnosti i naročito javnih službi u ovim centrima, u odnosu na periferna područja opštine.

Osnovni pravci razvoja u tom smislu su:

1. selektivna dislokacija i razvoj državnih i javnih službi u nerazvijenim opštinskim i sekundarnim centrima kao i u centrima zajednice sela, posebno onih od interesa za kvalitetno zadovoljavanje svakodnevnih potreba građana;
2. razvoj putne mreže i saobraćajno povezivanje sekundarnih centara i centara zajednica sela sa naseljima u gravitacionom području, te povezivanje sekundarnih centara sa opštinskim centrom;
3. stvaranje povoljnih uslova za podizanje/izgradnju novih pogona u nerazvijenim opštinskim centrima, sekundarnim centrima i centrima zajednice sela i otvaranja radnih mesta za zapošljavanje radne snage, posebno mladih ljudi, a u tome naročito ženske radne snage.

Centar zajednice sela treba planirati tako da pokriva gravitaciono područje između 3-10 hiljada stanovnika. Kod sela razbijenog i polurazbijenog tipa, osnovne funkcije kolektivnog standarda obezbediće se u selima sa seoskim centrom (na prostornoj sredokračići zaseoka, uz njihovo saobraćajno povezivanje) kojima će gravitirati 1.000-3.000 stanovnika. Mala sela ispod 300 stanovnika biće sačuvana od gašenja državnim stimulisanjem na strateškim lokacijama od značaja za bezbednost zemlje, a na područjima posebnih prirodnih resursa (u turizmu, rudarstvu, vodoprivredi i dr.) održavaće se zavisno od tržišnih uslova. Programe razvoja i unapređivanje sekundarnih opštinskih centara, centara zajednice sela i sela sa seoskim centrom radiće u okviru regionalnih prostornih planova, urbanističkih uređajnih osnova i specijalizovanih programa.

4. Razvoj i uređenje sela treba tretirati integralno sa organizacijom i uređenjem seoskog atara kao prostora neposrednih razvojnih uslova i resursa seoskog naselja. Ovo je posebno važno zbog očekivanih promena u privrednoj strukturi sela i razvoja nepoljoprivrednih aktivnosti, pri čemu ne bi smeo da se ugrozi poljoprivredni potencijal sela. Zbog toga je neophodno: (a) dati prioritet konsolidaciji i ukupnjavanju radno sposobnih porodičnih gazdinstava, koja su trajno orijentisana na bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom; (b) usklađivati strukturu proizvodnje sa tržišnim zahtevima, prirodnim uslovima, radnim potencijalom sela, raspoloživom mehanizacijom i dr.; (v) zaštititi poljoprivredno zemljište od negativnih uticaja drugih privrednih i neprivrednih aktivnosti koje će se razvijati na selu; (g) podizati polifunkcionalnost sela i naseljski standard (kulturni, komunalni, rekreativni, socijalni itsl.).
5. Poljoprivredno domaćinstvo/gazdinstvo će zadržati svoju bazičnu funkciju u ekonomskoj i socijalnoj reprodukciji sela. U narednom periodu na formiranje tržišne ponude poljoprivrednih prehrambenih i drugih proizvoda dominantan uticaj će imati sledeće grupe - tipovi poljoprivrednih gazdinstava:
 1. sitna gazdinstva, koja su usmerena na intenzivnu proizvodnju povrća, voća, grožđa, specijalnih kultura, male stočarske farme, pčelarstvo i dr.;
 2. srednja gazdinstva (5-10 ha) imaju uslove za ekonomski prosperitet, ukoliko napuste dosadašnju svaštarsku proizvodnju i postignu bitan napredak u modernizaciji gazdinstava; pored relativno velikih investicionih ulaganja i odgovarajuće podrške merama kreditne politike, to zahteva i stabilizaciju uslova privređivanja;
 3. pod pretpostavkom nastavljanja socio-ekonomske diferencijacije i polarizacije na selu, bio bi povećan broj krupnih gazdinstava (preko 10 ha obradive površine); ova gazdinstva bi trebalo postepeno da prerastu u osnovnog nosioca moderne tržišne proizvodnje na selu; povećavanje broja ovih gazdinstava je naročito značajno za ostvarivanje odgovarajućih pariteta poljoprivrednih dohodaka, uz istovremeno snižavanje troškova poljoprivredne proizvodnje i obezbeđenje dovoljne količine hrane i drugih poljoprivrednih proizvoda za domaće potrošače i za izvoz.

U planinskim i pasivnijim brdskim područjima sa znatno slabijim poljoprivrednim potencijalima mora se računati najmanje sa duplo većim minimalnim posedom za svaki tip, kao i sa drugačijim sadržajem i strukturom poljoprivrede, koja će na područjima posebne namene (turističke i dr.) od vodeće biti transformisana u komplementarnu delatnost (zajedno sa šumarstvom, zanatstvom i dr.).

Grupacija domaćinstava sa mešovitim prihodima predstavljaće i dalje dominantnu kategoriju u socio-ekonomskoj strukturi sela, pri čemu treba podsticati veću orijentaciju članova ovih domaćinstava na zapošljavanje van poljoprivrede, ali na seoskom području, da bi se smanjio pritisak na gradove u pogledu traženja zaposlenja, smanjivanja pritiska na stanovanje, komunalne fondove, javne službe i dr., na jednoj strani, kao i zbog povećanja raznovrsnosti strukture aktivnosti u selima, na drugoj strani.

Uvođenje tržišnih principa u privređivanju doprineće jačanju procesa socijalne i ekonomske diferencijacije seoskih domaćinstava. U tom kontekstu neophodno je jačati socijalnu politiku na selu, pri čemu isti tretman mora da imaju siromašne društvene grupe u seoskim i gradskim naseljima, da bi se neutralisao ovaj razlog migracija selo - grad.

Za oživljavanje sela i ubrzani razvoj seoskih područja neophodno je formiranje fondova za sufinansiranje/inicijalno finansiranje/kreditiranje seoskih zajednica za investicije od naročitog značaja za brži i kvalitetniji razvoj sela i podizanje motivacije njegovih žitelja za investiranje u gazdinstvo i zajednički standard, kao dugoročnu perspektivu života domaćinstva i naslednika u seoskom naselju.

U tom smislu posebno će se stimulisati:

1. proizvodna i saobraćajna infrastruktura:

- (a) izgradnja sistema za navodnjavanje/odvodnjavanje;
- (b) organizovanje sistema za tehničko uređenje zemljišta;
- (v) izgradnja lokalnih saobraćajnica;
- (g) uspostavljanje kvalitetnog/ažurnog/dobro organizovanog međunaseljskog javnog saobraćaja;
- (d) investicije u telekomunikacione i informatičke sisteme i veze.

Tehnička infrastruktura seoskih naselja planira se na osnovu regionalno utvrđenih/definisanih standarda i programa. Finansiranje lokalne/naseljske infrastrukture naslanja se na kombinovanje lokalnih sredstava (tradicionalni oblici samopomoći, samodoprinos, moba) i finansijske podrške na regionalnom/nacionalnom nivou. U finansiranju saobraćajne i druge infrastrukture od značaja za međunaseljsku komunikaciju, neophodna je u početnoj fazi znatnija podrška iz budžeta ili namenskih fondova Republike.

2. usluge:

- (a) formiranje sabirno-distributivnih centara;
- (b) otvaranje servisa za opravku poljoprivredne mehanizacije i nabavku rezervnih delova;
- (v) organizovanje agroveterinarskih ustanova (veterinarske službe, stručne savetodavne poljoprivredne službe itsl.);
- (v) edukacija i kursevi za proizvodnju zdravstveno bezbedne hrane;
- (g) stimulisanje privatne inicijative u sektoru javnih službi, posebno usluga kao što su veterinarske stanice, poljoprivredne apoteke i dr.

Uz navedene usluge, neophodno je organizovanje efikasnih stručnih službi i tehničke pomoći seoskim gazdinstvima za unapređenje poljoprivredne proizvodnje, stočarstva, upotrebe hemijskih, bioloških i drugih sredstava, prerade hrane i dr. U tome, posebno treba podsticati obnavljanje nekih starih/napuštenih proizvodnji (lan, konoplja, svilena buba), proizvodnju autohtonih vrsta voća (jabuka, trešnja, šljiva) koje ne zahtevaju intenzivnu upotrebu hemijskih sredstava, preradu mleka, tradicionalne i regionalno-specifične načine proizvodnje (salaši, bačišta i dr.), programe pripreme i sušenja voća, sakupljanje šumskih plodova, lekovitog i aromatičnog bilja, obnovu etnozanata i dr. Razrada odgovarajućih razvojnih programa treba obavezno da obuhvati ispitivanje tržišta i unapređenje marketinga.

3. Seoske zadruge:

- (a) podsticanje organizovanja seoskih zadruga kao tradicionalnog oblika privrednog samoorganizovanja seljaka, bilo kao mono - ili polifunkcionalnih asocijacija (zemljičarske, štedno-kreditne, nabavno-prodajne i dr.).

4. zdravstvo i socijalna zaštita:

- (a) prilagođavanje rada zdravstvenih službi specifičnim uslovima i zahtevima seoskih

područja (mobilne zdravstvene službe itsl.);

(b) formiranje osnovnih ustanova i službi za zbrinjavanje dece, starih i nemoćnih lica.

5. obrazovanje:

(a) podrška razvoju modela škole sa efektima tzv. integralnog obrazovanja, prilagođenog razvojnim interesima i ciljevima kvalitetnog preobražaja seoskog socijalnog, privrednog i kulturnog prostora, radi sticanja znanja i veština neophodnih mladim ljudima koji ostaju na ovom području i čine osnovu njegove ukupne revitalizacije i obnove;

(b) specijalizovani programi obrazovanja za omladinu koja će nastaviti sa profesionalnim radom u poljoprivredi, kao i programi prekvalifikacije i dokvalifikacije poljoprivrednog stanovništva za druge, alternativne aktivnosti na selu, naročito ženske radne snage;

(v) programi stipendiranja za specijalizovana zanimanja i znanja neophodna za rad na seoskom području.

6. kultura, sport i rekreacija:

(a) podsticanje posebnih programa u oblasti kulture, sporta i rekreacije sa težištem na podršci lokalnim kulturnim društvima i grupama;

(b) razvijanje kulturnih ustanova na selu sa ciljem da se sačuvaju i razvijaju duhovne i materijalne vrednosti sela: etno-parkovi i kuće, zavičajni muzeji, biblioteke, letopisi sela, škole i dr.

4. ORGANIZACIJA JAVNIH SLUŽBI U SISTEMU NASELJA

4.1. Ciljevi

Ciljevi razvoja i organizacije javnih službi sa stanovišta racionalne organizacije i korišćenja prostora su:

- (1) promene u organizaciji rada javnih službi i prilagođavanje potrebama i osobnostima lokalnih zajednica, uvođenje komplementarnih i pratećih aktivnosti, veća upotreba savremenih informatičkih i drugih komunikacionih sredstava, sa ciljem da se poveća dostupnost javnih službi i ustanova za građane, a posebno za one iz udaljenijih zona i naselja;
- (2) smanjenje onih razlika u kvalitetu življenja u naseljima različitog tipa, koje dovode u izrazito nejednak položaj decu i omladinu i njihove polazne pozicije i izgleda za socijalno napredovanje (uslovi socijalizacije, kvalitet obrazovanja, dostupnost škola s obzirom na kvalitet, vrstu obrazovanja i sl.);
- (3) prilagođavanje programa u oblasti javnih službi specifičnim potrebama i obeležjima lokalnih zajednica;
- (4) povećanje iskorišćenosti izgrađenih objekata za potrebe rada javnih službi: intenziviranjem korišćenja raspoloživog prostora u javnom sektoru (višenamensko korišćenje, promena namene slabo korišćenih objekata), poboljšanjem investicionog i tekućeg održavanja objekata.

4.2. Planiranje javnih službi u mreži naselja

Načela planiranja javnih službi u mreži naselja su:

1. Preraspodelu i razvoj javnih službi u okviru funkcionalnog područja neophodno je zasnivati na privrednim, socijalnim, ekonomskim, demografskim, kulturnim i drugim bitnim obeležjima i potencijalima pojedinih naselja i teritorijalnih celina i na tim osnovama zadovoljavati zahteve racionalne organizacije i kvalitetnih usluga. Motivi, interesi i investicioni kriterijumi privatnih investitora, te različitih fondacija, zadužbina i drugih neprofitnih asocijacija će, pored pomenutih, biti među bitnim kriterijumima za organizovanje javnih službi u pojedinim područjima.
2. Primena višestrukih kriterijuma u odlučivanju o organizaciji javnih službi: (a) demografska obeležja, (b) socio-ekonomska razvijenost i potencijali, (v) programi i aktivnosti lokalne zajednice, (g) veličina gravitacionog područja, (d) saobraćajni položaj i povezanost, (đ) tradicija funkcija, (e) kulturna razvijenost i potencijal, (ž) zainteresovanost investitora i procena opravdanosti programa/investicija, (z) raspoloživi građevinski fondovi.
3. Povećanje dostupnosti javnih službi podrazumeva:
 - (a) saobraćajnu dostupnost (odgovarajuća, naročito kapilarna putna mreža, organizovan sistem javnog gradskog i međunaseljskog prevoza, upotreba specijalizovanih autobusa kao što su đlački autobusi, subvencioniran prevoz za pojedine društvene grupe i dr.);
 - (b) informatičku dostupnost odnosno korišćenje informatičko-telekomunikacionih sistema (telefon, telefaks, kompjuterizovani sistemi sa centralnim bazama i dr.), koji omogućavaju dnevne kontakte na velikim distancama, i time umanjuju neke od uzroka urbane koncentracije;
 - (v) organizovanje pratećih i komplementarnih sadržaja uz pojedine delatnosti kao što su učenički i studentski domovi, pansioni, stacionari, učeničke kuhinje i restorani i sl.;
 - (g) prilagođavanje radnog vremena i načina rada javnih službi potrebama građana;
 - (d) razvoj teritorijalno mobilnih javnih službi radi pružanja usluga korisnicima u mestu stanovanja (aktivnosti predškolskih ustanova organizovanjem raznovrsnih delatnosti i usluga koje podrazumevaju "putujućeg vaspitača", prevoz dece, kao i određene aktivnosti u specijalizovanim vozilima, pokretne biblioteke, mobilne ambulante i zdravstvene službe za preventivne zdravstvene usluge, redovne kontrole zdravstvenog stanja, stomatološke usluge, zdravstveno prosvetovanje stanovništva uz aktivno korišćenje specijalizovanih programa, video kasete, kursevi i sl.).
4. U seoskim područjima, naročito onim sa manjim gustinama naseljenosti, izolovanim, na većim udaljenostima od centara zajednice sela ili opštinskih centara, kao i brdskim i planinskim zonama, neophodno je razvijati posebne programe prilagođene osobenostima tih područja, lokalnih zajednica i teritorijalnih grupa. To se posebno odnosi na različite programe društvene brige o deci, socijalne i zdravstvene zaštite starih lica, naročito u staračkim i samačkim domaćinstvima, kao i na programe usmerene ka poboljšanju uslova života i školovanja dece i mladih u tim područjima (poboljšanje kvaliteta osnovnog obrazovanja, programi specijalizovanog obrazovanja za one koji nameravaju da ostanu u seoskim područjima, programi stipendiranja prilagođeni razvojnim interesima i potencijalima područja itd.). Od posebne važnosti za razvoj odnosno revitalizaciju ovih područja su specijalizovani programi za poboljšanje kvaliteta svakodnevnog života žena. Takvi oblici pozitivne diskriminacije su neophodan uslov za zaustavljanje sadašnjih tendencija starenja i napuštanja ruralnih područja, te za njihovu demografsku, socijalnu i ekonomsku obnovu.

Preporuke za organizaciju javnih službi prema hijerarhijskom nivou naselja, su date u okviru tabele III-9, sa naznakom hijerarhijskog nivoa naselja i aktivnostima javnih službi, u skladu sa važećim grupama odnosno vrstama aktivnosti u okviru pojedinih službi.

Tabela III-9

Preporuke za organizaciju javnih službi prema hijerarhijskom nivou naselja

Napomena : Tabela III-9 nije prikazana na ovom mestu

5. RAZVOJ I RAZMEŠTAJ INDUSTRIJE

5.1. Ciljevi

Ciljevi razvoja i razmeštaja industrije sa stanovišta uređenja, zaštite i korišćenja prostora su:

- (1) ravnomerniji teritorijalni razmeštaj kapaciteta, uz usklađivanje sa regionalnom i urbanom inovativnom infrastrukturom i drugim ključnim faktorima razvoja;
- (2) nastavak intenzivnog industrijskog razvoja u gradovima/industrijskim centrima, kao osnovnim nosiocima teritorijalnog razvoja ove delatnosti;
- (3) destimulisanje i selektivnost u alokaciji pojedinih industrijskih grana u beogradskoj aglomeraciji, uz kvalitativno prestrukturiranje i usmeravanje manje efikasnih i lokaciono fleksibilnih grana u druga područja;
- (4) podsticanje selektivnog razvoja industrije u malim centrima, posebno na nedovoljno razvijenom području.

5.2. Usmeravanje razmeštaja industrije

(Referalna karta II)

Usmeravanje teritorijalnog razmeštaja novih industrijskih kapaciteta (razvojnih programa, projekata itsl.) zasniva se na sledećim kriterijumima:

1. teritorijalna optimizacija proizvodnih faktora;
2. interna i regionalna /društvena efikasnost i stepen zadovoljenja društvenih potreba;
3. uvažavanje pozitivnih trendova u postojećem razmeštaju industrije, potrebe zaokruživanja i/ili kompletiranja pojedinih industrijskih kompleksa (najpre onih krupnih, ali i drugih), nužnost većeg stepena saradnje između preduzeća i nastavljanje procesa usmeravanja malih pogona u okviru manjih undustrijskih centara čija je proizvodnja tehnološki povezana sa vodećim industrijskim preduzećima - nosiocima razvoja iz razvijenih industrijskih / urbanih centara;
4. uvažavanje prostorne strukture lokacionih faktora, naročito visoko stručnog kadrovskog potencijala, regionalne i urbane inovativne infrastrukture, eksternih aglomeracionih ekonomija (uključujući lokacione i urbane) i ukupnog lokaciono-razvojnog potencijala i ograničenja pojedinih prostornih celina i industrijskih centara (aktiviranih i potencijalnih), kao i savremenih lokacionih zahteva nove industrije;

5. usmeravanje razmeštaja novih kapaciteta lokaciono manje fleksibilne industrije (tj. industrije sa velikim lokacionim i tehno-ekonomskim zahtevima) u područja i industrijske centra sa najvećim lokaciono-razvojnim potencijalom;
6. usmeravanje novih industrijskih aktivnosti u skladu sa potrebama, ograničenjima i mogućnostima zaštite životne sredine, na osnovama strategije tzv. održivog razvoja;
7. uvažavanje stvarnih troškova otvaranja radnih mesta, troškova naseljavanja i urbanizacije, troškova zaštite životne sredine, troškova infrastrukturnog opremanja i pripremanja građevinskog zemljišta, troškova komunikacija, troškova energije i troškova uklapanja u okolni prostor/okruženje; posebno pooštreni kriterijumi investiranja bće primenjivani za: (1) teritoriju Beograda, gde u prvom redu treba uzimati u obzir realne troškove otvaranja novih radnih mesta, ukupne naseljske troškove smeštaja stanovništva i ekološke troškove; (2) područja sa najočuvanijom životnom sredinom, odnosno područja u kojima se nalaze zaštićena prirodna i kulturna dobra, u kojima će ekološki kapacitet prostora i potencijalni rizici biti primenjivani kao osnovni kriterijumi;
8. specifični geostrateški i geopolitički kriterijumi (za pogranične regione, depopulaciona područja itd.).

Planiranje razmeštaja industrije polazi od podele industrijskih aktivnosti na lokaciono nefleksibilne, lokaciono manje fleksibilne i lokaciono fleksibilne.

U lokaciono nefleksibilne industrije svrstavaju se grane/kompleksi sa krupnim prostornim i tehnoekonomskim zahtevima i zahtevima u pogledu pristupa visokostručnog kadra i naučno-istraživačkih i razvojnih institucija i potencijalno veliki zagađivači sredine, iz svih industrijskih sektora. Na teritoriji Republike je relativno mali broj lokaliteta zahtevanih karakteristika. Usmeravanje ovih industrija vezivaće se za postojeće velike proizvodne kapacitete u industrijskim/gradskim centrima, kao i za sirovinska područja:

1. razvoj crne metalurgije i prerade gvožđa u Smederevu;
2. razvoj obojene metalurgije i prerade obojenih metala u Boru, Majdanpeku, Kosovskoj Mitrovici, Sevojnu, Jagodini i Podrinju;
3. razvoj energetike, proizvodnje i prerade uglja na području Obrenovac-Lazarevac, Kostolac-Požarevac, Kosovo Polje - Obilić - Priština, u ibarskom području i u drugim manjim područjima;
4. eksploatacija i prerada nemetala naročito u ibarsko-kopaoničkom području, području Gornjeg Milanovca, Mladenovca, Aranđelovca, Užica, Paraćina, Pančeva i dr.;
5. dalji razvoj bazne neorganske hemije naročito u Kruševcu, Prahovu, Novom Sadu, Šapcu, Čačku, Loznici, Lučanima i Kosovskoj Mitrovici;
6. bazna organska hemija (uključujući i proizvodnju i preradu nafte) naročito u Pančevu, Novom Sadu, Subotici, Beogradu, Kruševcu i drugim manjim centrima;
7. proizvodnja građevinskih materijala (teritorija Vojvodine i dr.).

U kategoriju lokaciono manje fleksibilnih industrija spadaju kapaciteti čiji lokacioni zahtevi mogu da budu zadovoljeni na većem broju lokaliteta. Lokaciono manje fleksibilne industrije pripadaju uglavnom propulzivnom industrijskom sektoru, odnosno granama - nosiocima tehničkog progressa i izvozne strategije. Usmeravanje novih proizvodnji/pogona iz ove kategorije vezivaće se uglavnom za područja sa visokim lokaciono-razvojnim potencijalom i veće i srednje industrijske

centre sa razvijenom industrijom iz istih grana (npr. mašingradnja, proizvodnja saobraćajnih sredstava, proizvodnja električnih mašina i aparata, hemijska i prehrambena industrija). Njihov smeštaj moguće je vezivati i za razmeštaj kapaciteta primarne proizvodnje ili dobro komunikaciono povezana područja, a mogućan je i smeštaj malih pogona u nedovoljno razvijenom području.

U grupu lokaciono fleksibilnih industrija spadaju uglavnom mali kapaciteti tradicionalnog sektora (metaloprerađivačke delatnosti, elektronske, prehrambene, prerade hemijskih proizvoda, tekstilne, industrije kože i obuće, drvne i dr.), koje imaju manje lokacione zahteve. Teritorijalno usmeravanje novih proizvodnji/kapaciteta vezivaće se za male industrijske centre i naselja, posebno na nedovoljno razvijenom području.

Sa stanovišta lokacionih povoljnosti za razvoj većih industrijskih centara, složenih privredno-industrijskih, lučko-industrijskih i slobodnih zona, najpovoljnije karakteristike imaju tereni u dolinama Dunava, Save, Velike, Zapadne i Južne Morave, Tise, Timoka, Drine, Lima, Sitnice, Ibra i Kolubare, kao i pojedini lokaliteti/centri specifičnih obeležja izvan ovog područja. Na ovom, za industriju lokaciono atraktivnom prostoru, prisutni su gradovi / centri i naselja različite veličine i razvojne snage, sa značajnim stvorenim resursima (proizvodnim fondovima, kadrom, infrastrukturom, tržištem, eksternim ekonomijama aglomeracije i dr.). Raznovrsnost u pogledu prisustva i kvaliteta pojedinih faktora omogućava razvoj složene industrijske strukture, specijalizaciju u proizvodnji, prostornu dezagregaciju proizvodnih kapaciteta u skladu sa lokacionim zahtevima pojedinih proizvodnji/grana i mogućnost međuteritorijalne proizvodne integracije i veza unutar republičkog prostora i sa međunarodnim okruženjem.

Sa stanovišta lokacione povoljnosti za smeštaj i razvoj određenih industrijskih kapaciteta, teritorija Republike je diferencirana na sledeći način:

1. najpovoljniji lokaciono-razvojni potencijal imaju priobalni pojas Dunava i Save i zone u dolinama drugih većih reka (Velike, Zapadne i Južne Morave, Tise, Timoka, Drine, Lima, Sitnice i Ibra);
2. lokaliteti vezani za pojedine veće industrijske/gradske centre, povoljnog saobraćajnog položaja i povezanosti i drugih komparativnih prednosti, ali uz izvesna ograničenja u pogledu snabdevanja vodom (nedovoljne količine, položaj u uzvodnim delovima sliva), odvođenja i tretmana otpadnih voda i uticaja na životnu sredinu; na ovim lokalitetima je moguć razvoj industrijske proizvodnje onih tehnoeekonomskih karakteristika koje su usklađene sa prethodnim prostornim i ekološkim ograničenjima; ovakav lokacioni potencijal karakteriše područja industrijskih/gradskih centara - Kragujevac, Užice, Valjevo, Subotica, Sombor, Kikinda, Vrbas, Vršac, Priština, Gornji Milanovac, Vranje i dr.;
3. poljoprivredne zone kao sirovinaska područja za agroindustriju: panonska i peripanonska zona (Vojvodina, Mačva, Stig, Šumadija), kao i veće kotline (kosovska, metohijska, čačansko-kraljevačka, leskovačka i dr.);
4. zone sa povoljnim uslovima za razvoj pojedinih manjih kapaciteta uglavnom primarne industrijske prerade (npr. drvne i prehrambene, u brdskim i planinskim područjima);
5. zone sa povoljnim uslovima za razvoj ekstraktivne industrije i energetike (potesi: Bor-Majdanpek, Trepča-Kosovska Mitrovica, Lazarevac-Obrenovac, Kostolac-Požarevac, Obilić-Priština i Baljevac-Korlaće-Raška-Kopaonik); lokacioni potencijal ovih područja zasniva se na bogatstvu u sirovinama i energentima, ali i na prisustvu različitih komparativnih prednosti (visoko-stručan kadrovski potencijal i naučno-istraživačke institucije, krupni proizvodni kapaciteti i infrastruktura, kao osnova za razvoj proizvodnje finalnih proizvoda, urbani centri i dr.), ali i na ograničenjima u razvoju (nedostatak vode, zagađivanje životne sredine, zaštita prirodnih i kulturnih dobara, nedostatak prostora za izgradnju većih industrijskih zona i dr.).

5.2.1. Razmeštaj industrije

Dugoročno, osnovna planska orijentacija u prostornoj organizaciji industrije u Republici zasniva se na modelu usmerenog policentričnog razvoja i razmeštaja aktivnosti. Policentrični razvoj podrazumeva proces usmeravanja budućih industrijskih kapaciteta / grana zasnovan na uvažavanju prostorne strukture lokacionih faktora, lokacionog razvojnog potencijala pojedinih područja, lokacionim zahtevima pojedinih industrija, kriterijuma teritorijalnog razmeštaja industrije i pozitivnim trendovima u postojećem razmeštaju industrije. Policentričnim razmeštajem i razvojem industrije treba postići:

1. postepenu izmenu hijerarhije pojedinih industrijskih centara;
2. izmenu značaja pojedinačnih industrijskih područja i postizanje novih funkcionalnih odnosa među njima;
3. intenzivniji razvoj manje razvijenih područja i postepeno formiranje novih industrijskih pojasa razvoja;
4. ukupno, prostorno decentralizovan i uravnoteženiji razvoj industrije.

Konceptija policentričnog razvoja (razmeštaja) industrije podrazumeva da su veliki i srednji industrijski/gradski centri osnovni nosioci teritorijalnog razvoja ove delatnosti u Republici, a srednji i mali gradovi i subopštinski centri nosioci industrijskog razvoja na nedovoljno razvijenom području. Pojasi potencijalnog industrijskog razvoja čine okosnicu privredne, infrastrukturne i socijalne integracije republičkog prostora i uklapanja Republike u međunarodno okruženje. Oni se najvećim delom poklapaju sa razmeštajem najznačajnijih lokaciono-razvojnih potencijala za smeštaj industrije, odnosno sa razmeštajem proizvodnih kapaciteta, proizvodnih snaga, privrednog, demografskog i kadrovskog potencijala, urbano-industrijskih centara, infrastrukture i izgrađenih socijalnih sadržaja, koji imaju značajne položajne, saobraćajne i druge komparativne prednosti za usmeravanje intenzivnijeg razvoja.

U prvoj fazi predloženi model razmeštaja ostvarivaće se kroz svojevrsnu usmerenu koncentraciju industrije, čiji su ciljevi uži u odnosu na prvi koncept (tj. uz manje naglašavanje policentrizma), i koji obuhvataju:

1. delimičnu demetropolizaciju, preusmeravanjem, kvalitativnim međusektorskim prestrukturiranjem i dislokacijom industrije u okviru postojećeg razmeštaja industrije; to podrazumeva selektivno usmeravanje alokacije ove delatnosti, kvalitativnim i strukturnim prilagođavanjem industrije u beogradskoj aglomeraciji i drugim područjima, u skladu sa lokaciono-razvojnim potencijalima;
2. prostorno uravnoteženiji regionalni razvoj;
3. intenziviranje pojedinih pojasa razvoja (u prvom redu Dunavsko-savskog), velikih, srednjih i malih industrijskih / gradskih centara;
4. selektivan razvoj srednje složenih i visokih tehnologija u beogradskoj aglomeraciji, kao i u pojedinim industrijskim centrima (Niš, Kruševac, Pančevo, Novi Sad, Trstenik, Kragujevac i Subotica).

U skladu sa mogućim kretanjima i tendencijama, konceptija policentričnog razvoja podrazumeva:

1. selektivno usmeravanje novih proizvodnih kapaciteta u industrijsko-gradske centre lokaciono atraktivnih pojasa industrijskog razvoja u Dunavsko-savskom području i dolinama Velike,

Zapadne i Južne Morave;

2. usmeravanje nove industrije u industrijske/gradske centre izvan ovih pojasa koji raspolažu značajnim komparativnim prednostima i lokaciono-razvojnim potencijalom, kao što su: Subotica, Kikinda, Priština, Zrenjanin, Valjevo, Loznica, Pirot, centri u okviru Timočkog pojasa (Bor, Zaječar, Majdanpek, Negotin, Prahovo), centri u okviru Potisko-bačkog pojasa (Zrenjanin, Bečej, Ada, Senta, Kanjiža i Sombor, Vrbas, Kula), Novi Pazar i drugi;
3. selektivno lociranje malih industrijskih kapaciteta u manjim gradovima, opštinskim i subopštinskim centrima kritično-razvojnog područja (nedovoljno razvijenog, pograničnog, emigracionog, depopulacionog).

Prema predloženom modelu razmeštaja, okosnicu teritorijalne organizacije industrije u Republici i povezivanja republičkog prostora sa međunarodnim okruženjem čine potencijalni pojasi industrijskog razvoja sa pripadajućim industrijskim centrima. Izbor potencijalnih pojasa industrijskog razvoja zasniva se na lokaciono-razvojnem potencijalu prostora, odnosno prostornoj strukturi lokacionih faktora, uslova i ograničenja za smeštaj industrije. Osnovni su: (a) raspoloživost lokaliteta određenih karakteristika za smeštaj industrije (u pogledu veličine, mogućnosti snabdevanja vodom, energijom, načina odvođenja otpadnih voda, infrastrukturne opremljenosti, položaja, i drugih.); (b) prisustvo urbane i regionalne inovativne infrastrukture (visokostručni kadar, naučne i razvojno-istraživačke organizacije/institucije, tržište, infrastrukture, urbana oprema, javne službe i usluge, lokacione i urbane ekonomije); (v) kvalifikovana radna snaga; (g) razmeštaj postojećih proizvodni kapaciteta; (d) blizina i povezanost sa sirovinskim resursima.

Potencijalni pojasi industrijskog razvoja sa industrijskim centrima su:

1. dunavsko-savski (sa industrijskim centrima Novi Sad, Beograd, Pančevo, Smederevo, Veliko Gradište, Prahovo, Negotin, Kladovo, Apatin, Bačka Palanka, Šabac, Sremska Mitrovica i Obrenovac);
2. veliko - i južnomoravski (Beograd, Smederevo, Požarevac, Kragujevac, Jagodina, Čuprija, Paraćin, Niš, Leskovac i Vranje), sa krakom do Pirota i Dimitrovgrada;
3. zapadnomoravski (Kruševac, Trstenik, Kraljevo, Čačak, Lučani, Požega i Užice);
4. timočki (Prahovo, Negotin, Zaječar, Knjaževac i Niš);
5. kosovski (Uroševac, Priština, Podujevo, Kuršumlija, Prokuplje i Niš);
6. vojvođansko-podrinjsko-limski (Novi Sad, Ruma, Sremska Mitrovica, Šabac, Valjevo, Užice, Polimlje, sa produžecima prema Republici Crnoj Gori);
7. pojas od Beograda, preko Pančeva, Alibunara i Vršca, do rumunske granice.
8. potiski (Zrenjanin, Bečej, Ada, Senta, N. Kneževac i Kanjiža), sa krakom do Kikinde;
9. bački (Sombor, Crvenka, Kula, Vrbas i Srbobran);
10. ibarski (Beograd, Lazarevac, Gornji Milanovac, Čačak, Kraljevo, Raška, Novi Pazar, sa produžecima prema Republici Crnoj Gori i Kosovu i Metohiji);
11. pojas Zaječar - Bor - Majdanpek - Požarevac - Beograd;
12. pojas Prahovo - Negotin - Bor - Zaječar - Boljevac - Paraćin;

13. pojas između Batočine, Kragujevca i Kraljeva;
14. pojas od Loznice, preko Valjeva do Lazarevca;
15. metohijski potes (Peć - Đakovica - Prizren - Uroševac), i produžetak i povezivanje, preko Gnjilana, sa Južnomoravskim pojasem (Vranjem).

5.3. Slobodne zone (Referalna karta II)

Pitanje slobodnih zona, kao složenih razvojnih projekata privrede i kompleksnih prostornih formi u urbanim i regionalnim okvirima, zahteva detaljnija izučavanja sa makroekonomskog stanovišta i sa stanovišta prostorne organizacije. Slobodne zone su jedna od potencijalno najdinamičnijih formi aglomeriranja i generisanja razvoja u prostorno urbanoj strukturi pojedinih gradova i šireg okruženja. Ovaj složeni fenomen, pored ekonomskih, ima i značajne polarizacione efekte u neposrednoj zoni uticaja. S obzirom na prostornu strukturu potencijalnih lokacija slobodnih zona (23 grada), od kojih je 9 realizovano, uočava se lokaciona neracionalnost, predimenzioniranost i dvojnost lokaliteta.

Uvažavajući prethodne napomene, u usmeravanju razmeštaja slobodnih zona potreban je izrazito selektivan i restriktivan pristup; sugerise se strožiji režim u davanju saglasnosti za osnivanje novih zona od strane nadležnih saveznih i republičkih institucija, kao i provera opravdanosti (koristi) od već postojećih zona i planova za osnivanje novih.

Imajući u vidu mnoga otvorena pitanja i dileme u pogledu osnivanja i razmeštaja novih/potencijalnih slobodnih zona, kao i postojeća ograničenja (prevashodno zbog nedostatka iscrpnijih i pouzdanijih regionalnih, ekonomsko-proizvodnih, prostorno-ekoloških i saobraćajnih analiza i optimizacija), u nastavku su dati samo prostorno-ekološki kriterijumi za lociranje slobodnih zona, razmeštaj postojećih i potencijalna dispozicija novih slobodnih zona.

Utvrđuju se sledeći kriterijumi za određivanje i izbor lokacija slobodnih zona:

- (a) prisustvo većih industrijskih ili industrijsko-lučkih zona, uz komplementarnost u strukturno-funkcionalnim odnosima između industrijskih centara koji imaju slobodne zone, velike privredno - lučke i lučko - industrijske zone;
- (b) mogućnost integralnog transporta i prisustvo RTC, odnosno položaj na značajnim saobraćajnim čvorištima, radi realizovanja pretovarnih funkcija, optimizacije i efikasnosti transporta i dr.;
- (v) lokaciona kompatibilnost razvojnih programa, poštovanje standarda kvaliteta proizvodnje i proizvoda prema međunarodnim i domaćim zahtevima (ISO 9000 i ISO 14.000), uz zadovoljavanje svih opštih kriterijuma i standarda zaštite životne sredine;
- (g) karakteristike potencijalnog gravitacionog područja-zaleđa (mogućnost uspostavljanja privrednih veza, angažovanja radne snage, tržište, snabdevanje energijom i vodom, eksterne ekonomije grada) i mogućnost pozitivnog uklapanja u prostornu/urbanu strukturu naselja i regionalnog okruženja;
- (d) korišćenje komparativnih prednosti lokaciono-razvojnog potencijala, posebno u Dunavsko-savskom pojasu i u pograničnim nedovoljno razvijenim područjima;
- (đ) geopolitički i geostrateški kriterijumi.

Polazeći od opštih i posebnih ciljeva organizacije i uređenja prostora i od navedenih prostorno-

ekoloških kriterijuma, prioritet će imati slobodne zone u industrijsko-urbanim centrima Dunavsko-savskog pojasa, u pograničnim područjima i u nedovoljno razvijenim područjima. Osnovnu mrežu slobodnih zona čine: postojeće zone: Beograd, Pančevo, Smederevo, Kovin, Prahovo, Novi Sad, Niš, Lapovo i Šabac, dok su potencijalne lokacije: Subotica, Zrenjanin, Vranje i dr.; dalji razvoj ove mreže zasnivaće se na osnovu prethodno utvrđenih lokacionih uslova i drugih relevantnih odluka nadležnih organa.

6. REGIONALNA PODELA

(Referalna karta II)

6.1. Regionalizacija

Regionalizacija je u većini zemalja u osnovi političko pitanje, bilo da je reč o postojećim (realnim) regionima, ili razvojno-planskim (nodalnim), čijim se formiranjem žele postići određeni ciljevi državnog - političkog uređenja, ekonomskog i socijalnog razvoja i drugi ciljevi. Za sprovođenje regionalizacije koriste se različiti kriterijumi: geografske homogenosti, funkcionalni i drugi.

Kad je reč o regionalizaciji nacionalnih planskih područja, neophodno je definisati sastavne planske jedinice tj. izvršiti svojevrsnu prostornu diferencijaciju sastavnih delova planskog područja. Takva specifikacija radi se za sve one planske elemente za koje je značajna, ili je neophodna područna specifikacija. Ovo se preduzima sa osnovnim ciljem da se preko ovih područja, kao osnovnih plansko-upravljačkih jedinica, kontroliše, usmerava i koordinira proces razvoja na nivou celine i na nižim nivoima. Stoga, nužno je prostorno/regionalno diferencirati deo planskih propozicija (pored toga što deo propozicija ostaje nediferenciran, budući da one imaju uniformno važenje za čitavu plansku teritoriju), a naročito propozicije o implementaciji (politike sa sastavnim merama i instrumentima). U Prostornom planu ovo je dato samo kao osnova, i to uglavnom u okviru pojedinih sektora gde su korišćene regionalne osnove prema potrebama i meri koje su relevantne za te sektore, dok prostorna diferencijacija nije izvršena i prema naznačenoj makroregionalnoj podeli, odnosno područjima uticaja makroregionalnih centara.

Nužno je da nova regionalna podela bude zasnovana na objektiviziranoj oceni kriterijuma i faktora regionalizacije, kako bi bio smanjen prostor za docnije arbitriranje prilikom donošenja političkih odluka o rešavanju ovog pitanja.

Na referalnoj karti II iskazani su pojasi intenzivnijeg razvoja. Ovi pojasi definišu se u smislu mogućnosti i očekivanja intenzivnijeg razvoja, a osnovni kriterijumi bili su: (a) razvijena saobraćajna infrastruktura u postojećem i budućem stanju; (b) stanje i potencijali razvoja privrede; i (v) opšte postavke Prostornog plana, a naročito značaj dunavsko-savske i moravske osovine. Ovi pojasi su jedan od osnova za utvrđivanje makroregionalizacije Republike.

6.2. Odnos Prostornog plana i politike regionalnog razvoja

U okolnostima kada nije donet plan razvoja Republike kojim bi se utvrdila strategija dugoročnog regionalnog razvoja nije moguća ni adekvatna prostorna teritorijalizacija, odnosno planiranje regionalnog razvoja, a najmanje je prihvatljivo to svoditi na pitanja regionalnog razvoja samo nerazvijenih područja i u tom kontekstu definisati pitanje teritorijalnih prioriteta. Stoga je neophodna identifikacija i teritorijalizacija osnovnih ciljeva razvoja, tipologije regiona prema razvijenosti, uslovima i mogućnostima za razvoj, ocena neusklađenosti među regionima i unutar regiona i procesa regionalne saradnje i razvoja u kontekstu globalizacije/internacionalizacije materijalne proizvodnje i dr.

U Prostornom planu su vrednovani osnovni potencijali i resursi i dati kriterijumi njihovog

optimalnog korišćenja i organizacije prostora, kao prostorne osnove i uporišta za definisanje različitih politika i strategija globalnog i regionalnog razvoja.

U skladu sa ciljem ravnomernijeg regionalnog razvoja, a na osnovu makroekonomske i socijalne politike razvoja Republike, utvrdiće se strategija razvoja pojedinih regionalnih područja i odrediti selektivne mere u cilju ostvarivanja kvalitativnog prestrukturiranja i modernizacije njihove privredne i socijalne infrastrukture.

IV. SAOBRAĆAJ I VEZE

1. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

1.1. Strateški principi i opredeljenja

1. Težište razmatranja na nivou Prostornog plana, kada je u pitanju saobraćajna infrastruktura, odnosi se na osnovne saobraćajne koridore radi njihovog definisanja u prostoru i usaglašavanja sa drugim sektorskim planovima, uz poštovanje već izgrađenih i definisanih koridora, uvažavajući pri tome i aspekt očuvanja životne sredine.
2. Saobraćajni koridori predstavljaju samo strateške koridore, naročito kada se radi o mreži autoputeva i pruga za velike brzine, koje treba u daljim fazama istraživati radi konačnog utvrđivanja položaja trasa (nivo generalnih i idejnih projekata), graničnih spojeva (radi se pretežno o međunarodnim pravcima), radi utvrđivanja načina i postupka smanjenja vremena zadržavanja na graničnim prelazima, standarda (usaglašavanje sa međunarodnim propisima i preporukama) i drugo.
3. S obzirom da za većinu koridora za sada ne postoje generalni i idejni projekti, ovaj posao će se nastaviti nakon usvajanja strateškog plana saobraćaja u okviru Prostornog plana Republike Srbije.
4. Trase prolaska odnosno obilaska većih gradskih aglomeracija (Beograd, Novi Sad i dr.) rešavaju se na nižem nivou planske dokumentacije, poštujući pri tome globalne strateške interese; s tog razloga postoji jedan broj otvorenih pitanja koja se u ovoj fazi ne mogu rešiti.
5. Plan mreže zasnovan je na celovitom - mrežnom pristupu, uz poštovanje ostalih strateških opredeljenja prostornog razvoja Republike i opšte prihvaćenih mišljenja i stavova, čime se podupire nedovoljna argumentacija, koja je rezultat neizvesnosti i teškoća predviđanja u sadašnjoj situaciji.
6. Zaštita koridora i rezervacija prostora za sve elemente saobraćajnih mreža predstavljaju osnovu u daljem procesu razrade pojedinih ponuđenih rešenja.
7. Dinamička realizacija i prioriteta zasnovani su na saobraćajno-ekonomskim kriterijumima, a državnim samo u slučajevima kada je to rezultat strateških državnih opredeljenja, gde se saobraćajna infrastruktura pojavljuje kao inicijalni faktor sveukupnog razvoja.

1.2. Mreža drumskog saobraćaja (Referalna karta III)

Plan mreže drumskog saobraćaja zasnovan je na koncepciji dugoročne strategije razvoja (20-30 godina), s obzirom da je period za koji se radi Prostorni plan (2010. godina) suviše kratak za kapitalne objekte mreže drumskog saobraćaja. Period do 2010. godine predstavlja samo etapu u realizaciji dugoročnog programa, pa se kao takav može uzeti samo uslovno, posebno kada se radi o fazama realizacije, na primer auto-put ili poluauto-put, što će se utvrditi posebnim i detaljnim saobraćajno-ekonomskim istraživanjima.

Osnovu razvoja putne mreže predstavlja formiranje koridora auto-puteva koji omogućavaju da Republika Srbija, u narednom periodu, ostvari potreban nivo povezanosti sa okruženjem i da se aktivno uključi u sistem auto-putne mreže Evrope. Težnja za integrisanjem evropske putne mreže pokazuje da osnovu i dalje predstavlja forsirani razvoj osnovnih auto-putskih koridora u Evropi, u koji se mora integrisati i osnovna auto-putska mreža Republike Srbije, kao deo jedinstvenog sistema Evrope.

Osnovni koncept razvoja putne mreže ima u vidu sledeće okolnosti:

- (1) trend trajnog poboljšanja političkih odnosa u Evropi i težnja za integrisanjem evropske putne mreže, odnosno mreže E i TEM puteva;
- (2) poboljšanje efikasnosti drumskog saobraćaja i dogradnja postojeće mreže između zemalja Zapadne, Istočne i Jugoistočne Evrope, Bliskog i Srednjeg Istoka;
- (3) saobraćajni položaj Republike Srbije u odnosu na okruženje i širu evropsku zajednicu, kao i obaveza koje proističu po svim pitanjima vezanim za uklapanje u međunarodni/evropski sistem, odnosno mrežu evropskih (E) puteva/auto-puteva;
- (4) veze u okviru bivšeg jugoslovenskog prostora, (osnovne veze, postojeći i planirani koridori).

Dosadašnja izgrađenost mreže E odnosno TEM puteva i auto-puteva/poluauto-puteva, dugoročna strategija razvoja, kao i promene nastale poslednjih godina, pokazuju da se težište saobraćajnih tokova prebacuje na pravce sever-jug i pravce ka severoistoku i jugozapadu. U tom kontekstu i dalje, kao osnovni, ostaju pravci svrstani u sistem TEM, E puteva i drugih evropskih projekata (PAN evropska i AIMSE mreže auto-puteva). Njihova izgradnja i u narednom periodu imaće prioritet, s tim što će veličina, struktura i karakter saobraćajnih tokova, kao i ekonomska opravdanost uticati na faze i etape realizacije.

1.2.1. Auto-putske koridore u Republici Srbiji u dugoročnom periodu čine:

1. koridor granica Mađarske-Subotica-Novi Sad-Beograd (E-75) i dalje sa dva paralelna pravca (a) Beograd-Niš-Skoplje Atina (E-75) sa vezom Niš-Dimitrovgrad-Sofija-Istambul (E-80) i (b) Beograd-Južni Jadran, odnosno Bar (E-763) i trajektna veza sa Italijom (Bar-Bari); na delu od Požege do veze sa Republikom Crnom Gorom (Boljare) rezervišu se dva koridora, tzv. "užički" i "ivanjički";
2. koridor koji prati pravac međunarodnog puta E-70 (Hrvatska - Beograd - Vršac - granica Rumunije), odnosno pravac magistralnih puteva M-1 (Zagreb-Beograd) i M-1.9 (Beograd - Vršac - granica Rumunije);
3. koridor Niš-Priština-Peć-Čakor (granica Republike Crne Gore) - veza sa auto-putem Beograd - Južni Jadran; poklapa se sa međunarodnim putem E-80 (deonica Niš-Priština), odnosno magistralnim putevima M-25 i M-9;
4. zapadno-moravski koridor koji se poklapa sa pravcem evropskog puta E-761 odnosno magistralnog puta M-5, (Pojate-Kruševac-Kraljevo-Čačak), veza auto-puta Beograd-Niš i

- budućeg auto-puta Beograd-Južni Jadran (veza na poziciji Čačak-Požega);
5. vezni koridor Batočina-Kragujevac-zapadnomoravski koridor, povezuje auto-put Beograd-Niš sa zapadnomoravskim koridorom; pruža se lepeničkom osovinom razvoja;
 6. potencijalni koridor autoputa na pravcu Đerdap II-Zaječar-Niš.

1.2.2. Magistralni putevi imaju posebnu ulogu u povezivanju i opsluživanju čitave teritorije Republike Srbije.

S obzirom da su magistralni putevi već formirani i da predstavljaju osnovne nosioce saobraćaja Republike, u narednom periodu težište je na njihovom unapređenju (rehabilitacija, dogradnja neizgrađenih putnih pravaca i dopuna magistralnih pravaca, vezanih za nove uslove i strateška opredeljenja razvoja Republike).

Rehabilitacija predstavlja prioritetan zadatak u narednom periodu. U osnovi radi se o tome da se postojeći putevi maksimalno očuvaju, odnosno da se što više približe početnom, projektovanom stanju kroz razne vrste intervencija koje će zadovoljiti očekivane zahteve saobraćaja i pružiti zadovoljavajući nivo saobraćajne usluge.

Od ukupne mreže magistralnih puteva u Republici Srbiji (5.018 km), rehabilitacijom će biti obuhvaćeno 1.750 km, odnosno oko 35% magistralne putne mreže.

Tabela IV-1

Planirana rehabilitacija magistralne putne mreže

	U k u p n o	za rehabilitaciju	
	(km)	(km)	(%)
REPUBLIKA	5.018	1.750	34,8
Vojvodina	1.436	500	34,8
središnja Srbija	3.034	1.000	32,9
Kosovo i Metohija	548	250	35,6

Dogradnja obuhvata izgradnju neizgrađenih deonica magistralnih puteva i to:

1. Subotica-Senta (M-24);
2. Bačka Palanka-veza sa auto-putem Beograd-Zagreb (M-18);
3. Markovac-Bor (M-4).

Pored navedenih, utvrđuju se i koridori sledećih pravaca:

Vojvodina

1. koridor postojećeg regionalnog puta P-101 autoput E-75, (Vrbas-Sombor-veza sa Mađarskom (Baja) i Baranjom);
2. koridor postojećeg regionalnog puta P-123.1 i 123.2, odnosno nastavak magistralnog puta M-7 od Žitišta ka graničnim prelazima Međa ili Jaša Tomić, odnosno najkraća veza Novog Sada i Zrenjanina ka Temišvaru;
3. koridor postojećeg regionalnog puta P-112, nastavak magistralnog puta M-24, od Čoke

odnosno Kikinde ka graničnom prelazu Đala (veza sa Mađarskom), čime se upotpunjuje kompletan magistralni pravac M-24, tzv. "Banatska magistrala";

4. veza preko Dunava, na poziciji Vajska-Borovo (Vukovar);
5. veza mostova kod Bogojeva i Bačke Palanke, pravcem Bogojevo-Karavukovo-Deronje (veza M-18);

središnja Srbija

6. veza M-19 - "Pavlovića most" - (Semberija);
7. koridor postojećeg regionalnog puta P-126, veza magistralnih puteva M-23 i M-22 (Topola-Rudnik);
8. koridor postojećeg regionalnog puta P-122, deonica Vlasinsko Jezero-Bosilegrad-granični prelaz Ribarci (Đustendin-Bugarska) kao deo magistralnog puta M-1.13;
9. koridor regionalnog puta P-125, Bujanovac-Trgovište-granični prelaz Lesnica-veza ka Krivoj Palanci (BJR Makedonija), kao nastavak magistralnog puta M-25.3;
10. Koridor Priboj-Kokin Brod - veza ka Republici Srpskoj i Republici Crnoj Gori (Pljevlja);
11. severna obilaznica Beograda na poziciji E-75 - Banovci - Padinska Skela - PK "Beograd" veza ka Pančevu (ovo ostaje kao jedno od otvorenih pitanja);
12. novi magistralni put Požarevac-Žagubica-Bor.

Kosovo i Metohija

13. koridor regionalnog puta P-107 (Prizren-Đakovica-Peć) kao nastavak, odnosno deo magistralnog puta M-25.
- 1.2.3. Prolasci kroz veće gradove i izgradnja obilaznica na osnovnim magistralnim pravcima takođe zauzimaju značajno mesto sa ciljem bržeg, bezbednijeg i efikasnijeg odvijanja saobraćaja. Prvenstveno se radi o gradskim aglomeracijama na pravcima osnovnih magistralnih puteva i to: u Vojvodini: Novi Sad, Subotica (zapadni obilazak), Sombor, Zrenjanin, Bačka Palanka, Kikinda, Ruma, Irig, Odžaci i Sremski Karlovci; u središnjoj Srbiji: Beograd, Kragujevac, Kruševac, Kraljevo, Zaječar, Smederevo, Valjevo, Užice, Prokuplje, Leskovac, Novi Pazar, Požarevac, Golubac, Majdanpek, Bor, Kladovo, Babušnica, Knjaževac i Osečina; na Kosovu i Metohiji: Priština, Prizren, Peć, Gnjilane i Uroševac.
- 1.2.4. Regionalna mreža usaglašava se sa očekivanim potrebama saobraćaja, bilo kroz proces rehabilitacije ili rekonstrukcije postojećih pravaca, ili dogradnjom neizgrađenih deonica. Procenat puteva sa savremenim kolovozom treba da se poveća od današnjih 75% na najmanje 90%, odnosno za 1.500-2.000 km, zavisno od područja, stanja i kvaliteta. Poseban značaj ima razvoj ove mreže u nedovoljno razvijenim i pograničnim područjima.
- 1.2.5. Lokalni putevi predstavljaju osnovnu kapilarnu mrežu i biće predmet daljih razrada u regionalnim i drugim prostornim planovima. Generalno, ova mreža mora da pretrpi najveće kvalitativne promene, posebno na teritoriji Kosova i Metohije. Procenat savremenih puteva treba da bude najmanje 60%-70%, a to znači izgradnju, odnosno modernizaciju oko 5.000-6.500 km puteva.

2. PLOVNI PUTEVI

Republika Srbija je središnja zemlja u okviru podunavskih zemalja i rečni saobraćaj ima poseban značaj za njen privredni razvoj.

2.1. Ciljevi razvoja i perspektive

(Referalna karta III)

Utvrdjuju se sledeći osnovni ciljevi razvoja:

1. Flota

- (1) obnova rečne flote uz intenzivno angažovanje domaćih rečnih brodogradilišta;
- (2) uvođenje standardizacije po vrstama plovila i opreme u funkciji tehničko-eksploatacionih osobnosti luka i pristaništa i plovnih puteva;
- (3) uređenje obala i akvatorija u cilju obezbeđenja površina za lučke delatnosti, remontne i brodograđevne radove, zimovnike, sidrišta;
- (4) podizanje kvaliteta usluga u međunarodnom rečnom saobraćaju: izvoz, uvoz i tranzit prihvatanjem brodova strane i domaće zastave: mesta za snabdevanje gorivom i pitkom vodom, mesta za odlaganje tečnih i čvrstih otpadnih materijala iz brodova, mesta za prihvatanje opasnih materija u funkciji bezbednosti plovidbe i zaštite od zagađenja plovnih puteva.

2. Luke i pristaništa

- (1) izgradnja i kompletiranje luka i pristaništa u okviru evropskih, jugoslovenskih i regionalnih prometnih koridora;
- (2) podela porometa između luka, po specijalizaciji prometa, vrsti brodova i tereta; s tim u vezi izdvajanje glavnih luka i međusobna saradnja, a ne podela po teritorijalnom principu;
- (3) pomoć u razvoju industrije i regiona kroz nove lučke organizacione celine: slobodne luke i lučke zone;
- (4) vezivanje sa međunarodnom razmenom i osvajanje međunarodnog tranzita;
- (5) politika izbora korišćenja zemljišta i lokacije za potrebe saobraćaja;
- (6) ekološki status luka.

3. Plovni putevi

Evropska komisija je izvršila klasifikaciju unutrašnjih plovnih puteva sa stanovišta saobraćaja, odnosno dimenzija brodova i brodskih prevodnica na 6 klasa. Klase plovnog puta oznake IV, V i VI predstavljaju plovne puteve za međunarodni saobraćaj dok klase I, II i III označavaju nacionalne plovne puteve.

Odgovarajuće preporuke Evropske komisije sadrže sledeće:

1. garantovanje minimalnih i maksimalnih vrednosti za plovne dubine, širine, visine ispod mostovskih i drugih konstrukcija i poluprečnike krivina;
2. sistem obeležavanja plovnih puteva u funkciji bezbednosti plovidbe;

3. ekološka zaštita vode i priobalja na celokupnoj mreži plovnih puteva;
4. usklađivanje povezivanja dunavskog i rajnskog plovidbenog sistema pošto je izvršeno fizičko vezivanje Dunava i Rajne preko plovnog puta Rajna-Majna-Dunav od septembra 1992. godine.

2.2. Opšti uslovi razvoja rečnog saobraćaja

Razvoj rečnog saobraćaja zavisice od povezivanja plovnih puteva u Evropi, povezivanja Rajnskog i Dunavskog plovidbenog sistema, razvoja domaćih luka i pristaništa i obnove domaće flote, razvoja privrede u Republici Srbiji, čemu treba kao značajan činilac dodati formiranje slobodnih zona i centara integralnog transporta.

U planiranom periodu uz intenzivno korišćenje postojećih plovnih puteva neophodno je pristupiti uključivanju naše mreže u evropsku plovnu mrežu plovnim putem Rajna-Majna-Dunav. Hidroenergetski i plovidbeni sistem "Velika Morava", kao i druge manje hidrotehničke sisteme potrebno je dalje istraživati.

Četiri glavne luke u Beogradu, Pančevu, Novom Sadu i Prahovu, sa svojom infrastrukturom, pretovarnim i skladišnim kapacitetima, predstavljaju osnov razvoja vodnog saobraćaja. Njima treba dodati i ostale međunarodne luke (Apatin, Smederevo i Senta na Tisi) i nacionalne luke i pristaništa (Sremska Mitrovica i Šabac na Savi, Kovin na Dunavu i Sombor na kanalu Dunav-Tisa-Dunav), kao i javne luke u grupaciji luka i pristaništa Srbije: luka "Beograd", luka "Dunav" - Pančevo, luka Novi Sad, luka Prahovo-Krajina transport, luka Smederevo, pristanište "Napredak" - Apatin, pristanište "Kovin" - Kovin, luka "Leget" - Sremska Mitrovica, luka "Šabac" - Šabac, luka "Potisje" - Senta i "Kamenko Gagračin" - Sombor. Pored ovih pažnju zaslužuju i ostala pristaništa, kao što su Bogojevo, Bačka Palanka, Vrbas, Bečej, Zrenjanin, Kikinda, Kanjiža, Novi Kneževac, Ada, Bela Crkva, Kladovo i Brza Palanka (deo luke u Prahovu).

Aktivna uloga plovnih puteva u turizmu nameće i plan izgradnje većeg broja marina za prihvatanje turističkih plovila-čamaca i jahti. Sadašnji nivo opremljenosti i kvalitet infrastrukture u marinama je nezadovoljavajući. Veći broj marina nalazi se u prirodnom i neuređenom stanju i prevashodno služe kao neka vrsta stajališta, skloništa i zimovnika.

Perspektivno, marine treba da dobiju sasvim drugu ulogu. Izbor lokacije treba da bude rezultat posebnih studija i tehničkih projekata, što mora biti usaglašeno sa međunarodnim standardima.

3. MREŽA I CENTRI INTEGRALNOG TRANSPORTA

(Referalna karta III)

Tranzitni položaj Republike Srbije u pogledu kopnenog i dunavskog koridora, i prihvatanje zahteva u pogledu kontejnerskog, tranzitnog, uvozno-izvoznog i unutrašnjeg prevoza, HUCKE PACK i Ro/Ro prevoza, zahtevaju izgradnju/dovršavanje sledećih centara integralnog transporta, distributivnih centara i terminala:

1. u prvoj fazi izgradnja 11 RTC-a: Subotica, Sombor-Apatin, Novi Sad, Beograd, Pančevo, Šabac, Kragujevac, Smederevo, Prahovo, Niš i Dimitrovgrad;
2. u drugoj fazi, u zavisnosti od transportno-distributivnih zahteva i ekonomskih mogućnosti,

planira se izgradnja 19 RTC-a (distributivni centri, kamionski terminali, kontejnerski terminali i pogranični terminali) u zonama: Zrenjanina, Sente, Sremske Mitrovice, Bačke Palanke, Kikinde, Vršca, Požarevca, Valjeva, Loznice, Užica, Čačka, Kraljeva, Kruševca, Prištine, Kosovske Mitrovice, Leskovca, Preševa, Đeneral Jankovića i Novog Pazara. Lokacije RTC će biti utvrđene planovima nižeg reda na osnovu investicione i tehničke dokumentacije kojom se potvrđuje opravdanost projekta.

Najveći broj ovih centara (14) poklapa se sa planiranom izgradnjom kontejnerskih terminala na železničkoj mreži, odnosno pristaništima i saobraćajnicama na magistralnim pravcima. Takođe, ovi centri na nov logistički način pospešuju regionalni razvoj, odnosno mikro i makro distribuciju. Zbog tranzitnog položaja zemlje i novonastalih saobraćajno-geografskih uslova, postoje značajni tržišno-transportni potencijali i potreba izgradnje ovih logističkih centara, sličnih postojećim centrima u Evropi i svetu.

4. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ

(Referalna karta III)

Vazdušni saobraćaj u Republici Srbiji do 2010-te godine biće usmeren ka intenziviranju saobraćaja na postojećim vazdušnim pristaništima u Republici. Ocenjuje se da se neće iskazati potreba za izgradnjom novih većih vazdušnih pristaništa, osim dogradnje i modernizacije postojećih u Beogradu, Prištini i Nišu.

Radi praćenja trendova vazdušnog saobraćaja u svetu i Evropi, neophodno je:

1. modernizovati i rekonstruisati postojeće aerodrome (Beograd, Priština i Niš), čime se obuhvata:
 - (a) rekonstrukcija poletno-sletnih staza i rulnih pista;
 - (b) dogradnja druge poletno-sletne staze (aerodrom Beograd) iz razloga pouzdanosti i neprekidnosti saobraćaja, kao i ekoloških razloga (zaštite od buke);
 - (v) uvođenje novih tehnologija;
 - (g) modernizacija navigacionih sredstava, opreme i informacionih sistema za prihvat i otpremu savremenih letilica i odvijanje saobraćaja u svim uslovima;
2. intenzivirati razvoj i izgradnju srednjih i manjih aerodroma širom Republike, osposobljenih za prihvat i otpremu manjih savremenih aviona namenjenih za poslovna i turistička putovanja u lokalnom saobraćaju, za obavljanje sportskih delatnosti, aerodroma namenjenih poljoprivrednoj avijaciji, kao i korišćenje vojnih aerodroma za civilni saobraćaj.

U Prostornom planu se navode lokacije na kojima se već obavljaju neke aktivnosti, kao i pojedine nove lokacije, sa ciljem da se rezerviše i sačuva prostor/zemljište za buduće aerodrome: u Vojvodini (13): Čenej-Novi Sad, Sombor, Zrenjanin, Vršac, Utva-Pančevo, Bela Crkva, Subotica, Kikinda, Kanjiža, Novi Bečej, Sremska Mitrovica, Beočin, Kovin; u središnjoj Srbiji (19): Lisičji Jarak-Beograd, Batajnica, Ponikve-Zlatibor, Lađevci-Preljina, Kraljevo, Kragujevac, Trstenik, Kruševac, Bor, Davidovac-Paraćin, Minićevo-Zaječar, Vranje, Smederevo, Smederevska Palanka, Ivanjica, Sjenica, Valjevo, Jagodina, Užice; na Kosovu i Metohiji (3): Batlava-Podujevo, Prizren, Peć.

5. ŽELEZNIČKI SAOBRAĆAJ

Koridori svih postojećih i planiranih železničkih pruga Republike Srbije definišu se kao koridori dvokolosečnih elektrificiranih pruga.

5.1. Program razvoja (Referalna karta III)

Na osnovu plana razvoja železničke mreže Evrope, Međunarodne železničke unije (UIC), i potrebe razvoja železničkog saobraćaja u SR Jugoslaviji, utvrđena je železnička mreža u Republici Srbiji:

5.1.1. Pruge za velike brzine

Pruge za velike brzine predstavljaju nadgradnju na sistem dvokolosečnih pruga standardnih brzina, a koje čine osnovu železničkog sistema u Republici. Pruge za velike brzine uklapaju se u mrežu pruga za velike brzine Evrope, a u osnovi se vode po koridorima postojećih pruga.

Planiraju se sledeće pruge za velike brzine:

1. Beograd - Novi Sad - Subotica - državna granica - Mađarska (E-85);
2. Beograd - Niš (E-85 i E-70);
3. Niš - Preševo - državna granica - BJR Makedonija (E-85);
4. Beograd - Pančevo - državna granica - Rumunija (E-66);
5. Niš - Dimitrovgrad - državna granica - Bugarska (E-70);
6. Beograd - Šid - državna granica (E-70).

Ove pruge treba da budu sposobne za brzine od 160 km/h do 250 km/h.

5.1.2. Dogradnja pruga za kompletiranje mreže

Dvokolosečne pruge

Osnovnu mrežu železničkih pruga u Republici čine dvokolosečne pruge, koje imaju zadatak da prate rast centara, glavne koridore teritorijalne integracije, usmerene policentrične koncentracije industrije i tip regionalnog razvoja Republike Srbije.

Dvokolosečne pruge su nosioci železničkog saobraćajnog sistema u Republici i kao takve treba da su sa tehničkim karakteristikama za saobraćaj vozova brzine preko 100 km/h.

Mrežu dvokolosečnih pruga u Republici čine pruge:

1. Beograd - Pančevo - Vršac - državna granica;
2. Pančevo - Zrenjanin;
3. Beograd - Valjevo - Požega (E-79);
4. Ripanj (novi) - Mali Požarevac - Mala Krsna;
5. Lapovo - Kragujevac - Kraljevo;
6. Ostružnica - Batajnica;
7. Pančevo (novi most na Dunavu) - Batajnica;
8. Mala Krsna - Smederevo - (novi most na Dunavu) - Kovin - Pančevo.

Jednokolosečne pruge

Jednokolosečnim prugama železnička mreža se tehnološki uravnotežuje sa planiranim teritorijalnim razmeštajem stanovništva i industrije u Republici i to:

1. Valjevo - Loznica (Lipnica) - Zvornik;
2. Beli Potok - Boleč - Vinča - (novi most na Dunavu) - Pančevo;
3. Stepojevac - Ripanj (novi);
4. Zrenjanin - Žabalj - Novi Sad;
5. Novi Bečej - Bečej;
6. Beograd - Obrenovac - Vreoci;
7. Mladenovac - Aranđelovac - Vreoci;
8. Obrenovac - Šabac;
9. Sombor - Riđica - državna granica - Baja;
10. Kikinda - Banatsko Aranđelovo - državna granica - Segedin;
11. Sečanj - Jaša Tomić - državna granica - Kručeni;
12. Čačak - Gornji Milanovac - Lajkovac - Topola - Mladenovac;
13. Lešnica - državna granica - Bijeljina;
14. Zaječar - Bogovina - Čičevac;
15. Negotin - brana Đerdap II - državna granica - Rumunija;
16. Peć - Mateševo;
17. Priština - Bujanovac;
18. Ratkovac - Đakovica;
19. Prijepolje - Pljevlja;
20. Raška - Novi Pazar;
21. (Zlatibor) - Jablanica - državna granica - Višegrad - Sarajevo;
22. Sombor - Bezdan - državna granica - Beli Manastir;
23. Šid - državna granica - Vukovar.

5.1.3. Elektrifikacija pruga

Elektrifikacija se planira na prugama gde postoji društvena opravdanost ovih investicija, u prvom redu supstitucijom uvozne nafte domaćom električnom energijom za vuču vozova, imajući u vidu racionalno korišćenje vučnih sredstava.

Za elektrifikaciju se predviđaju postojeće pruge:

1. Beograd - Pančevo - Vršac - državna granica;
2. Pančevo - Zrenjanin - Kikinda - Banatsko Aranđelovo - državna granica;
3. Kikinda - državna granica (Jimbolija);
4. Novi Sad - Bogojevo;
5. Subotica - Sombor - Bogojevo;
6. Ruma - Šabac - Loznica - Zvornik;
7. Lapovo - Kraljevo - Kosovo Polje - Đeneral Janković - državna granica;
8. Stalač - Kraljevo - Požega;
9. Kosovo Polje - Metohija - Peć;
10. Metohija - Prizren;
11. Niš - Dimitrovgrad - državna granica;
12. Niš - Zaječar - Prahovo;
13. Požarevac - Bor - Vražognac (Zaječar);
14. Požarevac - Kostolac;
15. Markovac - Resavica;
16. Paraćin - Stari Popovac;
17. Petrovaradin - Beočin;

18. Gajdobra - Bačka Palanka;
19. Karavukovo - Bač;
20. Subotica - Horgoš - državna granica;
21. Doljevac - Kosovo Polje.

5.1.4. Izgradnja železničkih čvorova i rešenja železničkog saobraćaja u gradovima i većim naseljima

Izgradnjom i dogradnjom železničkih čvorova predviđa se prostorno i tehničko definisanje železničke mreže u naseljima u kojima se ukrštaju, razdvajaju ili spajaju železničke pruge više pravaca i to:

- 1) Beograd; 2) Niš; 3) Novi Sad; 4) Subotica; 5) Zrenjanin; 6) Pančevo; 7) Vršac; 8) Ruma; 9) Valjevo; 10) Kraljevo; 11) Lapovo; 12) Kosovo Polje; 13) Zaječar; 14) Požega; 15) Šabac; 16) Mala Krsna.

Planiraju se nove pogranične stanice:

- 1) Preševo; 2) Šid; 3) Bogojevo; 4) Riđice; 5) Banatsko Aranđelovo; 6) Negotin; 7) Jaša Tomić; 8) Zvornik; 9) Rača.

Planira se rešenje železničkog saobraćaja u većim gradovima:

Kragujevac, Sombor, Požarevac, Smederevo, Niš, Kruševac, Čačak, Loznica, Kikinda, Senta, Leskovac, Vranje, Šid, Sremska Mitrovica.

5.1.5. Obnova ranije ukinutih pruga

U prethodnim periodima su ukinute neke železničke pruge. U Prostornom planu Republike Srbije zadržavaju se koridori svih ranije ukinutih pruga.

Postoji javni interes da se vrsi obnova ovih pruga. Obnova bi se vršila prema mogućnostima opština, privrede i železnice, uz prethodno utvrđenu opravdanost ulaganja.

5.1.6. Industrijske pruge i koloseci

Industrijske pruge i koloseci čine deo železničke mreže Republike Srbije.

5.2. Etapnost realizacije plana

Prioriteti u realizaciji plana razvoja železničke infrastrukture su:

1. pruga za velike brzine Subotica - Beograd - Niš - Dimitrovgrad sa izgradnjom, odnosno rekonstrukcijom železničkih čvorova Subotica, Novi Sad, Beograd i Niš;
2. pruga Valjevo - Loznica
3. elektrifikacija pruga

6. TELEKOMUNIKACIONI SISTEM

6.1. Ciljevi

6.1.1. U oblasti telekomunikacionog sistema PTT osnovni ciljevi su:

- (1) najmanje udvostručiti postojeći broj telefona;
- (2) obezbediti telefone za sve privredne subjekte, ustanove i druge korisnike, a prioritarno u turističkim, brdskim i planinskim i nerazvijenim područjima;
- (3) izgraditi jedinstvenu transportnu telekomunikacionu mrežu za razne korisnike da bi se obezbedila što ekonomičnija izgradnja, kao i stvaranje mreže visokog kvaliteta, pouzdanosti i raspoloživosti;
- (4) zameniti dotrajalu opremu i modernizovati mrežu, da bi se obezbedilo pouzdanije i kvalitetnije funkcionisanje telekomunikacionog sistema PTT, i uslovi za uvođenje novih (savremenih) usluga; do 2000. godine treba zameniti oko 30% sada uključene opreme, a u periodu do 2005. godine oko 60% postojeće opreme;
- (5) izgraditi međunarodni telekomunikacioni sistem PTT; za osiguranje kvalitetnih međunarodnih veza dovoljnog kapaciteta za saobraćaj sa drugim zemljama i međunarodni tranzit, u Republici tokom naredne tri godine treba izgraditi: novu međunarodnu telefonsku centralu; položiti optičke kablove u dužini od preko 1000 km i opremiti ih savremenim sistemima prenosa;
- (6) uvesti nove telekomunikacione usluge, primenom novih tehnologija, a posebno uvođenjem optičkih kablova u mesne mreže; u Republici sistematski stvarati uslove za formiranje širokopolasne ISDN (digitalne mreže integrisanih usluga);
- (7) uvesti mobilne usluge zasnovane na radio-prenosu;
- (8) izgraditi moderne pristupne (kablovske) mreže za obezbeđenje širokopolasnih servisa.

6.1.2. U oblasti telekomunikacionog sistema radio-difuzije, utvrđuju se sledeći ciljevi:

- (1) razvoj i afirmacija javnih, komercijalnih i regionalnih/lokalnih radio i TV programa telekomunikacionog sistema radio-difuzije Republike, uz permanentno praćenje i uključivanje novih tehnologija u skladu sa svetskim trendovima;
- (2) dogradnja postojećih tehnoloških kapaciteta do nivoa koji obezbeđuje puno pokrivanje teritorije Republike Srbije sa četiri TV programa, pet radio-programa na VHF-FM opsegu i tri radio-programa na srednjetalasnom opsegu, a za teritorije pokrajina minimalno jedna TV mreža, jedna radio - mreža na VHF-FM opsegu i dve radio-mreže na srednjetalasnom opsegu; ovaj cilj pretpostavlja dogradnju osnovne mreže predajnika, dogradnju mreže za dopunsko pokrivanje (TV i radio-repetitori) i dogradnju postojećeg i razvoj novog sistema radio-relejnih veza;
- (3) izgradnja kablovskog distribucionog sistema (po fazama);
- (4) izgradnja mikrotalasnih sistema za distribuciju radio i televizijskog programa - MMDS, koji, kao komunalni sistem zajedničke distribucije i prijema, pruža izvanredne mogućnosti u seoskim i malim gradskim sredinama i za dotur signala izolovanim ostrvima KDS, imajući u vidu narasle

potrebe za lokalnim i regionalnim informisanjem, kao i prijemom sve većeg broja TV signala emitovanih putem satelita, te relativno neizgrađenu infrastrukturu KDS.

6.2. Planska koncepcija (Referalna karta III)

Razvoj i unapređenje telekomunikacionog sistema u Republici realizovaće se u skladu sa prostorno-funkcionalnom teritorijalizacijom Republike, a na osnovu utvrđenih generalnih planova razvoja pojedinih imalaca sistema veza. Radi efikasnijeg (kvalitetnijeg i bržeg) razvoja, kao i angažovanja svih potencijalnih izvora finansiranja, pristupiće se daljoj demonopolizaciji telekomunikacionog sistema.

Izgradnji novih kapaciteta (kao što su optički kablovi), gde god je to moguće i ekonomski opravdano i u interesu Republike, a posebno kod izgradnje transportne mreže i magistralne kablovske distribucione mreže pristupiće se zajedničkim ulaganjem pojedinih imalaca sistema i na bazi usaglašanih generalnih planova razvoja.

6.2.1. Telekomunikacioni sistem za potrebe PTT i funkcionalnih sistema

U pogledu osiguranja prostora za potrebe telekomunikacionog saobraćaja treba obezbediti sledeće:

1. osiguranje prostora za poštanske i telekomunikacione objekte u centrima naselja;
2. osiguranje koridora za telekomunikacione kablove duž svih novih i postojećih puteva, a posebno onih koji se poklapaju sa magistralnom mrežom prikazanom na karti infrastrukturnih objekata;
3. osiguranje koridora za PP veze.

Budući telekomunikacioni sistem sastojaće se od tri funkcionalne celine:

Komutirana mreža na bazi savremenih digitalnih komutacionih sistema velikog kapaciteta i moćnih resursa procesorskog upravljanja. Uskopojasni ISDN sa komutacijom kanala 64 kbit/s u prvoj fazi i širokopojasni ISDN u drugoj fazi, treba da budu osnova budućeg digitalnog telekomunikacionog sistema, koji će omogućiti znatno povećanje broja telefona, uz mogućnost korišćenja prenosa podataka. U prilogu je data tabela IV-2 stepena izgrađenosti mreže, sa stanjem i brojem pretplatnika za svaku mrežnu grupu, kao i planirani broj telefona na 100 pretplatnika.

Transportna mreža u skladu sa najnovijim trendovima svetskih dostignuća, treba da ima prstenastu (umesto zvezdaste) topologiju, koja obezbeđuje:

1. desetostruko veći kapacitet prenosa nego što su do sada kod nas primenjivani;
2. odvijanje telefonskog, telegrafskog i drugog saobraćaja bez uskih grla na spojnim putevima;
3. pružanje visokoprofitabilnih usluga, u tranzitu, državama koje su u saobraćajnom i komunikacionom pogledu upućene na našu zemlju;
4. obezbeđenje izuzetno visoke pouzdanosti i raspoloživosti kao imperativ modernih sistema;
5. uvođenje centralizovanog sistema automatskog upravljanja i nadgledanja mreže do najnižih saobraćajnih ravni;

6. bitno poboljšano održavanje uz smanjenje troškova.

Pristupne mreže treba graditi uz maksimalnu primenu optičkih kablova i sistema prenosa.

Medijumi prenosa, u svim saobraćajnim ravnima, predstavljaju optički kablovi i RR sistemi. Osnovni koridori mreže optičkih kablova telekomunikacionih sistema, uključujući radio-difuzije kao i RR veze telekomunikacionog sistema, u Republici Srbiji, prikazani su na referalnoj karti III.

Tabela IV-2

Stepen izgrađenosti i planirano stanje

Napomena : Tabela IV-2 nije prikazana na ovom mestu

6.2.2. Telekomunikacioni sistem za potrebe radio-difuzije

Osnovna planska koncepcija razvoja radio-difuznog sistema, u narednom periodu, u Republici, obuhvata:

1. izgradnju novih kapaciteta, regionalnih/lokalnih i komercijalnih radio i televizijskih stanica, u zavisnosti od raspoloživosti frekvencija;
2. razvoj i obnovu telekomunikacionog sistema, osnovne TV, VHF-FM, ST i KT mreže i mreže za dopunsko pokrivanje, mreže za regionalnu/lokalnu TV, mreže radio-relejnih veza (distributivne, kontributivne, razmenske, sporazumne i rezervne veze i veze za povezivanje dopisništva), kablovskih i mikrotalasnih (MMDS) sistema, odnosno mreža za prenos i emitovanje radio i televizijskih programa i/ili dodatnih signala, i to:
 - (a) izgradnja novih emisionih stanica osnovne mreže Sombor i Kikinda;
 - (b) dogradnja osnovne mreže za drugi TV program (Vršac, Subotica);
 - (v) nastavak izgradnje i završetak osnovne mreže za treći TV program (u fazama: Avala, Jastrebac, Crveni Čot i ostale emisione stanice po važnosti);
 - (g) dogradnja osnovne mreže za prvi VHF-FM radio-program na emisionim stanicama Cer, Maljen, Rudnik, Pirotski Crni Vrh, Deli Jovan, Kopaonik, Crni Vrh.
 - (d) dogradnja osnovne mreže za drugi i treći VHF-FM radio-program na emisionim stanicama Cer, Maljen, Rudnik, Pirotski Crni Vrh, Vršac, Subotica, Deli Jovan, Kopaonik, Crni Vrh;
 - (đ) izgradnja osnovne mreže za četvrti VHF-FM radio-program na svim emisionim stanicama osnovne mreže, po fazama;
 - (e) dogradnja postojeće repetitorske mreže za treći TV program na 131 lokaciji;
 - (ž) izgradnja novih repetitorskih lokacija (po 10 godišnje);
 - (z) izgradnja RR veza sa digitalnim prenosom signala;
 - (i) rekonfiguracija ST mreža;
 - (j) izgradnja novog KT centra;

- (k) nabavka nove zemaljske stanice za emitovanje programa namenjenih inostranstvu, odnosno za Evrovizijsku razmenu vesti i nabavka prenosive zemaljske stanice za prikupljanje vesti (SNG);
- (l) osnivanje novih dopisništava i regionalnih/lokalnih radio i TV centara, i razvoj kablovske distribucione mreže za povezivanje centara u jedinstveni telekomunikacioni sistem; planirana arhitektura kablovskog sistema treba da predstavlja hibridnu dvosmernu mrežu sa više hijerarhijskih nivoa;
- (lj) kablovskom distribucionom mrežom predviđa se povezivanje sa Republikom Crnom Gorom i ostalim susedima;
- (m) izgradnja mikrotalasnih sistema za distribuciju radio i televizijskog programa-MMDS u seoskim i manjim gradskim sredinama i za dotur signala izolovanim ostrvima KDS.

6.2.3. Poštanska mreža

Prema usvojenom kriterijumu, da jedan šalter opslužuje u proseku 2.500 stanovnika, na teritoriji Republike bi morala postojati mreža od 4.240 šaltera, što znači da nedostaje oko 1.100 šaltera.

V. TURIZAM I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE

1. RAZVOJ TURIZMA I ORGANIZACIJA TURISTIČKIH PROSTORA

1.1. Ciljevi

U organizaciji, uređenju, zaštiti i korišćenju turističkih prostora utvrđuju se sledeći ciljevi:

1.1.1. Opšti dugoročni ciljevi su:

- (1) kompleksna valorizacija najznačajnijih prirodnih i stvorenih potencijala turističke ponude za inostrani i domaći turizam, diferencirane po vrednosti i sadržaju, u skladu sa trendovima svetske i domaće tražnje, standardima međunarodnog tržišta i socioekonomskim interesima Republike i lokalnih sredina;
- (2) organizovanje i institucionalizovanje sistema sadržajno i funkcionalno zaokružene i regionalno integrisane ponude turističkih područja koji sadrže afirmisane motive i omogućavaju afirmisanje novih, raznovrsnih motiva za turističku tražnju na svetskom i domaćem tržištu;
- (3) podsticanje razvoja turističkih područja sa najpovoljnijim mogućnostima za maksimalno produženje turističke sezone i povećanje stepena iskorišćenosti kapaciteta turističke ponude;
- (4) uključivanje potencijala prirodnih, kulturno-istorijskih i drugih stvorenih vrednosti u razvoj turizma (posebno geotermalnih i mineralnih resursa, zaštićenih prirodnih i kulturnih celina i dr.); turističke prostore organizovati, uređivati, štititi i koristiti uz celovitu primenu kriterijuma i standarda zaštite životne sredine, prirode, prirodne i kulturne baštine.

1.1.2. Posebni ciljevi do 2010. godine su:

- (1) kompletiranje i zaokruživanje postojeće turističke ponude, kao i intenziviranje njenog korišćenja, u skladu sa očekivanim zahtevima inostranog i domaćeg tržišta i potrebom za značajnijim povećanjem socio-ekonomskih efekata turističke privrede;
- (2) aktiviranje novih područja sa dominantnim prirodnim turističkim resursima, koji istovremeno čine i glavne razvojne potencijale nedovoljno razvijenih područja, zavisno od trendova tražnje i mogućnosti razvojnog prefinansiranja Republike u nekomercijalne uslove turističke ponude (krupna infrastruktura, nekomercijalni sadržaji društvenog standarda, zaštita prirode, prirodne i kulturne baštine);
- (3) davanje većih ovlašćenja lokalnim zajednicama za tržišni tretman zemljišta i resursa u privatnoj, državnoj i mešovitoj svojini, u korišćenju turističkih i komplementarnih potencijala;
- (4) stimulisanje, pored osnovne ekonomske funkcije, i socijalne funkcije turizma, posebno u sferi zdravstvene i sportske rekreacije, sporta i edukacije dece i omladine;
- (5) unapređivanje uslova za dnevnu, vikend i prazničnu rekreaciju gradskog i lokalnog stanovništva u neposrednim gradskim okruženjima, otvaranjem i kompletiranjem gradskih izletišta, izgradnjom ski-stadiona iznad podplaninskih gradova, banja i sela, izgradnjom kupališta i skijališta na jezerima i rekama, turističkim i komunalnim uređenjem i opremanjem sela, uređenjem lovišta, kulturno-istorijskih celina i spomenika.

1.2. Vidovi turizma prema potencijalima

Na teritoriji Republike se kao posebne celine mogu izdvojiti sledeće vrste turističkih potencijala: planine, vodene površine, pravci turističkog tranzita, veliki gradovi, banje, celine i dobra prirodne i kulturne baštine, lovna područja i sela.

Od navedenih vidova turizma, dugoročni razvoj kompleksne i integralne turističke ponude Srbije koncentrisaće se naročito u prostorno-funkcionalnim celinama planinskog, vodnog, tranzitnog, gradskog i banjskog turizma, kojima će integralno biti obuhvaćeni i kulturološki, lovni, seoski i dr. tržišno aktuelni vidovi turizma, uz sinhronizovanu podršku programima razvoja komplementarnih aktivnosti (poljoprivrede sa zdravstveno bezbednom hranom, šumarstva, vodoprivrede, čiste energije, saobraćaja, trgovine, zanatstva, čiste energije, saobraćaja, trgovine, zanatstva, komunalnih delatnosti i dr.). U okviru prostora dominantno organizovanih za tržišni turizam, socijalnom politikom biće podržani i odgovarajući sadržaji socijalnog turizma, naročito za decu i omladinu.

Polazeći od aktuelnih i pretpostavljenih trendova međunarodne turističke tražnje, realne mogućnosti plasmana turističke ponude na inostranim tržištima mogu se očekivati na području Dunava, u velikim gradovima, na visokim planinama, na pravcima međunarodnog drumskog tranzita, u celinama prirodne i kulturne baštine najveće vrednosti i u najznačajnijim lovištima. Domaća turistička tražnja biće i dalje usmerena prema banjama, sa rastućim učešćem planina, Dunava, sela i područja prirodne i kulturne baštine.

1.3. Koncept dugoročnog razvoja i organizacija turističke ponude

Dugoročni razvoj i organizacija sadržaja i prostora kompleksne i integralne turističke ponude u Republici zasnovani su na konceptu regionalizacije turističkih prostora, izdvajanja tranzitnih turističkih pravaca i naselja sa dominantnom turističkom funkcijom, kao i rangiranja ovih turističkih

celina po dugoročnim razvojnim potencijalima.

U tom smislu, dugoročni razvoj i organizacija turističke ponude u Republici koncipirani su u sledećim prostorno-funkcionalnim celinama: turističke zone, turističke regije, tranzitni turistički pravci, gradski turistički centri i banje.

Turistička zona predstavlja najširi funkcionalni obuhvat kompleksne i integralne turističke ponude jednog predela ili kraja Republike Srbije sa karakterističnim postojećim i potencijalnim turističkim aktivnostima i sadržajima. Turističke zone su rangirane na zone I i II stepena.

Turistička regija je osnovna prostorna celina postojećih i potencijalnih aktivnosti i sadržaja ponude vodećih vidova turizma u turističkoj zoni. Regije su rangirane na regije I stepena (sa podpodelom 1 i 2) i II stepena (sa podpodelom 1 i 2).

Tranzitni turistički pravci su zasebni, specifični prostori turističke ponude duž značajnih koridora međunarodnih i nacionalnih drumskih i plovnih puteva, kako u okviru turističkih regiona i zona tako i kao zasebna ponuda. Rangirani su na tranzitne drumske turističke pravce I - III stepena i ostale, i na tranzitne plovne turističke pravce I - III stepena.

Gradski turistički centri su gradovi sa zasebnom turističkom ponudom i/ili ponudom u okviru turističkih zona, regija i tranzitnih pravaca. Rangirani su na centre I stepena (sa podpodelom 1 i 2), i na centre II i III stepena.

Banje su zdravstveno-rekreativni i turistički centri sa zasebnom ponudom i/ili ponudom u okviru turističkih zona, regija i tranzitnih pravaca. Rangirane su na banje I stepena (sa podpodelom 1 i 2) i na banje II i III stepena.

1.4. Dugoročni plan turističkih zona, turističkih regija, tranzitnih turističkih pravaca, gradskih turističkih centara i banja (Referalna karta IV)

U skladu sa osnovnim dugoročnim ciljevima, konceptom i kriterijumima razvoja i organizacije turističke ponude, utvrđena je sledeća klasifikacija turističkih prostora (Tabele V-1, V-2, V-3, i V-4):

Tabela V-1

urističke zone i regije

Tabela V-2

Tranzitni turistički pravci

Tabela V-3

Gradski turistički centri

Tabela V-4

Banje

Napomena : Tabele V-1, V-2, V-3 i V-4 - nisu prikazane na ovom mestu

1.5. Plan turističke ponude do 2010. godine - projekcije i prioriteti

1.5.1. Razvoj i uređenje turističke ponude do 2010. godine

Do 2010. godine planiran je razvoj sledećih turističkih prostora (tabela V-5):

Tabela V-5

Razvoj i uređenje turističke ponude do 2010. godine

Napomena : Tabela V-5 nije prikazana na ovom mestu

1.5.2. Prioritetne turističke regije, gradski turistički centri i tranzitni turistički pravci do 2010. godine

Među turističkim prostorima predviđenim za razvoj do 2010. godine izdvojeni su prioriteti po sledećim načelima:

1. pod prioritetom se podrazumeva prednost turističkog prostora u raspodeli podsticajnih, sektorskih republičkih fondova i to samo za: izradu studija i programa razvoja, prostornih i urbanističkih planova, izgradnju infrastrukture i nekomercijalnih sadržaja društvenog standarda, kao i za zaštitu prirode, životne sredine, prirodne i kulturne baštine turističkih prostora;
2. prednost među prioritetnim turističkim prostorima imaće oni sa već formiranim ili započetim celinama i centrima kompleksne turističke ponude, sa većim obimom i većim udelom obezbeđenih sredstava za komercijalne turističke sadržaje u ukupnoj investiciji, a posebno sa učešćem u predfinansiranju nekomercijalnih sadržaja od strane tržišnih nosilaca;
3. zbog strateških nacionalnih interesa (posebno u oživljavanju lokalnih sredina, zaštiti prirode i dr.) i naročito zbog otvaranja širih polaznih uslova za uključivanje tržišnih nosilaca, u prioritete se uključuju i novi, potencijalno najvredniji turistički prostori, koji bez republičkog podsticaja, posebno za studije, programe, planove i krupnu infrastrukturu, ne mogu da se uključe u turističko tržište;
4. redosled prioriteta među izabranim turističkim prostorima je načelan, prema njihovom značaju za republički i lokalni razvoj kao i za tržište, te se unekoliko može menjati, zavisno od stepena zadovoljenja prethodno navedenih načela; u slučaju da neki od izabranih prioriteta ne ispunjava navedena načela, umesto njega se u prioritete može uključiti i neki od ostalih turističkih prostora čiji razvoj je planiran do 2010. godine.

Izdvojeni prioriteti svrstani su u dve grupe:

I grupa - prioriteti među formiranim ili započetim celinama i centrima turističke ponude:

1. Beograd, kao glavni gradski turistički centar;
2. kompleks severni Kopaonik (TC Kopaonik) - Željin - Vrnjačka Banja, kao severni deo regije Sr. 1 u svojstvu prve kompleksno zaokružene subregije;
3. tranzitni drumski turistički pravac od Novog Sada do Niša (sa prednošću deonici od Beograda do Niša);
4. Šar-planina (Brezovica) - istočni deo regije J.1.;

5. Novi Sad sa Fruškom Gorom - veliki gradski turistički centar i veći deo regije S.1.;
6. Đerdap - veći deo regije C.4.;
7. Tara - Zlatibor - Zlatar - veći deo regije Z.1.;
8. Maljen sa Divčibarama - srednji deo regije C.1.;

II grupa - prioriteta među novim turističkim prostorima:

1. Dunav, glavni ploni tranzitni pravac celim tokom kroz Republiku;
2. Stara planina (Babin zub) - srednji deo regije I.1.;
3. Prokletije (Koprivnik i Peć) - deo regije J.2.;
4. Vlasina (Vlasinsko jezero; Čemernik i Vardenik) - severni deo regije I.2.;
5. Golija (sa Novim Pazarom) - srednji deo regije Sr.2.;
6. Gornje Podunavlje (sa Somborom) - deo regije S.2.

2. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

2.1. Ciljevi

Osnovni ciljevi zaštite životne sredine i prirode su:

- (1) kvalitetna životna sredina: čist vazduh; dovoljne količine kvalitetne i higijenski ispravne vode za piće, rekreaciju i proizvodnju; očuvano poljoprivredno zemljište, ekosistemi i biološka raznovrsnost; zdravstveno bezbedna hrana; uređena naselja i ugodnost boravka na radnom mestu i mestu stanovanja;
- (2) racionalno korišćenje prirodnih resursa, a naročito neobnovljivih ili delimično obnovljivih (mineralne i energetske sirovine, vode, zemljište); bolje iskorišćavanje sirovina i energije, smanjenje otpada i povećanje stepena recikliranja; bezbedno deponovanje komunalnog, industrijskog i opasnog otpada; sanacija ekoloških i "prostornih" posledica eksploatacije sirovina; prioritet će biti dat: izrazito degradiranim i devastiranim područjima, lokalitetima i pejzažima; obnovi ekosistema; revitalizaciji i rekultivaciji područja intenzivne površinske eksploatacije mineralnih i energetskih sirovina; zaštititi najvrednijih prirodnih dobara;
- (3) zaustavljanje dalje degradacije prirodne sredine (vazduh, voda, zemljište, vegetacija i dr.), najpre u kritično zagađenim urbanim, rudarsko-energetskim i industrijskim centrima, u ekološki najvrednijim područjima, a potom i na celoj teritoriji Republike;
- (4) zaustavljanje erozije u najugroženijim područjima;
- (5) zaštita, obnova i sanacija stanja živog sveta; očuvanje prirodnih predela posebne vrednosti i značaja, ugroženih i retkih biljnih i životinjskih vrsta; očuvanje ravnoteže ekosistema i obnova onih koji su narušeni; održavanje biodiverziteta;

(6) zaštita prirodnih predela, ambijenta i pejzaža oko kulturno-istorijskih spomenika, u okviru kompleksne zaštite ovih celina i prirodnih pejzaža uopšte;

(7) podrška vaspitnim i obrazovnim programima u oblasti zaštite životne sredine i prirode.

2.2. Prostorna diferencijacija

Polazeći od stanja životne sredine po regionima, kao i od potrebe usklađivanja planiranog razvoja privrede, stanovništva i naselja sa zaštitom i unapređenjem životne sredine, Prostornim planom se predviđa prostorno-regionalna diferencijacija životne sredine:

2.2.1. Gornjo-bačka zona, sa Potisjem i severnim Banatom. Ovu zonu karakterisaće jaka industrija, pretežno prehrambena, hemijska i metalna, koja koristi mnogo tehnološke vode, što može da izazove zagađivanje kanala DTD i Tise. Potiska industrijska zona zahteva sledeće mere zaštite elemenata sredine od ugrožavanja:

1. gasifikaciju industrijskih naselja duž kanala DTD, naselja pored Tise, kao i gradova Subotice i Kikinde;
2. izgradnju kolektora za regionalno prikupljanje voda iz naselja i izgradnju zajedničkih stanica za prečišćavanje, gde god to tehnološki i ekonomski uslovi dozvoljavaju;
3. savremeno upravljanje komunalnim i industrijskim otpacima (recikliranje, kompostiranje ili sanitarno deponovanje);
4. pošto će područja južno od kanala DTD, kao i Telečka i severni Banat, biti intenzivno korišćena za poljoprivredu, to zahteva kontrolisanu primenu hemijskih sredstava;

2.2.2. Južno-bačka i srednje-banatska zona. U ovoj zoni locirani su jaki industrijski centri (Novi Sad, Bačka Palanka, Beočin, Zrenjanin i industrijska zona Crvenka-Kula-Vrbas), što zahteva primenu različitih vrsta zaštite životne sredine:

1. gasifikaciju industrijskih gradova i toplifikaciju centralnih i stambenih zona;
2. izgradnju obilaznica oko Novog Sada i Zrenjanina, kao i izgradnju stanica za prečišćavanje voda za ova dva grada;
3. izgradnju regionalnog sistema za prečišćavanje otpadnih voda naselja i industrije opština Kula i Vrbas;
4. preduzimanje mera na međudržavnom nivou, kako bi se vode što pritiču iz Rumunije dovele u II klasu;
5. kontrolisanu primenu hemikalija u poljoprivredi, s obzirom da su veliki delovi zone agrarni;
6. rekonstrukciju i revitalizaciju kanala DTD Bečej-Bezdan, u srednje-bačkoj i srednje-banatskoj zoni.

2.2.3. Posavsko-podunavska zona. U zoni su locirana četiri najveća kompleksa hemijske industrije (Šabac, Barič, Pančevo i Prahovo), metalurgija u Smederevu i proizvodnja energije na teritoriji opština Lazarevac, Obrenovac i Požarevac, zbog čega će nastajati problemi degradacije većih prostora oko površinskih kopova lignita, velike količine šljake i pepela iz termoelektrana i toplana, velike količine komunalnih otpadaka, kao i opasnih otpadaka iz hemijske industrije. Pod jakim uticajem ove zone nalaze se i Vršac, Bela Crkva i Plandište u Južno-banatskom okrugu. Zbog toga će biti preduzeto sledeće:

1. revitalizacija i rekultivacija površinskih kopova lignita, šljacišta i pepelišta;
2. gasifikacija industrijskih centara u zoni i toplifikacija naselja;
3. izgradnja obilaznica oko Beograda, Pančeva i Smedereva;
4. izgradnja beogradskog železničkog čvora;
5. izgradnja stanica za prečišćavanje komunalnih voda Beograda, Pančeva, Smedereva i Požarevca, kao i sremsko-šabačke stanice;
6. rešenje problema komunalnih otpadaka za Beograd i regionalne centre (Pančevo-Smederevo-Požarevac i Sremska Mitrovica-Šabac-Ruma).

2.2.4. Zapadno-moravska industrijska zona. Imajući u vidu raznovrsnost ove zone (metalna u Sevojnu, mašinska u Čačku, Trsteniku, Kraljevu i Kruševcu, hemijska u Lučanima i Kruševcu, prehrambena u Požegi, Gornjem Milanovcu i Aleksandrovcu i dr.), kao i položaj zone i položaj industrijskih centara u kotlinama, neophodno je preduzeti sledeće:

1. prioritarno sprečiti zagađivanje vazduha, gasifikacijom naselja, toplifikacijom, izgradnjom obilaznica oko naselja gde to nije urađeno i izgradnjom auto-puta od Pojata do Kraljeva;
2. posebno štititi planinski pojas ove zone (Valjevske planine, Tara, Zlatibor, Golija, Kopaonik, Goč i Jastrebac), koji treba rezervisati kao područja šireg značaja, prevashodno za rekreativno-turističke aktivnosti, vodoprivredu (vodosnabdevanje) i proizvodnju hrane, uz primenu ekoloških standarda.

2.2.5. Velikomoravska zona. Osnovni problem ove zone, sa industrijskim centrima u Kragujevcu, Jagodini, Čupriji i Paraćinu, jeste nedostatak vode, kao i zagađivanje malih vodotoka (Lepenica, Belica, Lugomir i Crnica). To zahteva preduzimanje sledećeg:

1. selektivno ograničavanje industrijskog razvoja i preorijentacija na procese koji zahtevaju manje količine tehnološke vode;
2. gasifikaciju i toplifikaciju Kragujevca i rešenje gradskog saobraćaja;
3. u dolini Velike Morave zaštitu visokokvalitetnih zemljišta.

2.2.6. Nišavsko-leskovačka zona. Ova zona sa industrijskim centrima Niš, Leskovac, Prokuplje i Piroć, mora da reši sledeće probleme životne sredine:

1. gasifikaciju i toplifikaciju sva četiri navedena naselja;
2. prečišćavanje otpadnih voda iz industrije obojenih metala u Prokuplju, šumsko-industrijske proizvodnje u Kuršumlji i niške, leskovačke i pirotске industrije;
3. deponovanje komunalnih otpadaka za Niš, Leskovac, Prokuplje i Aleksinac;
4. izgradnju obilaznica oko Aleksinca, Sokobanje i Prokuplja;
5. posebnu zaštitu područja Vlasine, Svrljiških planina, Suve planine i, naročito, Stare planine, zbog relativnog siromaštva ove zone u vodi.

2.2.7. Timočka zona. U ovoj zoni sa glavnim industrijskim centrima Borom, Zaječarom,

Negotinom, Prahovom i Majdanpekom, osnovni problemi su zagađenost vazduha, zagađenost reka i najvećim delom nesanirane posledice masovne eksploatacije metalnih sirovina, pa je stoga neophodno preduzeti sledeće:

1. modernizaciju i rekonstrukciju metalurško-hemijskog kompleksa u Boru;
2. gasifikaciju svih pet navedenih naselja i toplifikaciju centralnih i stambenih delova naselja;
3. prečišćavanje otpadnih voda, tako da se Borska reka, Pek, Dunav i Timok dovedu u propisanu klasu;
4. rešenje saobraćaja u Boru i Zaječaru (izgradnja obilaznica);
5. rešenja za industrijski otpad u Boru, Zaječaru i Prahovu;
6. rekultivaciju i revitalizaciju napuštenih površinskih kopova, odlagališta raskrivke, flotacijskih jalovišta i degradiranog zemljišta i podizanje imisionih šuma;
7. revitalizaciju površinskih kopova Bora, Majdanpeka i Rgotine.

2.2.8. Južno-moravska zona. U ovoj zoni prioriteto je:

1. preduzeti mere za smanjenje erozije u području Vlasine, Krajišta, Pčinje i Grdeličke klisure;
2. sprovesti zaštitu od otpadnih voda i drugih otpadaka;

2.2.9. Kosovsko-metohijska zona. Za ovu zonu karakteristično je veliko zagađivanje u Kosovskoj Mitrovici i Prištini, a može se očekivati pogoršanje od novih termoenergetskih kapaciteta, pa je zbog toga neophodno sprovesti sledeće:

1. sanaciju postojećih zagađivača;
2. zaštitu životne sredine od planiranih termoelektrana;
3. smanjenje zagađivanja u Uroševcu;
4. prečišćavanje otpadnih voda hemijske industrije u Suvoj Reci;
5. dovođenje u propisanu klasu voda Pečke, Dečanske i Prizrenske Bistrice, Erenika i Krive Reke;
6. poboljšanje kvaliteta voda Sitnice, Laba i Prištevke, odgovarajućim prečišćavanjem;
7. revitalizaciju i rekultivaciju jalovišta i šljačišta kosovskih termoelektrana.

2.2.10. Zona Polimlja. Pored industrije u Prijepolju i Priboju i hidroenergetskih objekata na Limu i Uvcu, očekuje se da će u ovoj zoni priroda biti znatnije očuvana nego u drugim krajevima Republike. Kako ova zona ima veliko bogatstvo u šumskim i vodnim resursima, obimni programi korišćenja ovih voda za snabdevanje drugih područja Republike mogu imati negativne posledice na lokalne ekosisteme. Zbog toga je obavezno uraditi analizu uticaja na životnu sredinu za sve planirane objekte.

2.3. Prekogranično zagađenje

U zaštiti životne sredine međunarodna saradnja se pre svega odnosi na kvalitet voda reka Dunava, Save, Tise i Tamiša i svih drugih pograničnih vodotoka u Banatu. Republika Srbija preduzeće mere zaštite od zagađivanja voda iz gornjih slivova, kao i na svojoj teritoriji. Zaštitu voda u slivu Drine treba rešiti dogovorom sa Republikom Crnom Gorom i bivšom Republikom Bosnom i Hercegovinom, kao i kontrolom zagađivača na teritoriji Srbije. Poseban značaj za Republiku imaju vode Dunava, pre svega zbog vodosnabdevanja, odnosno zaštite od zagađivanja podzemnih voda južne Bačke i južnog Banata. Najizrazitije "uvezeno" zagađivanje voda dolazi iz Rumunije, gde su vode Zlatice, Begeja, Tamiša, Brzave, Moravice, Karaša i Nere daleko ispod zahtevane klase i nalaze se u IV kategoriji ili van klase na svim graničnim prelazima. Vode Dunava se zagađuju iz gornjeg sliva, ali i iz Srbije i Rumunije takođe, što se odražava na kvalitet voda Đerdapskog jezera. Ovaj problem treba rešavati sa onim zemljama podunavskog sliva iz kojih dolaze zagađenja, uključujući i kontrolu razloga zašto se ne sprovedu dogovori iz dunavske konvencije i ostalih dokumenata.

Od izuzetnog je značaja stalno praćenje potencijalnih izvora radioaktivnosti koja u Srbiju može dospeti iz njene neposredne okoline (HE Krško, HE kod Baje u Mađarskoj i Kozloduj u Bugarskoj). Na tim pravcima važna je zajednička kontrola i stalno obaveštavanje.

2.4. Mere zaštite životne sredine u naseljima, njihovoj okolini i drugim prostorima (Referalna karta IV)

1. Ni jedan lokalitet ili predeo neće biti u prvoj kategoriji zagađenosti.
2. U drugoj kategoriji su lokaliteti kod kojih će se i dalje javljati prekoračenje graničnih vrednosti zagađivanja klasičnim zagađivačima, ali će biti eliminisana radijaciona zagađivanja, zagađivanja kancerogenim i mutagenim materijama. U ovoj kategoriji su: (a) veliki zagađivači - Pančevo, Subotica, Barič, Loznica, Lučani, Bor, Kruševac, Trepča, Šabac; (b) srednji zagađivači - Kikinda, Obrenovac, Prahovo, Kostolac, Obilić sa okolinom, Suva Reka, naselja u kolubarskom basenu, linija autoputa na prilazu i kroz Beograd, putni koridor između Beograda i Pančeva, prilazni autoput Nišu.
3. U trećoj kategoriji nema lokaliteta sa prekomernim zagađenjem toksičnim materijama i štetnim energijama, ali će se javljati problem ugrožavanja bukom, neprijatnim mirisima, industrijskim i komunalnim otpadom i saobraćajem. U ovoj grupi su okoline lokaliteta druge kategorije na rastojanju od 10 km u pravcu dominantnog vetra i to: (a) velikih zagađivača - Zrenjanin, Ruma, Valjevo, Kosjerić, Veliki Popovac, Kraljevo, Niš, Vranje, Zaječar, Majdanpek, Priština; (b) srednjih zagađivača - Vrbas, Beograd, Mladenovac, Smederevska Palanka, Smederevo, Požarevac, Sremska Mitrovica, Kragujevac, Gornji Milanovac, Čačak, Užice, Priboj, Trstenik, Prokuplje, Pirot, Novi Pazar, Leskovac, Jagodina, Paraćin, Peć, Gnjilane, Kačanik, koridori autoputa i brze pruge kod Vranja; (v) malih zagađivača - Vršac, Prizren, sadašnji vodotoci četvrte klase.
4. U četvrtoj kategoriji su zagađivanja od prehrambene i tekstilne industrije, ostalih industrija sa ugrađenim sistemima za prečišćavanje vazduha i voda, velikih stočnih farmi, prekomernog opterećenja prostora u turističkim zonama kao i prigradskih zona naselja u drugoj i trećoj kategoriji. U ovoj grupi su lokaliteti malih zagađivača i to: Sombor, Apatin, Crvenka, Kula, Odžaci, Bačka Palanka, Novi Sad, Bajmok, Srbobran, Novi Kneževac, Čoka, Senta, Ada, Temerin, Bačka Topola, Kanjiža, Bečej, Titel, Bač, Bela Crkva, Kovin, Indija, Stara Pazova, Šid, Kučevo, Požega, Ivanjica, Arilje, Guča, Raška, Čuprija, Negotin, Bujanovac, Uroševac, Laposavić, Raška, Dimitrovgrad, Knjaževac, Sjenica, Prijepolje, Ub, Osečina, Mionica, Krupanj, Petrovac, Žagubica, Svrlijig, Bela Palanka, Svilajnac, Golubac, Kladovo, zone intenzivne poljoprivrede, linije magistralnih puteva i pruga, rečna pristaništa i aerodromi.

5. U petu kategoriju zagađenosti svrstani su lokaliteti sa većim opterećenjem prostora, uglavnom turistički kompleksi i mesta sa nedovoljno kontrolisanom posetom - Sremski Karlovci, Grocka, Vrnjačka Banja, Sokobanja, Topola, Aranđelovac, Ljig, Istok, Štrpce, Zlatibor, Kopaonik, delovi Stare planine, Đerdapsko jezero, kao i prigradske zone sa nekontrolisanom vikend gradnjom, zone sa intenzivnim voćarstvom i vinogradarstvom, koridori lokalnih puteva i pruga.
6. U šestoj kategoriji su teritorije seoskih naselja, područja sa prirodnom degradacijom prostora (erodirane površine, zaslanjena zemljišta, klizišta, plavni tereni, područja jakih mrazeva, zone oko istorijskih spomenika sa kontrolisanim antropopterećenjem, akvatorije veštačkih akumulacija).
7. U sedmu kategoriju svrstane su teritorije sa ograničenom privrednom aktivnošću: šumske površine sa eksploatacijom, livadsko-pašnjačka područja, močvarna i lovna područja, delovi nacionalnih parkova van rezervata, parkovi prirode, park šume.
8. U osmoj kategoriji su: strogi prirodni rezervati, spomenici prirode i područja zaštićena međunarodnim konvencijama, visoki planinski vrhovi (iznad 2.000 mnv), nepristupačni kanjoni i strmi odseci.

3. ZAŠTITA PRIRODNIH DOBARA

3.1. Ciljevi

3.1.1. Ciljevi zaštite posebnih prirodnih vrednosti obuhvataju zaštitu prostora (mesta):

- (1) izuzetnih i jedinstvenih delova prirode od značaja za naučne, kulturno-obrazovne, rekreativne i druge svrhe;
- (2) karakterističnih predstavnika pojedinih ekosistema i izrazitih biogeografskih područja, odnosno predstavnika pojedinih tipova predela, od izvornih do antropogenih;
- (3) prirodnih predela, ambijenata i pejzaža oko kulturno-istorijskih spomenika, u okviru kompleksne zaštite ovih celina;
- (4) zaštitnih zona (zona uticaja) oko zaštićenih prirodnih dobara. 1)

1) U slučajevima gde se na istom prostoru nalaze i nepokretna kulturna dobra, zaštitne zone se odnose i na njih.

3.1.2. Ciljevi zaštite biodiverziteta obuhvataju:

- (1) očuvanje genetskog, specijskog i ekosistemskog biodiverziteta, na osnovu preduzetih: (a) proučavanja genofonda, (b) formiranja baza podataka i inventarizacije i (v) kategorizacije elemenata/komponenti biodiverziteta;
- (2) preduzimanje dugoročnih ekosistemskih istraživanja interdisciplinarnog obuhvata;
- (3) praćenje stanja biodiverziteta, kao i ugrožavajućih faktora, sa procenom tendencije promena i spontanih sukcesija;
- (4) održanje biodiverziteta i bioloških resursa, u skladu sa politikom održivog razvoja.

3.1.3. Posebni ciljevi podrazumevaju:

- (1) očuvanje ambijentalnih, estetskih i rekreativnih potencijala područja od posebnog republičkog interesa;
- (2) razvoj informacionog sistema zaštite prirode (u okviru informacionog sistema životne sredine i prostora);
- (3) zasnivanje zaštite posebnih prirodnih vrednosti na sistematskom prostornom, urbanističkom i ekološkom planiranju;
- (4) održavanje i širenje međunarodne saradnje na zaštiti graničnih područja od zajedničkog interesa za zaštitu prirodnih vrednosti i resursa.

3.2. Zaštita prirodnih dobara

(Referalna karta IV)

Plan zaštite prirodnih dobara zasniva se na realnoj proceni mogućnosti i potreba u planskom periodu, sa ciljem da se zaštita prirode približi nivou razvijenih evropskih država, uz primenu domaćih iskustava i svetskih standarda. Očekuje se, da će procenat zaštićenih površina posebnih prirodnih vrednosti dostići nivo od 10% ukupnog prostora Republike do 2010. godine.

Planom se određuju područja zaštite posebnih prirodnih vrednosti koja su bitna za utvrđivanje režima korišćenja i namenu prostora na nacionalnom nivou. Tekstualno i grafički prikazuju se površine od 500 do 1.000 ha, kao i one od preko 1.000 ha (stanje i projekcija), jer se ocenjuje da su one relevantne za ovaj nivo planiranja. **2)**

2) S obzirom da je u toku revizija postojećeg stanja, podela, osim za nacionalne parkove, nije data po vrstama i kategorijama zaštite.

U planskom periodu i nadalje ostaju zaštićene one prostorne celine koje su sada u statusu zaštićenih:

1. nacionalni parkovi: Fruška Gora, Đerdap, Tara, Kopaonik i Šar-planina;

2. druga zaštićena prirodna dobra:

(a) na teritoriji Vojvodine: Subotičke šume, Jezero Palić, Ludoško jezero, Selevenjske pustare, Gornje Podunavlje, Pašnjaci velike droplje, Panonija, Koviljsko-petrovaradinski rit, Stari Begej - Carska bara, Vršački breg, Deliblatska peščara, Obedska bara;

(b) na teritoriji središnje Srbije: Tršić - Tronoša, Trešnjica, Gradac, Rajac, Resava, Lazarev kanjon, Ozren, Sićevačka klisura, Đavolja varoš, Jerma, Dolina Pčinje, Uvac;

(v) na teritoriji Kosova i Metohije: Miruša, Rugovska klisura, Gazimestan, Grmija.

U planskom periodu će - na osnovu prethodnih istraživanja i valorizacije - biti definisani status, prostorni obuhvat i režim zaštite i za sledeće prirodne celine i predele:

u Vojvodini: Somborski salaši, Srednje-bački salaši, Slani kopovi, Melenačka bara, Karađorđevo, Tikvara, Morovičke šume - ušće Drine i Bosuta, Titelski breg, Biserno ostrvo, Široka bara, Begačka jama, Uzdinska šuma, Tolgonjsko-jabučki rit;

u središnjoj Srbiji: Orlača, Cer, Avala, Kosmaj, Bukulja, Rudnik, Valjevske planine, Deli Jovan,

Kučajske planine, Ušće Morave, Juhor, Vlažna staništa kod Paraćina, Vlažna staništa kod Varvarina, Đetinja, Ovčarsko-kablarska klisura, Rtanj, Zlatibor, Mučanj, Zlatar, Golija, Goč-Željini-Stolovi, Jastrebac, Svrljiške planine, Suva planina, Stara planina, Radan, Jerma, Kukavica, Vlasina, Besna Kobila, Kozjak, Grdelička klisura, Vlažna staništa kod Preševa;

na Kosovu i Metohiji: Šatorica-Pilatovica, Prokletije, Lipovica.

Među navedenim područjima, kao područja izuzetnih prirodnih vrednosti od posebnog značaja istuču se: Prokletije, Stara planina, Kučajske planine, Golija i Deliblatska peščara.

Prostornim planom se utvrđuju sledeći regionalni prioriteti zaštite prirodnih dobara (prioritetna područja):

1. na teritoriji Vojvodine, prednost će imati: zaštita vodnih tokova i obalnog područja, zaštita vlažnih i zabarenih površina i specifičnih zaslanjenih terena i intenzivna zaštita područja sa autohtonim šumama;
2. u središnjoj Srbiji, prednost će imati: zaštita planinskih područja (zajedno sa zaštitom izvorišta i vodotokova prve kategorije) i zaštita vlažnih i zabarenih površine uz Moravu, Savu i Dunav (sa ciljem da se uspostavi mreža zaštićenih površina);
3. na teritoriji Kosova i Metohije, prednost će imati: zaštita visokovrednih planinskih područja i sanacija prirode u degradiranim područjima;
4. na regionalnom nivou, posebno u gradskim naseljima, prednost će imati: zaštita sekundarno izmenjenih sredina i zaštita pejzaža i ambijentalnih vrednosti.

Pored zaštićenih prirodnih dobara koja su stekla međunarodni status i upisana u Ramsarsku listu - Obedska bara, Carska bara i Ludoško jezero - predložiće se sticanje međunarodnog statusa zaštite i za sledeće celine:

1. vlažna područja - delovi Gornjeg i Donjeg Podunavlja, Koviljsko-petrovaradinski rit, ritovi oko Pančeva i Beograda i kompleks ritova između Deliblatske peščare i ušća Morave - za upis u Ramsarsku listu;
2. Područja Prokletija, Šar-planine, Kopaonika i Stare planine - za upis u Listu MAV-a ("Čovek i biosfera");
3. nacionalni parkovi Tara i Đerdap, područje Prokletija, zaštićena prirodna dobra Deliblatska peščara i Đavolja varoš - za upis u Svetsku listu zaštićene prirodne i kulturne baštine (UNESCO).

4. ZAŠTITA NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA

4.1. Ciljevi

Osnovni ciljevi zaštite nepokretnih kulturnih dobara su:

- (1) očuvanje temelja i materijalne baštine nacionalne kulture i drugih kultura koje su se razvijale na tlu Republike Srbije;
- (2) organizovano razvijanje svesti o značaju kulturnog nasleđa za život i rad današnjih i budućih generacija, kao bitnog preduslova za očuvanje nacionalnog identiteta;

(3) reintegracija nepokretnih kulturnih dobara u savremeni životni prostor Republike.

Osnovna načela zaštite su:

1. nepokretna kulturna dobra štite se integralno sa prostorom u kome se nalaze;
2. u područjima gde su nepokretna kulturna dobra u potpunosti integrisana u prirodni prostor, nepokretna kulturna dobra štite se zajedno sa očuvanom prirodom tj. očuvanim prirodnim prostorom;
3. sasvim izuzetno i samo radi spasavanja kulturnog dobra moguća je njegova dislokacija;
4. nepokretna kulturna dobra tretiraju se kao razvojni potencijal područja u kome se nalaze; s tim u vezi razraditi i koncepciju kulturnog dobra kao ekonomskog dobra;
5. zaštita kulturnih dobara je integralni deo razvoja društva;
6. nepokretna kulturna dobra štite se od svih oblika nekontrolisane izgradnje, zatim od rekonstrukcija koje su neprimerene postojećoj naseljskoj strukturi, od industrijskih pogona, od velikih infrastrukturnih sistema, od vojnih objekata i drugih postrojenja koja mogu trajno da degradiraju okruženje kulturnog dobra pa i sam identitet i integritet kulturnog dobra;
7. nasleđe, koje iz raznih razloga nije obuhvaćeno režimom zaštite uvodi se u taj režim; ovo se pre svega odnosi na one komplekse, objekte i mesta poglavito iz 19. i 20. veka koji nisu odgovarajuće valorizovani, pa stoga nisu ni uvedeni u odgovarajući režim zaštite;
8. ostvariti ujednačenost i ravnomernost teritorijalnog prisustva zaštite.

4.2. Planska koncepcija zaštite

(Referalna karta IV)

Utvrđuju se načela i mere zaštite nepokretnih kulturnih dobara:

1. kulturna dobra na teritoriji Republike klasifikovana su na sledeće vrste spomenika:
 - (a) prostorne kulturno-istorijske celine (urbanog, ruralnog i urbano-ruralnog tipa);
 - (b) spomenici kulture;
 - (v) arheološka nalazišta;
 - (g) znamenita mesta.
2. vrednosno rangiranje spomenika od značaja je zbog određivanja režima zaštite prostora - instrumenata zaštite, veličine zaštićenog prostora i dr; u tom smislu treba uskladiti metodologiju i posebne mere zaštite sa kriterijumima koji su propisani i usvojeni za kulturna dobra od najviše do najniže kategorije;
3. planiranju i uređenju prostora pristupa se tako što se podaci o zaštićenim kulturnim dobrima i uslovima njihovog očuvanja ugrađuju u planove zajedno sa instrumentima za njihovo očuvanje; planiranje se bazira na rezultatima rada službe zaštite, koja ima aktivnu ulogu u svim fazama izrade prostornih i urbanističkih planova;

4. neophodno je da se usklade terminologija, rokovi važenja dokumenata (planova i uslova zaštite), procedura i drugi instrumenti značajni za planiranje i realizaciju planova;
5. neophodno je izvršiti dodatna istraživanja teritorije Republike Srbije radi potpunog evidentiranja nepokretnih kulturnih dobara kao i valorizaciju po jedinstvenim kriterijumima; time bi se stvorila potpunija slika o pojedinačnim područjima i koncentraciji nepokretnih kulturnih dobara na osnovu koje bi se ujedno odredile i prostorne kulturno-istorijske celine i posebna kulturna područja; istraživanja treba da obuhvate naročito velike prostorne celine, kao što su npr. Podunavlje, moravske doline, dolina Ibra, i već utvrđena kulturna područja kao što su Stari Ras, fruškogorski manastiri i manastiri Ovčarsko-Kablarske ili Gornjačke klisure, i utvrđivanje drugih kulturnih područja istog ili nižeg ranga;
6. utvrđivanje vrednosti pojedinačnih spomenika ili grupa spomenika u definisanim zonama kulturnog nasleđa preduslov je za odgovarajući tretman spomenika u prostorno-planskoj dokumentaciji;
7. prioritet u valorizaciji i kategorizaciji nepokretnih kulturnih dobara treba dati zonama tekućih ili očekivanih velikih promena - pre svega gradovima i pojasima intenzivnog razvoja i infrastrukturnim koridorima;
8. zaštita nepokretnog kulturnog dobra obuhvata pored samog dobra (spomenik) i njegovu zaštitnu zonu; zaštitna zona nepokretnog kulturnog dobra obuhvata: (a) neposrednu zonu - granicu zaštitne zone dobra i (b) druge prostore od značaja za doživljaj i prezentaciju dobra, koji se utvrđuju u okviru izrade prostornog ili urbanističkog plana;
9. u pogledu vrednosti tj. kvaliteta, kulturno nasleđe je veoma nejednako raspoređeno u prostoru Republike; to nameće potrebu da se pored ujednačavanja vrednovanja na nivou zaštite, vrši relativno vrednovanje nasleđa u urbanističkim i prostornim planovima, tj. da se spomenicima nižeg ranga u zonama siromašnijeg nasleđa posveti relativno veća pažnja upravo radi stvaranja odnosa sredine prema nasleđu;
10. mere zaštite odnose se na ustanovljene kategorije kulturnih dobara i njihovu zaštićenu okolinu, a kategorije su:
 - (a) kulturna dobra upisana u Listu svetske kulturne baštine (manastir Studenica, Sopoćani sa Starim Rasom) i predložena za upis u ovu Listu (Gamzigrad, manastiri Dečani, Gračanica, Pečka Patrijaršija, manastiri Fruške Gore i Đerdap sa Lepenskim Virom);
 - (b) kulturna dobra od izuzetnog značaja (lista u analitičko-dokumentacionoj osnovi Prostornog plana);
 - (v) kulturna dobra od velikog značaja (lista u analitičko-dokumentacionoj osnovi Prostornog plana);
 - (g) ostala kulturna dobra;
11. sa aspekta planiranja poseban tretman treba da dobiju:
 - (a) kulturna područja (definisana i u fazi utvrđivanja);
 - (b) značajna stara gradska i crkvena središta;
 - (v) zone arheoloških nalazišta;
 - (g) seoska područja sa vrednim primerima autentične narodne arhitekture, specifičnih tipoloških odlika i ambijenata, sa istorijskim, kulturološkim i tradicionalnim slojevima od

značaja za razumevanje istorije i kulture naroda i načina života u seoskim zajednicama;

12. u postupku planiranja mere zaštite predviđaju se i za:

(a) dobra koja uživaju prethodnu zaštitu;

(b) dobra koja još uvek nisu adekvatno vrednovana i zaštićena, a koja predstavljaju vredne primere tehničke kulture i drugih vrsta nasleđa, kao što su: fabrike, fabrički kompleksi i hale, magacini, hidrocentrale i drugi energetske objekti, štamparije, mostovi, železničke stanice i drugi saobraćajni, vodoprivredni i rudarski objekti, objekti poljoprivrede i dr. Pored pojedinačnih i grupa objekata, ovde treba uključiti i naseljske zone (lokalitete) od značaja za razumevanje nacionalne istorije i osobenosti njenog privrednog, socijalnog i kulturnog razvoja (rudarska naselja, radničke kolonije, banjski parkovi, znamenita mesta crkvene istorije i istorijskih događaja i dr.).

Deo pobrojanih kulturnih dobara i područja predstavljen je na referalnoj karti IV. Sa zvanične liste kategorisanih nepokretnih kulturnih dobara ubeležena su: (a) dobra upisana u Listu svetske kulturne baštine, (b) dobra predložena za upis u Listu; (v) dobra od izuzetnog značaja koja se nalaze izvan gradskih područja, i (g) grupacije dobara od velikog značaja koje se mogu definisati kao prostorne celine. Pored ovih, na karti su označene i: (d) zone arheoloških nalazišta - naselja; (đ) gradovi kao zone arheoloških nalazišta; (e) zone srednjevekovnog kulturnog nasleđa; (ž) stara gradska i crkvena sedišta.

VI. BILANSI KORIŠĆENJA PROSTORA I KARTE PROSTORNOG PLANA

1. BILANSI PLANIRANIH POVRŠINA

Planirane promene kod osnovne namene prostora usmerene su u pravcu zaustavljanja procesa degradiranja zemljišta i prilagođavanja namena prirodnim uslovima. U prvom redu, to se odnosi na selektivno vraćanje zemljišta šumama u središnjoj Srbiji i u Vojvodini gde je došlo do drastičnog smanjenja šumskog fonda, kao i na rehabilitaciju i obnovu zapuštenog i oslabljenog zemljišnog fonda na teritoriji Kosova i Metohije.

Predviđa se da se do 2010. god. površine pod šumama na teritoriji Republike povećaju za 4,2%, u odnosu na površine 1993. god., uglavnom na račun zemljišta koje se koristi kao poljoprivredno (342 hilj. ha) i na račun degradiranih zemljišta (razna jalovišta i sl.) iz kategorije "ostale" površine. Tako bi 2010. godine u strukturi primarnog korišćenja zemljišta učešće poljoprivrednog zemljišta bilo 60,8%, šumskog zemljišta 31,5% i ostalih površina 7,7%, ukupne teritorije.

Planirano smanjenje poljoprivrednih površina, za oko 353.000 ha do 2010., god., ostvarilo bi se na račun najslabijih poljoprivrednih zemljišta, u korist potrebe povećanja stepena šumovitosti prostora i razvoja vodoprivrednih sistema, a pre svega podizanja zaštitnih šuma i izgradnje višenamenskih akumulacija. Smanjenje poljoprivrednih površina u korist "ostalih" namena (prema procenjenim potrebama industrije, rudarstva, infrastrukturnih, energetskih i drugih velikih potrošača prostora), ograničava se na oko 16.200 ha za teritoriju Republike, potencirajući racionalnije korišćenje ranije zauzetog poljoprivrednog zemljišta i izvesno prestrukturiranje u kategoriji "ostalih" namena.

Tabela VI-1

Osnovna namena površina

Napomena : Tabela VI-1 nije prikazana na ovom mestu

Na teritoriji Vojvodine se predviđa povećanje šumskih površina za 3,9% do 2010. god., u odnosu na 1993. godinu uz približno toliko smanjenje poljoprivrednih površina i uz minimalno povećanje "ostalnih" površina. Očekuje se da će učešće šumskih površina, u ukupnoj površini Vojvodine, ići od 6,8% 1993. god. do 10,7% 2010. godine. Istovremeno bi površine pod poljoprivrednim zemljištem smanjile učešće od 83,2% na 79,3%, dok bi se učešće površina za ostale namene povećalo za 0,1%.

U središnjoj Srbiji bi povećanje učešća šumskih površina išlo od 27,3% 1993.god., do 31,5% - 2010.god., uglavnom na račun poljoprivrednog zemljišta i, više nego u drugim delovima Republike, na račun "ostalnih" površina (pre svega zbog većih površina raznih jalovišta). Globalna struktura namene prostora u središnjoj Srbiji 2010. god. izgledala bi: poljoprivredne površine 55,9%, šumske površine 37,2% i ostale namene 6,9%.

Na teritoriji Kosova i Metohije bi povećanje učešća šumskih površina u ukupnoj površini teritorije išlo od 39,4% 1993. godine do 43,7% - 2010. godine, najvećim delom na račun sadašnjih poljoprivrednih namena (za 4,3%), ali i smanjenja neplodnih površina za 0,3% do kraja planskog perioda. Tako bi globalna struktura namene prostora 2010. god., izgledala: poljoprivredne površine 49,6%, šumske površine 43,7% i površine za ostale namene 6,7%.

Promene u strukturi korišćenja poljoprivrednog zemljišta prvenstveno su usmerene na zaštitu pedoloških svojstava, poboljšanja proizvodnih mogućnosti zemljišta, i posebno na sprečavanje konverzije kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta u druge namene. Smanjenje površina koje se koriste kao poljoprivredno zemljište podrazumeva poštovanje prirodnih karakteristika, odnosno pošumljavanje i zatravljavanje oranica na većim visinama i nagibima gde je zemljište ugroženo erozijom i isključivanje iz poljoprivredne proizvodnje zemljišta male bonitetne vrednosti.

Proširenje šumskog fonda u prvom redu se odnosi na pošumljavanje zemljišta VI i VII bonitetne klase i zemljišta zahvaćenih erozijom zatim, na zaštitne šume (oko saobraćajnica, oko izvorišta voda i akumulacija, oko industrijskih postrojenja i uz razna jalovišta), kao i na prigradске šume.

U okviru kategorije "ostalog" zemljišta, iako se u globalnim odnosima ne očekuju bitnije promene ukupnih površina, doći će do određenog prestrukturiranja u nameni prostora. Planirana izgradnja vodoprivrednih sistema, saobraćajne i druge infrastrukture do 2010. godine, imaće glavno učešće u promeni namene zemljišta u okviru ove kategorije.

Planirane lokacije za akumulacije i infrastrukturni koridori utvrđuju se kao rezervacija prostora gde se ograničava izgradnja građevinskih objekata, proširenje naselja i druga izgradnja.

Predviđenim rešenjima kaskada hidroelektrana na pojedinim delovima sistema (srednji tok Drine, Lim, Ibar, Velika, Južna i Zapadna Morava) izbegava se potapanje naselja i objekata infrastrukture. Istovremeno, predviđeni plovni putevi neće zauzimati nove površine jer se zadržavaju u zoni nasipa. To je slučaj i kod predviđenih objekata za odbranu od poplava, koji su uglavnom u zoni postojećih mesta i neće angažovati nove prostore.

Tabela VI-2

Planirane površine za nove akumulacije i primarne infrastrukturne koridore

Napomena : Tabela VI-2 nije prikazana na ovom mestu

U okviru infrastrukturnih koridora uzete su u obzir trase svih magistralnih infrastrukturnih sistema (putevi, železnica, gasovodna mreža, naftovodi, visokonaponska dalekovodna mreža, kao i zaštitne zone između pojedinih trasa).

U korišćenju mineralnih resursa u okviru izdvojenih rudnih rejona, odnosno zona eksploatacije metala i nemetala, računa se na maksimalnu racionalnost u zauzimanju prostora, što podrazumeva zaštitu ležišta od preteranog raubovanja, uz obavezu rekultivacije prostora po prestanku eksploatacije ruda. Prema tome, radi se o privremenom zauzimanju zemljišta i urađene analize eventualnih konfliktnih prostora pokazuju da se eksploatacija metala uglavnom vrši na rigidnim terenima, koji nisu značajni za građevinska područja, poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu.

U kategoriji privremenog zauzimanja zemljišta su i lignitska ležišta na površini od oko 1.000 km² u Republici (550 km² u središnjoj Srbiji u okviru Kostolačkog i Kolubarsko-tamnavskog basena i oko 450 km² na Kosovu i Metohiji u okviru Kosovsko-metohijskog lignitskog basena). U okviru ovih površina relativno je mali broj otkopnih polja u eksploataciji, a jedan deo je u fazi iztraživanja, tako da nije moguće precizno odrediti njihov udeo kao korisnika prostora u budućnosti. Performanse ukazuju na veliku koncentraciju rezervi lignita, moćne slojeve i relativno mali koeficijent otkrivke, tako da primenjena kontinualna tehnologija daje mogućnost za ekonomično korišćenje prostora.

Planom zaštite prirodnih dobara predviđeno je značajno povećanje ovih površina u odnosu na postojeće stanje (3,01 % teritorije Republike). Planirano je da se do 2010. godine, zavisno od utvrđenih kriterijuma i mogućnosti zaštiti/uspostavi posebna namena na oko 10% površine Republike.

2. KARTE PROSTORNOG PLANA

Prostorni plan Republike Srbije grafički je prikazan na četiri referalne karte u razmeri 1:300.000

Referalne karte predstavljaju elektivnu sintezu sadržaja osamnaest izvornih tematskih karata urađenih u razmeri 1:1.500.000, 1:500.000 i 1:300.000. Formirane su digitalnom obradom i obuhvataju:

- Referalna karta I - Plan namene prostora i korišćenja prirodnih resursa, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:
 - Korišćenje poljoprivrednog zemljišta - Razmeštaj šuma - Staništa i uzgojni centri divljači - Izvorišta voda i vodoprivredna infrastruktura - Korišćenje mineralnih sirovina - Korišćenje energetskih izvora
- Referalna karta II - Plan mreže centara i regionalne organizacije prostora, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:
 - Razmeštaj stanovništva - Mreža centara i funkcionalna područja - Razmeštaj industrije - Pojasevi intenzivnijeg razvoja
- Referalna karta III - Plan infrastrukturnih koridora, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:
 - Izvorišta voda i vodoprivredna infrastruktura - Energetska infrastruktura - Putna mreža, plovni saobraćaj, robno-transportni centri i aerodromi - Železnička mreža - Telekomunikacije
- Referalna karta IV - Plan turizma i zaštite prostora, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:

- Organizacija prostora za turizam - Zaštita i unapređenje životne sredine - Zaštita prirodnih dobara i ekosistema - Zaštita nepokretnih kulturnih dobara

Referalne karte zajedno sa tekstualnim i tabelarnim delovima Prostornog plana, čine sastavni deo Zakona o Prostornom planu Republike Srbije.

VII. PRIMENA I SPROVOĐENJE PROSTORNOG PLANA

1. OPŠTE MERE

Interesi i ciljevi koji su utvrđeni Prostornim planom, ostvaruju se:

1. njihovim ugrađivanjem u:

- (a) dugoročni i srednjeročni plan razvoja Republike;
- (b) programe razvoja gradova i opština;
- (v) programe i planove javnih preduzeća;
- (g) posebne programe Republike koji se odnose na organizaciju, uređenje i zaštitu prostora;
- (d) posebne programe i planove razvoja koji se donose u Republici za pojedina područja;
- (đ) posebni programi, planovi i osnove za pojedine oblasti (sektore);

2. primenom mera i instrumenata politike organizacije, uređenja, zaštite i korišćenja prostora;

3. razradom ciljeva i koncepcija utvrđenih Prostornim planom, u prostornim i urbanističkim planovima.

2. RAZMEŠTAJ DELATNOSTI I REGIONALNI RAZVOJ

Prostorni plan će, u delu privrednog razvoja, biti realizovan:

1. stimulisanjem selektivnog razvoja urbano-industrijskih centara raznog hijerarhijskog ranga - merama i instrumentima stimulacije/destimulacije i metodama direktnog usmeravanja;
2. diferenciranjem lokalnih javnih prihoda;
3. podsticanjem investicionih ulaganja u prioriteta područja, predviđena Prostornim planom;
4. relativno bržim investiranjem u infrastrukturu malih i srednjih gradova;
5. stimulisanje uvođenja tehnoloških, tehničkih i organizacionih inovacija;
6. podsticanjem malog i srednjeg preduzetništva: (1) stimulisanjem razvoja proizvodnje i proizvodnog zanatstva, u prvom redu na seoskom području i u manjim gradskim naseljima; (2)

stimulisanjem lociranja i razvoja manjih industrijskih preduzeća za finalne proizvode visokog kvaliteta (domaći patenti, modeli, programi itd.);

U ostvarivanju navedenih politika, biće primenjivane sledeće teritorijalno/regionalno i sektorski diferencirane mere i instrumenti:

1. stimulisanje novih investicija u područja prioritnog razvoja, odnosno za zadržavanje postojećih privrednih jedinica u područjima prioritnog razvoja:
 - (a) obezbeđivanje povoljnijih investicionih uslova;
 - (b) izgradnja prioritne infrastrukture;
 - (v) stimulisanje angažovanja visokostručnog kadra iz urbanih centara u područja prioritnog razvoja;
 - (g) stimulisanje ekološki prihvatljivih tehnologija i tehničko-tehnološkog progresa, naročito u područjima prioritnog razvoja;
2. mere za razvoj seoskog područja i uređenje poljoprivrednog zemljišta:
 - (a) usklađivanje ciljeva agrarne politike i politike regionalnog razvoja radi stvaranja uslova za efikasnu realizaciju programa integralnog razvoja seoskog područja;
 - (b) uspostavljanje sistema praćenja i ocene programa koji se podržavaju sredstvima iz agrarnog budžeta/javnih prihoda; stimulisanje privatnih investitora da ulažu u odgovarajuće programe (podizanje šuma, osnivanje višegodišnjih zasada, sejanje livada i dr.); uvođenje obavezne participacije vlasnika/korisnika poljoprivrednog zemljišta pri sprovođenju programa bonitiranja, pružanja stručnih saveta;
 - (v) poboljšanje informatičke osnove o poljoprivrednom zemljištu;
 - (g) merama agrarne politike podržati prioritne planske ciljeve u oblasti zaštite i korišćenja poljoprivrednog zemljišta uz uvažavanje sledećih kriterijuma: sezonski karakter proizvodnje i potrošnje, trajanje ciklusa proizvodnje, umanjena akumulativna sposobnost, opšti interes za podizanje infrastrukturnih objekata u ovoj oblasti, ukupnjavanje poseda poljoprivrednih gazdinstava, profesionalna preorijentacija seoskog stanovništva, socio-ekonomska, demografska, kulturna i druga revitalizacija sela;
 - (d) sredstva za podsticanje ekonomskog razvoja poljoprivrede koristiće se prioritno za: ostvarivanje bioloških mera zaštite, razvoj stočarstva, provođenja programa rejonizacije, konsolidaciju poseda porodičnih gazdinstava, profesionalnu preorijentaciju seoskog stanovništva;
3. mere za usmeravanje teritorijalnog razmeštaja javnih službi:
 - (a) definisanje obaveznog (minimalnog) obima i standarda usluga koje će država finansirati, pojedinačno po vrstama službi i diferencirano prema regionalnim osobenostima, nivou razvijenosti i ciljevima podsticanja razvoja pojedinih prioritnih područja;
 - (b) finansijska i stručna podrška jedinicama lokalne samouprave za ostvarivanje prioritnih programa u sektoru javnih službi;
 - (v) mere za podsticanje formiranja raznih fondova u sistemu i organizaciji javnih službi;
 - (g) programi smanjenja prostorne disperzije javnih službi, sa sastavnim merama za

povećanje dostupnosti službi za građane iz manjih naselja, retko naseljenih i brdskih i planinskih područja;

(d) izgradnja sistema finansiranja javnih službi zasnovanog na kriterijumima kvaliteta ponuđenih programa, njihove prilagođenosti osobenostima jedinica lokalne samouprave i kvalitetu ostvarenih usluga;

(đ) u zdravstvu, uvođenje mobilnih oblika zdravstvenih službi, radi obezbeđenja zdravstvene zaštite u manje naseljenim i emigracionim područjima;

(e) formiranje i izgradnja komplementarnih ustanova u oblasti obrazovanja;

(ž) veća upotreba montažnih i tipskih objekata;

4. mere i sredstva za podsticanje razvoja turizma, uređenje, zaštitu i korišćenje turističkih prostora:

(a) u početnim fazama aktiviranja turističkih prostora, prioritetno će biti stimulisana izgradnja saobraćajne i komunalne infrastrukture i pojedinih nekomercijalnih sadržaja javnog standarda;

(b) stimulisanje izgradnje i korišćenja turističke infrastrukture i opreme;

(v) stimulisace se diferencijacija turističkih potencijala, prema vrsti, kvalitetu, kvantitetu, položaju, prirodnim i stvorenim vrednostima;

5. mere za racionalno korišćenje energije:

(a) donošenje odnosno izmena postojećih propisa u oblasti racionalizacije potrošnje energije;

(b) utvrđivanje obaveze izrade posebnog elaborata o snabdevanju i specifičnom utrošku energije u okviru investiciono tehničke dokumentacije;

(v) stimulacije za racionalno korišćenje energije;

(g) stimulisanje uvođenja i korišćenja novih i obnovljivih izvora energije;

6. mere zaštite voda od zagađenja:

(a) zaštita svih izvorišta voda, posebno izvorišta za velike regionalne sisteme;

(b) rekonstrukcija, dogradnja i dovođenje u optimalne radne uslove postojećih uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, čija je opšta efektivnost sada nezadovoljavajuća;

(v) izgradnja PPOV opšteg tipa za sva naselja veća od 5.000 ES (ekvivalentnih stanovnika - zagađivača). Za naselja na malim vodotocima, gde bi PPOV opšteg tipa bila nedovoljna, predviđa se realizacija PPOV sa produženim biološkim prečišćavanjem; u zonama zaštićenih izvorišta pored produžene bioaeracije predviđa se dodatna redukcija fosfora i azota;

(g) potpuna sanitacija naselja, sa kanizacionim sistemima separacionog tipa;

(d) predtretman toksičnih industrijskih otpadnih voda, pre njihovog upuštanja u gradske kanizacione sisteme;

- (đ) prečišćavanje otpadnih voda onih industrija koje moraju da imaju svoja nezavisna PPOV, po prioritetima, tako da se najpre realizuju PPOV manjeg broja najvećeg zagađivača, koji u ukupnoj emisiji zagađenja učestvuju sa 70-80%;
- (e) zaštita od opasnih, toksičnih materija, postojanih i bioakumulativnih, primenom mera u samim tehnološkim procesima i izgradnjom uređaja za prečišćavanje;
- (ž) ispuštanje termički zagađenih voda (termoelektrane) dozvoljeno je samo do granica koje se utvrđuju studijama uticaja na reku - prijemnik;
- (z) postepena zamena tehnologija u onim tehnološkim procesima u kojima u svetu postoje čistije i resursno efikasnije tehnologije;
- (i) dovođenjem visine naknade za ispuštanje zagađenih voda do nivoa da budu veće od troškova (investicionih plus eksploatacionih) prečišćavanja otpadnih voda;
- (j) obezbeđivanje uslova za sanitarno ispravno rukovanje i deponovanje svih muljeva nastalih u procesu tretmana otpadnih voda;
- (k) obavezna je izrada posebnog plana zaštite voda, striktna i stalna kontrola kvaliteta ambijentalnih i otpadnih voda, izrada i ažuriranje katastra zagađivača i zaštita kvaliteta voda, posebno sa stanovišta zabrane ispuštanja opasnih materija i stavljanja u promet proizvoda koji zagađuju vode, a za koje postoji odgovarajuća zamena.

3. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Mere za ostvarivanje ciljeva i koncepcija Prostornog plana u zaštiti životne sredine su:

1. investitori i drugi privredni subjekti su obavezni: da izvrše analizu i kvantifikaciju uticaja vlastite aktivnosti na životnu sredinu; planiraju i sprovode mere kojima se sprečava ugrožavanje životne sredine; planiraju i sprovode mere rekultivacije i sanacije; obezbede izvršenje propisanih normi; vode podatke o vrstama i količinama štetnih materija koje stvaraju; vode podatke o štetnim i opasnim otpadnim materijama koje ispuštaju u vodu, vazduh i zemljište i te podatke daju na javni uvid;
2. razvoj čistih, malo i bezotpadnih tehnologija i stimulisanje njihove primene;
3. deponovanje komunalnog industrijskog otpada, postupanje sa otpacima koja imaju svojstvo opasnih materija kao i zaštita od radioaktivnih materijala vršiće se u skladu sa odgovarajućim propisima;
4. stimulisanje recikliranja sirovina i drugih oblika štedljivog korišćenja resursa;
5. stimulisanje privrednih subjekata za ulaganja u aktivnosti koje doprinose zaštiti životne sredine;
6. primena međunarodnih standarda kvaliteta proizvoda koji doprinose zaštiti životne sredine.

4. SMERNICE ZA PRIMENU PROSTORNOG PLANA U DRUGIM PROSTORNIM I URBANISTIČKIM PLANOVIMA

4.1. Opšta namena i korišćenje prostora i korišćenje prirodnih resursa

Poljoprivredno zemljište od I do IV bonitetne klase, šumsko zemljište i šumsko-poljoprivredno zemljište mogu se prostornim i urbanističkim planovima samo izuzetno predvideti za druge namene.

Makropoljoprivredna rejonizacija utvrđena Prostornim planom, detaljno se razrađuje osnovama zaštite i korišćenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta za teritorije opština odnosno gradova, koje se obavezno uključuju u odgovarajuće prostorne i urbanističke planove, pri čemu se mora obezbediti zaštita od zagađivanja i drugih oblika degradacije, neracionalnog korišćenja i neplanskog preuzimanja poljoprivrednih površina za druge namene.

Prostornim planovima utvrditi površine poljoprivrednog i šumsko-poljoprivrednog zemljišta koje su pogodne za sprovođenje kompleksnog uređenja, putem komasacije poljoprivrednog zemljišta i melioracije brdskih i planinskih pašnjaka i šuma, uz planiranje odgovarajućih pratećih zahvata u organizaciji i uređenju ovih područja u pogledu regulacije vodnog režima, proširenja i racionalizacije putne mreže i dr. U rejonima ratarske i voćarsko-vinogradarske proizvodnje definisati posebne mere zaštite od elementarnih nepogoda.

Površine degradiranih šuma i livada, površine degradiranog i neobrađenog poljoprivrednog zemljišta, površine zemljišta šeste, sedme i osme bonitetne klase, kao i površine jalovišta i pepelišta, kroz razradu namene površina u prostornim planovima, prenameniti u šumsko ili šumsko-poljoprivredno zemljište.

Razradu namene i režima korišćenja šumskog zemljišta zasnivati na integralnom pristupu i tretmanu potencijala staništa i svih funkcija šumskih ekosistema. Prilikom detaljnog razgraničavanja namene površina treba: odrediti površine za podizanje šuma i vegetacijskih pojaseva u funkciji zaštite izvorišta pitke vode i slivova vodotokova predviđenih Prostornim planom za regionalno vodosnabdevanje; odrediti poljoprivredno zemljište, naročito u ravničarskim predelima; definisati imisione zaštitne šume u graničnim zonama industrijskih područja; utvrditi saobraćajne koridore i definisati režim u njima; i definisati režime korišćenja i zaštite šuma. Pri upravljanju i gazdovanju šumama, nužno je: izbeći smanjenje površina pod šumama (krčenje šuma), smanjenje plodnosti i proizvodnog potencijala staništa izmenom mikro- i makro-stanišnih uslova; i prethvat na kvalitet pri izvođenju seča kao šumsko-uzgojnih radova. Neophodno je obezbediti trajnost, sistematičnost i integralnost u gazdovanju šumama i šumskim područjima. Ekološke kriterijume primenjivati kao osnovne u planskom određivanju i organizaciji gazdovanja i upravljanja šumama i šumskim područjima.

Prostornim i urbanističkim planovima obezbediti da predviđena pošumljavanja i melioracije degradiranih šuma dobiju prioritet. Izvršiti detaljno bonitiranje prostora (na nivou katastarskih parcela), a posebno na područjima pošumljavanja i podizanja novih šuma, radi realnog razgraničenja zemljišta na poljoprivredno i šumsko.

Površine određene Prostornim planom za hidroakumulacije, veće zahvate podzemnih voda, višenamenske integralne vodoprivredne sisteme, sisteme za prevođenje voda iz sliva u sliv i sisteme za navodnjavanje - moraju se u prostornim planovima utvrditi za namenu koja je predviđena. Utvrđivanje posebnog režima zaštite ovih prostora sadrži: zabranu izgradnje novih stambenih, industrijskih i drugih objekata u tim zonama; ispunjavanje zahteva da se prilikom izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih saobraćajnica njihove trase izmeštaju van zaštićenih zona; zabranu svih aktivnosti koje mogu da onemoguće ili otežaju namensko aktiviranje, korišćenje i uređenje ovih prostora.

Razrada rešenja Prostornog plana mora se zasnivati na integralnom pristupu korišćenju voda, zaštiti od poplava, bujica i erozije. U prostornim i urbanističkim planovima neophodno je izvršiti kategorizaciju područja, odnosno delova naselja, po ugroženosti od poplava, i u skladu s tim definisati razne stepene zaštite i režime korišćenja prostora. U tome, zabranjuje se izgradnja na

područjima koja su ugrožena poplavama.

Prostornim i urbanističkim planovima neophodno je definisati prostorne, naseljske i ekološke uslove za štednju (racionalno korišćenje) energije, odnosno za uvođenje i korišćenje novih i obnovljivih izvora energije.

Prostornim planovima područja posebne namene neophodno je definisati uslove za relativizaciju konflikata i smanjenje štetnih posledica obimne eksploatacije mineralnih sirovina.

Prostornim planovima područja posebne namene neophodno je zaštititi područja naftnogasnih ležišta.

4.2. Infrastrukturni koridori

Prostornim planovima obezbeđuje se integralna zaštita svih infrastrukturnih koridora. Do donošenja projekata trasa i lokacija infrastrukturnih sistema, prostornim planovima rezerviše se prostor za njih i utvrđuje pooštren režim zaštite koridora i kontaktnih područja. Identična propozicija utvrđuje se i za zaštitu koridora već izgrađenih prenosnih i distributivnih mreža, kao i onih koje su u izgradnji.

Prostornim i urbanističkim planovima definišu se zelene, zaštitne površine u koridorima magistralne i regionalne infrastrukture i obezbeđuju se uslovi za ukrštanja i prolaze.

Prostornim i urbanističkim planovima određuju se posebna područja za centralizovano snabdevanje toplotnom energijom i/ili prirodnim gasom i definišu uslovi/režimi korišćenja prostora u tim područjima.

4.3. Privredne delatnosti i javne službe

Prostornim i urbanističkim planovima selektivno će se obezbediti uslovi za lociranje privrednih aktivnosti i javnih službi u skladu sa kriterijumima smeštaja i lokaciono-razvojnog potencijalom područja i politikom regionalnog razvoja Republike.

Prostornim i urbanističkim planovima biće predviđene lokacije za javne službe, prema maksimalnim normativima u pogledu predviđenih površina.

Prostornim i urbanističkim planovima i odgovarajućim propisima, obezbediće se uslovi da se u izgradnji objekata/ustanova javnih službi omogući pristup i kretanje slabije pokretnim licima.

4.4. Planiranje organizacije seoskih atara i preporuke za plansku komasaciju zemljišta

U planiranju organizacije seoskih atara obavezna je primena osnovnih principa i kriterijuma za planiranje atara. Primenjivaće se odgovarajući opšti kriterijumi (bonitet zemljišta, nagib terena, nadmorska visina, klimatski faktori, karakteristike poljoprivrednih parcela itd.) i posebni kriterijumi (ekspozicija, uslovi za transport, vetrovi, oblik parcele, pravci redova parcela itd.), prema grupama povoljnosti.

Prilikom definisanja površine građevinskog rejonu seoskih naselja treba težiti ostvarivanju odgovarajućih optimalnih bruto gustina naseljenosti, odnosno u tom smislu utvrditi normative i standarde.

Komasacije treba prostorno i vremenski uskladiti sa aktivnostima na planiranju i uređivanju seoskih naselja. U zajedničkom postupku komasacije i planiranja, treba stvoriti uslove naročito za racionalni razvoj i izgradnju naselja, poboljšanje strukture atara, skraćivanje atarskih puteva, formiranje poljozaštitnih pojasa, izgradnju seoske infrastrukture.

4.5. Zaštita od elementarnih nepogoda, potrebe odbrane i zaštite od ratnih razaranja

Prilikom utvrđivanja namene i korišćenja prostora u seizmički ugroženim zonama, mora se poći od ocene prihvatljivog seizmičkog rizika, a u područjima sa nestabilnim i erozijom ugroženim terenima - od ocene stepena prihvatljivog rizika ulaganja u razvoj i zaštitu u odnosu na potencijalne štete.

U prostornim planovima izvršiti zoniranje prema stepenu ugroženosti od poplava i definisati režime korišćenja, zaštite i uređenja ovih zona.

Posebnu pažnju posvetiti utvrđivanju pogodnih lokacija za bezbedno postupanje sa radioaktivnim, opasnim i toksičnim materijama u svim fazama (proizvodnja, transport, skladištenje, korišćenje i konačno odlaganje), kao i definisanju mere zaštite životne sredine na ugroženim područjima za slučaj akcidentnih situacija.

Prostornim i urbanističkim planovima, predvideti neophodne mere za ograničavanje rizika od požara i uticaja nastalih požara na pojedina područja, prirodne i kulturno-istorijske celine, naselja, objekte i mrežu infrastrukture, a posebno kada se radi o prostornom razmeštaju, izboru lokacija i utvrđivanju uslova za izgradnju proizvodnih kapaciteta, skladišta, deponija i objekata infrastrukture sa zapaljivim i eksplozivnim materijama. Sprečiti koncentraciju objekata ovih karakteristika i planirati korišćenje postojećih i podizanje novih, prirodnih i veštačkih vatropregradnih pojaseva i površina (korišćenje vodotokova, saobraćajnica, slobodnih rekreativnih i komunalnih površina i sl.).

Prostornim planom obuhvaćena su i odgovarajuća rešenja u pogledu odbrane i zaštite od ratnih razaranja, koja su ugrađena u sve delove Prostornog plana, a baziraju se na "Opštim uslovima u pogledu odbrane i zaštite od ratnih razaranja" i na posebnim zahtevima o potrebama odbrane, dobijenim od nadležnih organa.

Pri izradi i sprovođenju prostornih i urbanističkih planova, primenjivati mere definisane u "Uslovima za primenu plana u pogledu potreba odbrane i zaštite do ratnih razaranja", koji čine sastavni deo Prostornog plana.

4.6. Vodoprivredna rešenja u prostornom i urbanističkom planiranju

1. Mere rezervisanja prostora

Staviti pod režim zaštite sve lokacije koje su Prostornim planom predviđene za akumulacije, i to: zabranu građenja novih stambenih, industrijskih i drugih objekata u tim zonama i izmeštanje saobraćajnica (u slučaju izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih) van zona budućih akumulacija. Područja za akumulacije za regionalne sisteme zaštititi do kota koje odgovaraju obezbeđenosti od 97% (okvirno su navedene u tabeli II-9).

U zaštićenim zonama izvorišta vodosnabdevanja zabranjena je izgradnja objekata koji proizvode i koriste toksične i opasne materije, skladištenje opasnih materija i lociranje deponija.

U profilima u kojima se predviđa izgradnja brana i drugih hidrotehničkih objekata zabranjuju se

bilo kakve aktivnosti koje mogu da onemoguće ili otežaju njihovu realizaciju.

2. Mere za smanjenje šteta u plavnim zonama

Odgovarajućim propisima zabranice se izgradnja objekata u rečnim inundacijama i svim nebranjanim zonama duž vodotoka, dok se prethodno ne obezbedi njihova zaštita.

U zonama koje su ugrožene poplavama bujičnog karaktera zabranice se izgradnja kapitalnih dobara, sve do sprovođenja potrebnih mera saniranja bujica.

Za građenje objekata u zonama koje su ugrožene povremenim poplavama, planski će se utvrditi uslovi korišćenja prostora. Prostornim planovima izvršiti zoniranje teritorije prema stepenu ugroženosti od poplava.

4.7. Zaštita prirode i životne sredine

1. Zaštita voda

U prostornim planovima rezervisati prostor za podizanje filtracionih pojaseva na zagađenim rekama u zonama industrijskih, gradskih i poljoprivrednih zagađivača, i za podizanje adaptiranih fitosanacionih pojaseva na naročito ugroženim malim tokovima.

Odgovarajućim planovima utvrditi sanitarne zone zaštite i odrediti stepen ograničenja u režimu korišćenja prostora, radi zaštite od zagađivanja područja površinskih i podzemnih, postojećih i potencijalnih izvorišta pitke vode i slivova vodotokova regionalnog i lokalnog značaja, prema postavljenim zahtevima u pogledu kategorizacije voda po kvalitetu.

Lokacije za zahvatanje vode za nove industrijske kapacitete i ostale potencijalne izvore zagađenja utvrđivati, po pravilu, nizvodno od mesta ispuštanja otpadnih voda tih istih korisnika.

2. Zaštita vazduha

U prostornim i urbanističkim planovima izvršiti kategorizaciju prostora u odnosu na postojeći i planirani stepen zagađenosti vazduha, te u skladu sa kapacitetom sredine utvrditi namenu i propisati režim korišćenja prostora.

Radi poboljšanja stanja životne sredine većih urbanih centara, planovima se definiše izgradnja obilaznica na međunarodnim i magistralnim saobraćajnicama.

3. Zaštita zemljišta

Prostornim planovima rezervisati površine za razvijanje raznih oblika fotosanacije (biosanacije i ekosanacije). Primenjivati je kompleksno i na što većim prostorima, a naročito na područjima degradiranog poljoprivrednog i šumskog zemljišta.

Utvrditi površine poljoprivrednog zemljišta na kojima je neophodno izvršiti rekultivaciju, pošumljavanje, antierozionu zaštitu i hidrotehničke i agrotehničke melioracije, te preduzeti celovite mere za zaštitu zemljišta.

Predvideti podizanje zaštitnih šumskih pojaseva oko saobraćajnica, akumulacija, naselja, industrijskih zona i poljoprivrednih površina.

Radi očuvanja flore i faune, posebno migratornih vrsta, neophodno je obezbediti povezivanje

vegetacijskih koridora međusobno i sa bliskim šumskim i močvarnim zonama i omogućiti prevazilaženje barijera (saobraćajni koridori i sl.).

4.8. Zaštita prirodnih dobara

Izvršće se inventarizacija i vrednovanje posebnih prirodnih dobara, utvrditi prostor koji se stavlja pod posebnu zaštitu (sa namenom površina), mere, režimi zaštite i način korišćenja.

Zaštita na područjima posebne namene, odnosno u okviru drugih planskih celina, planira se i sprovodi u skladu sa posebnim uslovima koji su utvrđeni aktom o proglašenju zaštite.

Prilikom sanacije ekološki ugroženih područja, pored tehničkih mera zaštite, obavezno će biti korišćene i biološke mere zaštite, sa osnovnim ciljem revitalizacije područja, povećanja ekološke stabilnosti i raznovrsnosti i započinjanja procesa progradacije primenom autohtonih vrsta flore i faune.

Za sve objekte i radove u područjima zaštićenih prirodnih dobara obavezna je izrada analize uticaja na životnu sredinu. U zaštićenim prirodnim dobrima izgradnja i uređenje može se vršiti isključivo u skladu sa ciljevima i merama zaštite koji su utvrđeni pravnim aktima, prostornim planovima područja sa posebnom namenom i programima zaštite i razvoja.

Na područjima koja su predložena za zaštitu kao prirodna dobra, izgradnja, uređenje i korišćenje do donošenja odluke o zaštiti može se vršiti samo na osnovu odgovarajućih planova i na osnovu prethodno izvršene valorizacije prirodnih vrednosti i analize uticaja na životnu sredinu - ukoliko se radi o objektima i radovima koji bitno menjaju karakteristike sredine.

U prvom stepenu zaštite utvrđuje se zabrana korišćenja prirodnih resursa i isključuju svi drugi oblici korišćenja prostora i aktivnosti, osim naučnih istraživanja i kontrolisane edukacije.

Za svaku zaštićenu, prореđenu i ugroženu vrstu, prostornim i urbanističkim planovima neophodno je utvrditi područje i režim zaštite ekosistema u kome živi.

U prostornim i urbanističkim planovima neophodno je predvideti režime zaštite u područjima gde se nalaze zaštićena prirodna dobra, na osnovu uslova nadležnih službi.

4.9. Zaštita nepokretnih kulturnih dobara

Opšte planske mere zaštite

Planiranjem se obezbeđuje planska zaštita: za već zaštićene objekte i za objekte koji uživaju prethodnu zaštitu.

Prilikom donošenja prostornih i urbanističkih planova, granicom plana obuhvatiće se nepokretna kulturna dobra i njihova zaštićena okolina.

Prilikom izrade prostornih i urbanističkih planova, kao i pre obavljanja velikih investicionih radova, obavezno je detaljno rekognosciranje za: arheološke lokalitete, spomenike narodnog graditeljstva, spomen obeležja i seoska groblja.

Prethodni uslovi nadležnih službi izlažu se javnom uvidu na samom početku planskog postupka.

Odgovarajućim propisima utvrdiće se posebne propozicije u pogledu aktivnosti i postupanja u blizini nepokretnog kulturnog dobra i u njegovoj zaštićenoj okolini, a naročito u pogledu striktnog

ograničenja/zabrane izgradnje industrijskih i drugih privrednih postrojenja koji ga svojim prisustvom i štetnim uticajima mogu ugroziti i degradirati; projektovanja i izvođenja velikih saobraćajnih sistema, projektovanja i izvođenja sistema i objekata druge tehničke infrastrukture, eksploatacije mineralnih i drugih sirovina, lociranja vojnih objekata i sistema, lociranja deponija smeća i drugih otpadnih materija, i izgradnje objekata koji mogu da ugroze vrednosti nepokretnih kulturnih dobara.

U zonama velikih razvojnih/građevinskih intervencija, za sve objekte koji se ruše potrebno je uraditi i kulturološki elaborat. Ovim elaboratom obuhvatiti, pored ostalog, i sledeće; geodetske, tehničke i fotosnimke, podatke o ranijim i sadašnjim korisnicima i druge podatke koji su značajni za "fizionomiju" i "memoriju" područja, mesta ili objekata. Elaborati se trajno čuvaju u nadležnim institucijama.

Formiraće se istraživačka, tehnička, istorijska i foto dokumentacija za sve proglašene spomenike - arhitektonske objekte, inženjerske konstrukcije i sisteme, elemente enterijera i fond nepokretnih predmeta.

Planske mere zaštite za zaštićene urbane strukture i gradske ambijente, kao i za druga područja grada, su:

1. gradovi se obnavljaju po istorijsko-topografskim celinama kako su nastajale;
2. urbana obnova zaštićenih prostornih celina obuhvata postupke sanacije i revitalizacije nasleđenog; standardni postupak gradske rekonstrukcije u ovakvim područjima može se primeniti izuzetno za one delove koji su spomenički bezvredni, tehnički dotrajali i higijenski neprihvatljivi;
3. identifikacija i razgraničenje gradske teritorije na delove koji imaju homogena obeležja, prema određenim kriterijumima;
4. identifikacija, kvalifikovanje i kvantifikovanje elemenata ambijentalne strukture.

Planske mere u zaštiti seoske arhitekture i ambijenata su:

1. pristupiće se revitalizaciji seoskih jezgara;
2. pojedinačni objekti narodne arhitekture zaštititiće se u postojećem ambijentu;
3. etno-parkovi će koncentrisati reprezentativne i karakteristične uzorke etnografskih predeonih celina i grupisati ih po srodnosti;
4. zaštititi postojećih vrednosti u seoskim naseljima pristupaće se planski (na osnovu planske regulacije i parcelacije), i pri tom će se nastojati na očuvanju bitnih odlika strukture naselja, odnosno elemenata koji ga tipološki određuju i daju karakter ambijentu;
5. zaštitu pojedinačnih spomenika narodnog graditeljstva, na mestu, celishodno je sprovoditi u dva osnovna vida: zaštita objekata najviših istorijskih, arhitektonskih i etnografskih vrednosti; i formiranje neophodne istorijske, tehničke i foto dokumentaciju, u okviru službe zaštite.

U zaštiti srednjovekovnih i ranih antičkih utvrđenja, koja se nalaze na teško pristupačnim lokacijama, prioritetno je poboljšati njihovu saobraćajnu dostupnost.

Pri aktiviranju hramova i manastirskih kompleksa, neophodno je preduzimanje istraživačkih i konzervatorskih radova.

Trajno i sistematski istražiti, dokumentarno obraditi i odgovarajuće zaštititi znamenita mesta, spomen obeležja, groblja i nadgrobne spomenike.

U zaštiti arheoloških nalazišta:

1. preduzeti opšte planske mere zaštite na trasama, lokacijama i područjima gde se predviđaju graditeljske aktivnosti;
2. obavezati investitore da finansiraju zaštitna arheološka iskopavanja na terenu (lokaciji) gde je odobrena izgradnja;
3. ukoliko se tokom započetih radova naiđe na arheološko nalazište, investitor finansira izmene projekta.

U prostornim i urbanističkim planovima biće predviđene lokacije i zaštita neposrednog okruženja i za one sakralne objekte koji nisu obuhvaćeni prethodnim odredbama, a u skladu sa potrebama lokalnih zajednica.

4.10. Usmeravanje procesa urbanizacije, izgradnja gradova i prigradskih naselja

U prostornim i urbanističkim planovima neophodno je predvideti integraciju sistema naselja u zonama veza regionalnih i subregionalnih centara, radi ostvarivanja racionalne organizacije infra- i suprastrukture, objedinjavanja i koordinacije naseljskih funkcija, koordinacije privrednih aktivnosti i racionalnog i efikasnog organizovanja upravljačkih funkcija.

U planiranju gradova, njihovih rubnih zona i prigradskih naselja, biće primenjivane sledeće mere:

1. urbanističkim planovima razrađivaće se naročito: mere očuvanja identiteta gradova, povećanje urbane vrednosti i planske mere za revitalizaciju prigradskih naselja i njihov dalji razvoj;
2. prioritet u unapređenju, održavanju i stabilizovanju odnosa u sistemu grad - rubni predeo - prigradska naselja, treba da ima razvoj i izgradnja mreže efikasnih saobraćajnica, tehničke infrastrukture i diferencirana zemljišna politika.

U širenju gradskog/prigradskog područja, kroz urbanističke planove posebnim merama obezbediće se racionalnije korišćenje prostora i njegovo opremanje, pre svega infrastrukturnim objektima i objektima javnih službi. Dalje širenje izgrađenog zemljišta gradova svesti na neophodni minimum primenom sledećih mera:

1. odredbama urbanističkih planova;
2. smeštajem samo proizvodnih, energetskih i zaštitnih sistema u ovaj prostor;
3. određivanjem koridora zaobilaznih saobraćajnica;
4. širenjem šumskih i poljoprivrednih kompleksa;
5. stambenom izgradnjom samo izuzetno, ukoliko ne narušava celovitost neizgrađenog zemljišta;
6. kombinovanom primenom ekonomskih i ekoloških mera, stimulisanjem izgradnje u

postojećem građevinskom području i građevinskom području okolnih naselja.

Primenom posebnih mera:

1. u urbanističkim planovima utvrdiće se koridori tehničke infrastrukture i njihova zaštita u sprovođenju planova;
2. planiranje, izgradnja, korišćenje i održavanje tehničke infrastrukture usklađuje se na nivou grada kao celine; ne dozvoljava se izgradnja i pogušćavanje u koridorima tehničke infrastrukture.

Racionalnije i intenzivnije korišćenje (gradskog) građevinskog zemljišta, obezbeđuje se sledećim merama:

1. urbanističkim planovima i drugim merama na nivou opštine/grada utvrđuju se zone za intenzivnije korišćenje, posebno zone koje su povoljnije za javne namene;
2. programima fondova za zemljište u gradovima, sredstva usmeravati za obnovu i rekonstrukciju, a samo minimalno i neophodno za potrebe širenja grada na poljoprivredna zemljišta;
3. izgradnjom na neizgrađenim parcelama ili manjim kompleksima neizgrađenog zemljišta u gradskim prostorima.

Obnavljanje urbanog identiteta i humanizacija grada je osnovni princip i sprovodiće se preko sledećih mera:

1. posebnim programima za intervenciju u gradskom tkivu, u zonama koje se mogu identifikovati po vremenu nastanka, tipu ulične matrice i matrice parcelacije, načinu i režimu izgradnje;
2. pogušćavanjem stambenih zona do higijenski i socijalno prihvatljivih gustina i izgradnjom drugih sadržaja koji ne ugrožavaju stanovanje;
3. pogušćavanjem industrijskih zona i bez ugrožavanja higijenskih i radnih uslova, uz komunalno/infrastrukturno opremanje; i povećanjem zelenih površina u tim zonama;
4. očuvanjem i poboljšanjem zaštitnih zelenih površina i podizanjem novih, u naseljima, rubnim pojasevima naselja i u njihovoj okolini; nastojati da površine i objekti javnog gradskog zelenila - parkovi, skverovi, drvoredi i dr. - budu međusobno povezani, kako bi se formirale odgovarajuće celine zelenih površina;
5. rešenjima za saobraćajnu mrežu, izmeštanjem magistralnih tranzitnih saobraćajnica i razvojem javnog gradskog i međunaseljskog prevoza.

Mere sanacije i obnove stambenog fonda siromašnih i nehigijenskih naselja su:

1. na republičkom nivou utvrdiće se kriterijumi za ocenu i kategorisanje ovih naselja prema načinu izgradnje, pravnom statusu i stepenu urbane/komunalne higijene;
2. urbanističkim planovima identifikovaće se nehigijenske zone u naseljima (nehigijenska naselja, slamovi i enklave) i planiraće se mere za njihovu sanaciju i obnovu; mere potpune rekonstrukcije koristiti samo u izuzetnim slučajevima;
3. svestranija saradnja građana (lokalne zajednice) i lokalnih (opštinskih, gradskih i dr.) institucija/organizacija;

4. odgovarajuće poreske olakšice za pripremanje, planiranje i sprovođenje sanacije i obnove.

Primenjivaće se sledeći koeficijenti u planskom pogušćavanju izgrađenosti naselja:

Tabela VII-1

Plansko pogušćavanje izgrađenosti

Gustina izgrađenosti (st/ha)	Tip izgrađenosti	Koeficijent pogušćavanja (-0,5-0, 0-1,0)
20-40	Seosko stambeno-proizvodno tkivo	0,5-0,8
60-100	Tkivo starog individualnog stanovanja u gradskom središtu	0,3-0,4
250-500	Tkivo starog kolektivnog stanovanja u gradskom središtu	0,0-0,1
40-90	Tkivo individualnog stanovanja van gradskog središta	0,3-0,5
120-240	Tkivo individualnog stanovanja (planska/organizovana izgradnja)	0,0-0,2
250-500	Tkivo kolektivnog stanovanja	0,0
40-60	Tkivo bespravno podignutih individualnih stambenih objekata	0,1-0,3
ispod 50-400	Nehigijenska naselja od individualnih kuća	-0,5-0,0

5. DONOŠENJE PROSTORNIH PLANOVA ZA UŽE PROSTORNE CELINE

Republika Srbija će u periodu do 2010. godine, u okviru svoje nadležnosti, donositi regionalne prostorne planove, prostorne planove "područja posebne namene" i prostorne planove "mreža infrastrukture" za uže prostorne celine u skladu sa planskim rešenjima i smernicama Prostornog plana Republike.

Regionalni prostorni planovi donose se za jedno ili više funkcionalnih područja odnosno okruga, i to za:

1. Administrativno područje grada Beograda;
2. Južni Banat (opštine: Alibunar, Bela Crkva, Vršac, Kovačica, Kovin, Opovo, Pančevo, Plandište); Srednji i Severni Banat (opštine: Ada, Žitište, Zrenjanin, Kanjiža, Kikinda, Novi Kneževac, Novi Bečej, Nova Crnja, Sečanj, Senta, Čoka); Južnu Bačku i Srem (opštine: Bač, Bačka Palanka, Bački Petrovac, Beočin, Bečej, Vrbas, Žabalj, Inđija, Irig, Novi Sad, Pećinci, Ruma, Sremska Mitrovica, Stara Pazova, Srbobran, Sremski Karlovci, Temerin, Titel, Šid) i Severnu Bačku (opštine: Apatin, Bačka Topola, Kula, Mali Idoš, Odžaci, Subotica, Sombor) na području Vojvodine;
3. Kolubaru, Mačvu i Podrinje (opštine: Bogatić, Valjevo, Vladimirci, Koceljevo, Krupanj, Lajkovac, Loznica, Ljig, Ljubovija, Mali Zvornik, Mionica, Osečina, Ub, Šabac); Podunavlje i Braničevo (opštine: Velika Plana, Veliko Gradište, Golubac, Žabari, Žagubica, Kučevo, Malo Crniće, Petrovac, Požarevac, Smederevo, Smederevska Palanka); Pomoravlje i Šumadiju (opštine:

Aranđelovac, Batočina, Despotovac, Jagodina, Kragujevac, Knjić, Lapovo, Paraćin, Rekovac, Rača, Svilajnac, Topola, Čuprija); Ponišavlje i Toplicu (opštine: Aleksinac, Babušnica, Bela Palanka, Blace, Gadžin Han, Dimitrovgrad, Doljevac, Žitorađa, Kuršumlija, Merošina, Niš, Prokuplje, Pirot, Svrlijig); Timočku Krajinu (opštine: Boljevac, Bor, Zaječar, Knjaževac, Kladovo, Majdanpek, Negotin, Soko Banja); Južnu Moravu (opštine: Bojnik, Bosilegrad, Bujanovac, Vlasotince, Vladičin Han, Vranje, Lebane, Leskovac, Medveđa, Preševo, Surdulica, Trgovište, Crna Trava); Zapadnu Moravu i Pešter (opštine: Aleksandrovac, Brus, Varvarin, Vrnjačka Banja, Gornji Milanovac, Ivanjica, Kruševac, Kraljevo, Lučani, Novi Pazar, Raška, Ražanj, Trstenik, Tutin, Čičevac, Čačak); i Zlatiborsko-zlatarski region (opštine: Arilje, Bajina Bašta, Kosjerić, Nova Varoš, Požega, Prijepolje, Priboj, Sjenica, Užice, Čajetina) u središnjoj Srbiji; i

4. Kosovo (opštine: Vučitrn, Glogovac, Zubin Potok, Zvečan, Kačanik, Kosovo Polje, Kosovska Mitrovica, Leposavić, Lipljan, Novo Brdo, Obilić, Podujevo, Priština, Srbica, Uroševac, Štimlje); Metohiju (opštine: Gora, Dečani, Đakovica, Istok, Klina, Orahovac, Peć, Prizren, Suva Reka, Štrpce); i Kosovsko Pomoravlje (opštine: Vitina, Gnjilane, Kosovska Kamenica) na području Kosova i Metohije.

Prostorni planovi područja posebne namene i prostorni planovi mreža infrastrukture donose se za sledeće prostorne celine:

1. transgranična područja, ukoliko se sa državama u okruženju definišu ovakva područja i pristupi zajedničkom planiranju i usmeravanju njihovog razvoja;
2. turistička područja: Kopaonik-Željin-Vrnjačka Banja; Šar-planina; Tara-Zlatibor-Jadovnik-Javor; Golija; Valjevske planine; Gornje Podunavlje; Stara planina; Vlasina i Krajište; Prokletije; Fruška Gora; Đerdap; Gornja Tisa; Deliblatska peščara;
3. slivna područja velikih i srednjih vodnih akumulacija i velika izvorišta podzemnih voda;
4. područja obimne površinske eksploatacije mineralnih sirovina: Kolubarsko-tamnavski, Kosovsko-metohijski i Kostolačko-kovinski lignitski baseni, kao i za perspektivnu zonu eksploatacije rude bakra na potezu Bor-Majdanpek;
5. područja čiji se razvoj usmerava posebnim republičkim programima;
6. područja kulturnih dobara: (a) šire zaštitne zone spomenika koji su upisani i predloženi za upis u listu svetske baštine: Studenicu, Stari Ras sa Sopoćanima, Gamzigrad, Dečane, Gračanicu, Pečku patrijaršiju, manastire Fruške Gore i Đerdap sa Lepenskim Virom; (b) grupacije objekata od izuzetnog i velikog značaja (zone starih gradskih i crkvenih središta, manastirski kompleksi, grupacije manastira i crkava);
7. područja prirodnih dobara, nacionalni parkovi, veći prirodni rezervati i parkovi prirode;
8. područja velikih slobodnih zona, luka, aerodroma i robno transportnih centara; i
9. područja gde su izraženi konflikti i kolizije u korišćenju prostora.

Prostorni planovi infrastrukturnih koridora donose se za sledeće magistralne pravce: Subotica-Novi Sad-Beograd-Niš-Tabanovce; Jadranska magistrala i autoput Beograd-Južni Jadran; Niš-granica Bugarske; Niš-Priština-Peć-Crna Gora; Pojate-Kruševac-Kraljevo-Čačak; Beograd-Pančevo-Vršac-rumunska granica; i druge magistralne koridore od republičkog značaja; koridore Save, Dunava i Velike Morave.

Prilikom utvrđivanja petogodišnjih programa primene i ostvarivanja Prostornog plana odnosno

donošenja odluka o izradi prostornih planova područja posebne namene i prostornih planova mreža infrastrukture određuje se bliži uslovi za pripremu i donošenje tih planova (granice područja, ciljevi, sadržaj plana i dr.). Pritom će se obezbediti da se za jednu prostornu celinu donosi jedan prostorni plan, koji može imati više "područja posebne namene" ili infrastrukturnih koridora. Sastavni deo studijske i dokumentacione osnove ovih prostornih planova obavezno čine prethodne procene uticaja na životnu sredinu i prethodne procene opravdanosti.

Prioritet u pripremanju i donošenju prostornih planova do 2000. godine imaće:

1. Regionalni prostorni planovi za: administrativno područje grada Beograda, Južnu Bačku i Srem, Ponišavlje i Toplicu, Pomoravlje i Šumadiju, Kosovo, Metohiju, Kosovsko Pomoravlje i Južnu Moravu;
2. Prostorni planovi područja posebne namene za Dunavsko-savski pojas, Kolubarski, Kosovsko-Metohijski i Podunavski lignitski basen, Borski rudarski basen, zonu Instituta nuklearnih nauka "Vinča", turistička područja Stare planine, Šar-planine, Prokletija, Vlasine sa Krajištem i Golije, za zone najvrednijih nepokretnih kulturnih dobara: Romulijane (Gamzigrad), manastira Studenice, Gračanice, Pečke patrijaršije, Dečana i Starog Rasa sa Sopoćanima i slivna područja velikih i srednjih vodnih akumulacija; i
3. Prostorni planovi infrastrukturnih koridora: Subotica-Novi Sad-Beograd-Niš-Tabanovce; Beograd-Pojate-Crna Gora; Niš-granica Bugarske; Niš-Priština-Peć-Crna Gora.

Prioritet u pripremanju i donošenju urbanističkih planova, imaće gradovi ili delovi gradskih područja sa vrednim urbanim nasleđem, banje i druga turistička naselja, mali gradovi i centri zajednica sela u pograničnim i nedovoljno razvijenim područjima čiji će razvoj podsticati Republika i naselja koja su obuhvaćena programom trajnog zbrinjavanja izbeglica.

6. INSTITUCIONALNA I INFORMATIČKA PODRŠKA OSTVARIVANJU PROSTORNOG PLANA

6.1. Obavljanje stručnih i istraživačkih poslova iz nadležnosti Republike

Nadležno ministarstvo će u roku od dve godine od usvajanja Prostornog plana pripremiti projekt razvoja mreže institucija za obavljanje stručnih poslova u oblasti prostornog planiranja. Realizacijom tog projekta obezbediće se kontinuiran rad na istraživanjima, planiranju i implementaciji, odnosno upravljanju korišćenjem i uređenjem prostora.

Posebno, projektom će biti razrađeno pitanje sadržaja, organizacije i finansiranja stručnih i istraživačkih poslova iz nadležnosti Republike, za sledeće grupe poslova:

1. naučni i istraživački rad;
2. pripremanje, donošenje i sprovođenje prostornih i urbanističkih planova iz nadležnosti Republike;
3. izdavanje uslova za velike investicione objekte koji su u nadležnosti Republike i davanje mišljenja prilikom izdavanja uslova za izgradnju investicionih objekata za koje Republika ima posebnih interesa;
4. vođenje i razvoj jedinstvenog informacionog sistema o prostoru (uključiv i prostorno-plansku dokumentaciju);

5. obrada prostornih i ekoloških aspekata u drugim planovima i programima razvoja Republike;
6. izrada prostornih, naseljskih i ekoloških aspekata u studijama opravdanosti za projekte koji su od posebnog interesa za Republiku;
7. koordinacija i izrada međurepubličkih i međudržavnih projekata iz oblasti planiranja i uređenja prostora i zaštite životne sredine koji su od interesa za Republiku;
8. pripremanje programa, politika razvoja, normativno-pravnih osnova, normativa, standarda i drugih instrumenata za ostvarivanje Prostornog plana.

6.2. Informacioni sistem o prostoru

Imajući u vidu potrebe primene, praćenja i inovacije Prostornog plana, kao i potrebe prostornog i urbanističkog planiranja i zaštite životne sredine na drugim nivoima upravljanja/planiranja, pristupiće se, na osnovu rezultata odgovarajućih stručnih i naučnih istraživanja, sistematskom radu na uvođenju i razvoju prostornog (geografskog) informacionog sistema, usklađenog sa informacionim sistemom o životnoj sredini. Prioritetno će biti izrađen sam projekt razvoja informacionog sistema o prostoru (i međusobnog usklađivanja sa informacionim sistemom o životnoj sredini). Projekt će sadržati tri dela: (1) dijagnozu stanja informatike o prostoru i životnoj sredini, statističkim i drugim informacionim sistemima; (2) koncepciju razvoja informacionog sistema o prostoru Republike i (3) koncepciju razvoja informacionog sistema Prostornog plana.

7.0. PROGRAMSKO ISTRAŽIVAČKA PODRŠKA OSTVARIVANJU PROSTORNOG PLANA

7.1. Programska podrška

Ostvarivanje Prostornog plana biće podržano pripremom posebnih programa (planova, projekata, strategija, politika i dr.) u sledećim oblastima:

1. strategija održivog razvoja Republike Srbije;
2. dugoročna demografska politika Republike;
3. racionalno korišćenje i štednja energije;
4. dugoročni razvoj energetike;
5. program agrarne regionalizacije;
6. dugoročni razvoj poljoprivrede i sela;
7. dugoročni program razvoja šumarstva;
8. dugoročni program razvoja saobraćaja;
9. planska i tehnička dokumentacija za razvoj saobraćajne mreže do 2010. godine;

10. strategija i projekat razvoja telekomunikacija;
11. integralna zaštita životne sredine u Republici;
12. tretman i odlaganje opasnih otpadnih materija i odlaganje, tretman i korišćenje industrijskog i komunalnog otpada;
13. zaštita i korišćenje većih reka;
14. zaštita prirodnih dobara i strategija održanja i zaštite biodiverziteta;
15. izrada prostorno-planerskog atlasa Srbije;
16. ažuriranje katastra zemljišta, građevinskih objekata i instalacija;
17. izrada državnih sektorskih karata (R 1:5.000, 1:10.000 i 1:25.000);
18. detaljna seizmološka karta Republike Srbije;
19. zaštita nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog i velikog značaja sa izradom atlasa;
20. program obnove gradova u Republici;
21. urbanističke norme i standardi za opremanje naselja u Republici;
22. regionalni standardi i norme za javne službe i programske osnove po sektorima javnih službi;
23. dugoročna strategija razvoja turizma sa programima razvoja turizma za turističke zone, tranzitne drumske i plovne pravce I-III stepena, gradske turističke centre I i II stepena i za banje I i II stepena;
24. katastar nestabilnih i erodibilnih područja i lokaliteta ugroženih atmosferskim nepogodama;
25. projekat reforme sistema korišćenja građevinskog zemljišta;
26. program saradnje sa susednim zemljama u oblasti prostornog uređenja i zaštite životne sredine, zaštite prirodnih dobara i razvoja turizma u prigraničnim područjima;
27. razvoj slobodnih zona u Republici;
28. prilagođavanje zakonske regulative u domenu prostornog i urbanističkog planiranja, zaštite životne sredine i izgradnje objekata u skladu sa propisima Evropske Unije.

7.2. Istraživačka podrška

Primena i eventualne izmene i dopune Prostornog plana zahtevaju dopunska istraživanja u sledećim oblastima:

1. institucionalno-upravljački, informaciono-upravljački i ekonomski problemi regulacije u oblastima organizacija i uređenja prostora, naseljskog razvoja i zaštite životne sredine, u uslovima pluralističkog društva i uvođenja tržišnog sistema;
2. istraživačke osnove za regionalizaciju prostora Republike;

3. istraživanje prostornih faktora Republike i istraživanje mera za plansko usmeravanje razvoja posebnih područja (pogranična, brdska, planinska i druga);
4. izrada metodologije za praćenje (monitoring) i ocenu ostvarivanja (evaluacija) Prostornog plana Republike Srbije;
5. kompleksna tipologija seoskih područja i seoskih naselja;
6. uvođenje i primena studija uticaja na okolinu u prostorno i urbanističko planiranje;
7. metodologija istraživanja ekološko-prostornog kapaciteta razvoja za pojedina područja Republike;
8. istraživanje energetske izvora i potencijala;
9. istraživanje raznih aspekata energetske efikasnosti i racionalne potrošnje (štednje) energije;
10. istraživanja za potrebe korišćenja i upravljanja vodnim resursima;
11. istraživanje metodologije prostornog planiranja turističkih prostora i istraživanje potencijala za turizam i komplementarne aktivnosti.

8.0. ETAPNOST OSTVARIVANJA PROSTORNOG PLANA

Bliži uslovi i etape primene Prostornog plana za period do 2000. godine biće utvrđeni u posebnom programu koji će Narodna skupština Republike Srbije doneti najkasnije za 12 meseci nakon stupanja na snagu ovog zakona. Programom će biti utvrđeno, naročito:

1. srednjeročni planski ciljevi, prioriteti i razvojne politike (sa sastavnim merama i instrumentima);
2. način usklađivanja planskih ciljeva i prioriteta Prostornog plana sa drugim razvojnim planovima, programima i projektima;
3. organizaciono-institucionalna podrška ostvarivanju Prostornog plana: nadležni državni organi, planske službe na regionalnom/okružnom nivou, stručne/naučne institucije ovlašćene za obavljanje poslova praćenja ostvarivanja Prostornog plana i planske evaluacije i dr.;
4. obrazovanje stručnog i naučnog kadra koji će raditi na realizaciji navedenih zadataka;
5. način izveštavanja o realizaciji Prostornog plana, period, postupak, nadležni organi, ovlašćene stručne (naučne organizacije) institucije i dr.;
6. baze podataka i sistemi pokazatelja za praćenje ostvarivanja Prostornog plana i ocenu ostvarivanja.

SKRAĆENICE:

HS DTD	- Hidrosistem Dunav-Tisa-Dunav
PPV	- Postrojenje za preradu/prečišćavanje vode
HEPS	- Hidroenergetska postrojenja
PPOV	- Postrojenje za preradu otpadne vode
RHE	- Reverzibilna hidroelektrana
mHE	- Mala hidroelektrana
OKM	- Osnovna kanalska mreža
JVP	- Javno vodoprivredno preduzeće
CS	- Crpna stanica
HS	- Hidro sistem
NU	- Normalni uspor
KNU	- Kota normalnog uspora
Nins	- Instalirana snaga
E	- Energetska proizvodnja
NE	- Nuklearna elektrana
NOIE	- Novi i obnovljivi izvori energije
TE	- Termoelektrana
TE-TO	- Termoelektrana - toplana
UCPTE	- Unija za koordinaciju proizvodnje i prenosa električne energije) (Union for the Coordination of Production and Transmission of Electricity)
EES EPS	- Elektroenergetski sistem Elektroprivrede Srbije
IP	- Industrijska politika
E	- Evropski putevi
TEM	- Trans-evropski sever-jug autoput (Trans European north-south motorway)
AIMSE	- Savremeni integrirani sistem auto-puteva u Evropi (Advanced integrated motorway system in Europe)
PAN	-Pan-evropska transportna infrastruktura (Pan-european transport infrastructure)
RTC	- Robno-transportni centri
Ro-Ro	- utovar-istovar (Roll on/Roll off)
ICAO	- Međunarodna organizacija za civilni vazdušni saobraćaj (International Civil Aviation Organization)
UIC	- Međunarodna železnička unija
ISDN	- Digitalne mreže integriranih usluga
KDS	- Kablovski distribicioni sistem
RR veze	- Radio relejne veze
ST mreža	- Srednjetalasna mreža
KT mreža	- Kratkotalasna mreža
MMDS	- Mikrotalasni sistemi za distribuciju radio i televizijskog programa (Microwave multipoint distribution system)
Ramsarska lista	- Ramsarska konvencija - Konvencija o zaštiti močvarnih staništa i močvarnih životinja
MAB lista	- Lista zaštićenih područja Programa "Čovek i Biosfera" ("Man and Biosphere")
GVI	- Granična vrednost imisije
GVZ	- Granična vrednost zagađenja